

זכות אבות להקדוש ר"א גאלאנטי ז"ל שבימי גלות פארטוגאל בקשו למרוד במלכות ולכבוש המלוכה, ונתגלה להם מן השמים על ידי זקן אחד שלא יעברו על השבועות ולא ימרדו בהקב"ה. הרי דזה הוי מרידה בה', וכמו שהארכנו בביאור הדברים שזה דומה למלך שאסר את החוטאים לפניו בבית הסוהר והאסורים הולכים ומשברים את דלתי בית הסוהר ובורחים, דזה הוי מרידה במלכות, וכ"ש בנידון דידן שהקב"ה פיזר אותנו בגלות ובאים ולוקחים מעצמן חירות וממשלה נגד רצון ממ"ה הקב"ה, וביותר שלקחו לעצמן מלוכה בארה"ק, בפלטרין של מלך, זה הוי מרידה במלכות כביכול בפניו ובביתו, שאין לך מרידה בהקב"ה יותר מזה.

רבי מנשה ב"ר יונה פילאפף שליט"א, פרשת הכסף, הרחק מעליה דרכך, פרק ז - בו יבואר מהות הכפירה הציונית ועד כמה נמשכין אחריה, עמ' צה-צו

וא"כ אף אם ילחמו הדתיים נגד הכופרים הגלויים בעניני הדת ובהגזירות שגוזרים על התורה"ק, **אבל בענינים של החזקת השלטון ומרידה באומות העולם והתגרות עמהם אין להם עמהם שום חילוקי דעות, והכל חפצים בקיומה של מלכות הכפירה והמרידה בה', ואיכא דאמרי שזה ח"ו אתחלתא דגאולה וקיבוץ גלויות, ואיכא דאמרי שהוא בחינת טעימה מהגאולה העתידה, ואיכא דאמרי שנעשה בהשגחת השי"ת שיהיה מקום מנוחה ליראי ה', רח"ל מדעתא דילהון**, והיאך יכולין לומר על דבר שנעשה למרוד בהנהגת השי"ת ובגזירותיו ובתורתו - שהוא אתחלתא וגאולה העתידה, או שנעשה בהשגחת השי"ת וברצונו, **כאילו הקב"ה מסייע להמורדים בו, שיוכלו למרוד בו, ולדבריהם השי"ת משפיע להם גם ניסים מן השמים שיחזיקו במלכות המורדת בה' וכופרים בו.**

רבי מנשה ב"ר יונה פילאפף שליט"א, פרשת הכסף, הרחק מעליה דרכך, פרק יא - בו יבואר שע"י קבלת התמיכה באים לידי התחברות לרשעים בפועל, עמ' קיא-קיב

ועוד נוסף לזה, שעל ידי קבלת התמיכה מהממשלה באים אח"כ אותן הנתמכים המשוחזרים לתמוך בחברי הכנסת האגודאים שפעלו מהממשלה לתמוך בהישיבות - **ואותן החברי הכנסת באמת תבעו ממקבלי הכסף שיכתבו להם מכתבי הכרת טובה ע"מ שפעלו להם התמיכה, ועיקר כוונתם כדי שבימי הבחירות יתמכו בהם - ועי"ז נופלים המקבילים התמיכה בעוון הפלילי של הליכה לבחירות הכנסת, אשר לפי המבואר בספר ויואל משה אין לך בתורה עון חמור מזה, כי עי"ז נפשים שותפים גמורים להמרידה הנוראה נגד השי"ת ותורתו והעברה על השבועות שהשביע שי"ת אותנו, ומצדיקים את התגרותם באומות, ומהפכים דברי אלקים חיים, ומזה בא בעוה"ר שיהודים החרדים נפשו חלק בלתי מופרד מהנהגת המדינה של גיהנם הלזו שמרדה במלכות שמים בעו"ה, וכל העולם יודעים** אשר חלק כחלק יאכלון החרדים עם הפושעים המורדים בהנהגת המלוכה השפלה הזאת, וכל מעשיהם המקולקלים של המלוכה הזאת הן בענין מרידתם בהשי"ת ובתורתו והן בענין התגרותם באומות וכדו', הכל נזקף גם על חשבון החרדים על ידי השתתפותם עמהם, ובפרט כהיום שהממשלה עומדת בכח השתתפות כת האגודה, שלא היו יכולים להקים השלטון בלעדיהם.

וביותר גדול החילול השם כאשר תומכין בפועל את חוקי הממשלה בעניני התגרותם באומות, או כשעושים פשרות בחוקי התורה כדי להראות לבוחריהם שעושים תיקונים בדת על ידי ישיבתם בהממשלה עם הכופרים. וידוע לכל מבין ומודה מל האמת שבאמת לא פעלו כלום לטובה, וכל הישגיהם הם רק קלקולים, וכל ההבטחות שראשי

שלטון הנוכחי הבטיחו להם בעניני הדת לא נתקיימו. וכל מה שהאגודה תומכת בהממשלה הוא רק בעבור בצע כסף שנותנים להם ולמוסדותיהם, ובהישג זה של קבלת התמיכה מכסים הכל, ואין כח בידי גדוליהם למחות נגדם שיצאו מהממשלה, כדי שלא יפסידו הממון הרב שמקבלים עי"ז למוסדות התורה. **ונמצא שעל ידי עבירת האיסור של קבלת תמיכה מהמינים באים לידי איסורים חמורים ונוראים מכל עבירות שבתורה הבאים על ידי התחברות לרשעים.**

רבי **מנשה ב"ר יונה פילאפ** שליט"א, פרשת הכסף, אל תגעו במשיחי, פרק ו - בו יבואר שביותר מזיק קבלת התמיכה מהממשלה בענין חנוך הבנים והבנות להתרחקות מציונות והתבדלות מרשעים, עמ' קמג-קמד

וכמו שנראה בחוש אצל החינוך העצמאי אשר לומדים כל התורה אבל עיקרי האמונה והדת הנ"ל אין לומדים, ואדרבה **ספריהם מלאים ברעיונות לאומיות דתית אשר קראוהו גדולי ישראל "ע"ז בשיתוף " (ע"י קונט' עיקבתא דמשיחא להגר"א וואסערמאן ז"ל), ולומדים מענין המדינה ומנהיגיהם הלאומיים אשר כל גדולתם הוא אשר עמדו בראש הלאום וכפרו בה' ובתורה"ק, ומשרישים בלבותיהם ענין המדינה וענין התגרות באומות, וביום המר יום העצמאות - יום אשר הציונים הניפו דגל המרידה בה' ובתורה"ק - כל מוסדותיהם מסוגרים בשביל שהוא יו"ט, וביום שלפני זה לומדים מגדולת היום, והכל הוא לפי שהוא נתמכת מהממשלה וע"כ צריכים ללמוד כרצון הממשלה.**

רבי **מנשה ב"ר יונה פילאפ** שליט"א, פרשת הכסף, כי השוחד יעור, פרק ו - בו יבואר שקבלת תמיכה מהמינים גורם להחניפם ולהללם שהם איסורים חמורים, עמ' קצד-קצה

ובעוה"ר בזמנינו מחניפים ומהללים לא רק את מעשי הטוב שעושים להם הרשעים כי מהללים בעיקר את מעשי הרשע ואת החזקת המרד הגדול שבעולם נגד השי"ת ותורתו הקדושה, **בקיום מלוכה וממשלה המיוסדת על יסודות של כפירה ולאומיות אשר ככל הגוים בית ישראל בעם וארץ ושפה, ומהללים את מעשי הרשעים בבעיטה בעול הגלות שגזר עלינו השי"ת, ובלקיחת החרות ומלוכה לפני ביאת משיח צדקינו, ומטרבים קודש בחול לומר כאילו השי"ת חפץ בהם ח"ו ומראה להם נסים לחזק כוחותיהם הטמאים ולהגביר כח המינות בארה"ק ח"ו, וגם בהתגרותם באומות מסכימים למעשיהם למרות גודל הסכנה גם בגשמיות המונח בזה. וז"ל מרן זצוק"ל בדברי יואל פ' בהעלותך (ע' שי"ד): וכאשר רואים היום בעוה"ר כי בהשפעת הממון וההנאה שמקבלים מידי הציונים הרשעים מתגבר מאד כח הסט"א, ועד היכן מגעת הסמיות עינים שמאשרים מעללי הרשעים ומנשאים אותם ולא ידעו ולא יבינו כי טח מראות עיניהם, כי הרשעים הללו מוכנים ומזויינים להפקיר את כלל ישראל ולהטיל לחרב עבור כבודם וגאונותם, ונראה בעליל כי הם מתגרים נגד מלוכות אדירות, ועוד בימי השואה התגרו והעלו חרון אפו של אותו רשע הידוע ימ"ש, והיה מה שהיה, ואח"כ בהקמת המדינה שפכו דם ישראל כמים והתגרו באוה"ע וגורמים צער ופחד לבני ישראל, וברחמי השי"ת וברוב חסדיו על עמו נשארו עוד אלו המעט יהודים, ואיך יעלה על הדעת שיאמרו כי אותם הרשעים פעלו כל ההצלה, ואין לך שטות גדול מזה ולא יתכן להסתפק בזה, ובעוה"ר הנסיונות גדולים מאד עד שנמצאים שומרי תורה הסוברים כי תצמח מאתם איזה טובה ה' ישמרנו מכך שלא לחזק אותם המבערים את האש, וע"י שיחזקו אותם יוכלו ידו להמשיך ללחום בהשי"ת ובתורה"ק, וכאשר הם**

אומרים בפה מלא שמטרתם ללחום בתוה"ק ולבטל חוקי, ואלו המחזיקין בהם הם האפיקורסים המתכנים דתיים, והם עיקר כוחם דבלא סמיכתם כבר היו כורעים ונופלים ולא היה שום זכר למו, ובעוה"ר הן מהמטעין והמסמין עיני העולם אחריהם, עכ"ל"ק.

רבי מנשה ב"ר יונה פילאפף שליט"א, פרשת הכסף, צאי לך בעקבי הצאן, פרק י"ג - המאורעות משנת תשל"ז-ל"ח, עמ' שפו

עם כינון ממשלת הליכוד החלו רוחות חדשות נושבות במחנה האגודה, ואף כי מפלגת הליכוד כמוה כקודמתה מיוסדת על יסודות הכפירה הציונית והלאומיות, וגם אכולה שנה תהומית לתורתנו הקדושה, והחברים בה הם הגרועים והמושחתים שבהם. **שכל מגמתם להתגרות באומות ולעקור שם ושארית מתורתנו הקדושה. והם העבירו על הדת הרבה מבני התורה בארה"ק.** אמנם משכה אותם צביעותו של העומד בראש הממשלה החדשה אשר השכיל להעמיד פני מסורתי לצורך תכניו ונכליו, ראש הממשלה הציונית אשר ידיו דמים מלאו והוא אשר עמד בראש פעולות המחתרת של מפלגות הציונים בארץ ישראל, **אשר עברו באופן חמור ונורא על שלש השבועות, וגרמו להתיר את בשרם ולהפקיר דמם של רבבות יהודים.** האיש הלזה הקסים את ראשי אגודת ישראל ומשך את לבבם.

רבי מנשה ב"ר יונה פילאפף שליט"א, קונטרס "הואיל משה באר" 280279

חלק א

בעניני שלש שבועות

בגמ' כתובות דף קי"א ע"ב מבואר דשלש שבועות השביע הקב"ה שלא יעלו ישראל בחומה ושלא ימרדו באוה"ע והשביע לאוה"ע שלא ישתעבדו בישראל יותר מדאי ויליף לה מקראי דהשבעתי אתכם בנות ירושלים וגוי יעושיה. ובתשוי אבני נזר חיו"ד סי' תנ"ד הקשה דמה טובה של שבועה זו שלא מצינו שיאסף שלמה כל ישראל באומרו השבעתי כמו שהי' בעת מ"ת, וביותר קשה בהשבועה לאוה"ע מה טובה כיון שלא ידעו כלל מהשבועה יעו"ש מש"כ ליישב.

וכ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק רשכבה"ג זצוקללה"ה הכ"מ, בספרו הקדוש ויואל משה מאמר ג' שבועות סי' ל"ד, הוסיף להקשות מתשוי הרא"ש כלל ל"ה דא"א להשביע לנולדים אח"כ ונפסק בשו"ע יו"ד סי' רכ"ח סל"ה וא"כ קשה בשבועות הללו האין חלים על כל הדורות עש"ה מ"ש עוד בזה.

ולפע"ד הי' אפ"ל עפ"י"מ שמצאתי בתשוי חת"ס חיו"ד סי' ר"כ שכי' להוכיח שאם כי' בשטר נשבעתי שתהא שדי נתונה לך אע"פ שמשמעו לשון עבר אין בכך כלום והוא גופי' שבועה, והביא רא"י לזה וז"ל: תדע לך שהרי אמרי' שלהי כתובות ג' שבועות השביע הקב"ה את ישראל ומפיק להו מגי' קראי השבעתי אתכם בנות ירושלים **והתם לא שלח נביא שדיבר עם כל ישראל והשביעם אלא אלו הפסוקים שנאמרו ברוה"ק לשהמע"ה הוא גופי' השבועה ושם כתיב השבעתי אתכם ואיננו סיפור דברים שכבר השביעם דאימתי השביעם וע"י מי אע"כ הוא גופי' שבועה אע"ג דכתיב השבעתי וה"נ דכוותי' עכ"ל ע"ש.**

²⁷⁹ הארות, הערות, באורים, וחדושים, בענינים המבוארים בספה"ק "ויואל משה" למרן הקוה"ט רשכבה"ג אדמו"ר מסאטמאר זצלה"ה, זיעועכ"י.

²⁸⁰ הובא בירחון התורני עולת החודש, (מדור פלפולי אוריתא, חידושים פלפולים והערות בש"ס ופוסקים) חשון תש"מ, עמ' נג-ס.

ומבואר מזה דעת החת"ס דהפסוקים גופיהו הן השבועות שמשביע הקב"ה את ישראל ועפ"י מיושבים קושיות הנ"ל דלא מצינו שיאסף שלמה את ישראל להשביעם דהלוא הפוסקים הן המה המשביעות לכל ישראל, וגם קו' כ"ק אדמו"ר מרן זצ"ל מיושב לפי"ז דכיון דהפוסקים גופיהו הן המשביעות והפוסקים קיימים וקאים בכל הדורות ומשביעות לכל ישראל עד סוף כל הדורות וגם להעכו"ם הפוסקים משביעים אותם לעולם, ודו"ק.

איברא דבאמת קו' האבני נזר אינה מיושבת כלל דהן אמת די"ל כמו"ש החת"ס שהפוסקים חשיבי כשבועה מ"מ הרי במושב מפ' אחרים אין השבועה חל רק אם קבל עליו השבועה וענה אמן וכדו', כמבואר במס' שבועות דף כ"ט ע"ב ובשו"ע יו"ד סי' רל"ו סי"ב ובשבועת הר סיני מצינו שקבלו ישראל השבועה משא"כ בשבועות הללו אנה מצינו דכלל ישראל קבלו עליהם השבועה ובפרט העכו"ם וודאי דלא מצינו שקבלו השבועה עליהם וזה קושית האב"נ, וקצת ה' מקום לדחוק ע"פ דעת הרמב"ם ונפסק שם בשו"ע סי' רל"ו סי"ג דאם המשביע משביע על דבר שלו צריך חבירו ליזהר בשבועתו, ובטור שם תמה ע"ז ועיי"ש בב"י מ"ש ליישב בדוחק יעו"ש, וע' בש"ך סק"ט ובס' עצי לבונה²⁸¹ שם יעו"ש. ולפי"ז ה' מקום לומר גם בניד"ד דהרי כולנו שייכים להקב"ה והשביענו בשלו ע"כ צריכין ליזהר בשבועתו. אכן זה דוחק גדול כמובן, ובפרט למש"כ בטו"ז שם בטעם הדבר דהוי כקונם ע"ש, וודאי דלא שייך כאן.

עוד יוקשה לפי"ד הח"ס הנ"ל דלפי"ז נפלין ברבנותא דהרי הוא פלוגתא גדולה בין גדולי האחרונים אי שבועה בכתב הוי שבועה אי לא, דלדעת השב יעקב²⁸² סי' מ"ט ואתו עמו שאר גדולי האחרונים דשבועה בכתב לא הוי שבועה וכ' בתשו' דברי חיים ח"א חיו"ד סי' י"ז שכדבריהם נראה לו עיקר ע"ש, ולפי"ז ל"ל דהפוסקים האלה חשיבי כשבועה והחת"ס לשיטתו קאזיל דס"ל שם בתשו' ובס' רכ"ז כדעת החו"מ²⁸³ סי' קמ"ט דשבועה בכתב הוי שבועה ע"ש, אמנם לדעת שארי האחרונים הנ"ל ל"ל דהפוסקים הכתובים יהיו נחשבים כשבועה, ורק זה י"ל דכשאמרו בנבואה לשהמע"ה אז נחשב כשבועה, ולא מצינו שיתקבצו אז ישראל לשמוע השבועה. וגם קו' כ"ק מרן ז"ל דעל הדורות האחרים לא חלו כלל וודאי דקשיא טובא.

וראיתי בתשו' חת"ס סי' ר"כ הנ"ל שכי' דציבור יכולים לנדור ע"ד רבים עליהם ועל זרעם, דהרי פשוט בתשו' רשב"א וריב"ש בב"י ססי' רי"ד דכל תקנת הציבור חל על זרעם אחריהם ויליף מקבלת התורה ושבועת הר סיני, יעו"ש שהביא עוד רא' לזה, ועפ"י מיושב גם קושי כ"ק אדמו"ר מרן זצ"ל הנ"ל, **דגם בשבועת הגלות י"ל כן דנעשת ע"ד רבים וחל על כל הדורות.**

איברא דבעניי לא זכיתי לפע"ד להבין ד' רבינו החת"ס ז"ל בזה דהרי מבואר להדיא בתשו' ריב"ש סי' רמ"ט דהוא דוקא בתקנה בחרם, וזה מבואר גם בשו"ע סי' רכ"ח סלי"ה דיכולין לקבל על דורות הבאים, ובטו"ז סקמ"ג כ' הטעם דנדר ושבועה אינו חל על דורות הבאים משא"כ בקללה שום אדם לא יכניס א"ע בקללה, ע"ש, אבל בסתם שבועה ונדר לא מהני מה שהוא ע"ד רבים ולא חל על זרעם רק בתרם, והוא מבואר להדיא בתשו' הרא"ש כלל ה' סי' ד', רע' בביאור הגר"א בשו"ע שם סי' קצ"ט, וע"כ ד' החת"ס צע"ג לפע"ד. אמנם לגבי שבועת הגלות דיש בה קללה אם עוברין על השבועה הריני מתיר את בשרכם וגו' ח"ו, שפיר י"ל דהוי כחרם דחל על דורות הבאים, ומיושב קו' כ"ק מרן ז"ל. וצע"ע בזה.

ובעיקר השבועה לאומה"ע יש לדון טובא דהרי בירושלמי פרק בתרא דנזיר הל"א איכא פלוגתא אי בן נח מוזהר בבל יחל. וע' במל"מ²⁸⁴ פי' מהל' מלכים הל"ז שהאריך בזה טובא והביא ראיות לכאן ולכאן אי ב"נ מוזהר לקיים שבועתו, והעיר שם ממה שהשביע אברהם לאבימלך ויוסף לפרעה וכדומה ולבסוף סיים: "סוף דבר הדבר נבון אצלי והדבר אצלי צריך תלמיד וצריך אני להתלמד ממקום אחר" ע"ש. וראיתי לכ"ק מרן אדמו"ר זצ"ל ז"ע בחדו"ת פ' מטו"מ (בעיה"ק ב"ב ת"ו תשט"ו לפ"ק) שכי' ליישב די"ל דהוא מדין דינא דמלכותא דינא די"ל דהוא מה"ת להעכו"ם דבני נח נצטוו על הדינים ומה

²⁸¹ לרבי ניסן ב"ר אהרן אהרנסון זיע"א

²⁸² לרבי יעקב ב"ר בנימין הכהן פאפוש זיע"א, אב"ד קובלענץ ופפד"מ.

²⁸³ לרבי יאיר בכרך זיע"א

²⁸⁴ במל"מ = ר"ת במשנה למלך.

שהמלכות גוזרת דינא הוא, וה"נ הממלכות גזרו שהנודר ונשבע מחויב לקיימו וע"כ הוצרכו כל הני לקיים שבועתם, יעו"ש דפח"ח מש"כ עוד בזה, ויש לפלפל טובא בזה ואכמ"ל, ועכ"פ אין זה דבר ברור דיש חיוב לעכו"ם לקיים שבועתו וא"כ צ"ב בשבועה שהשביעם הקב"ה שלא ישתעבדו בישראל יותר מדאי הא"ך חל עליהם, וע"כ האמת יורה דרכו כד' כ"ק מרן אדמו"ר ז"ל שם בוואל משה סי' ל"ו שאין על השבועות הללו דין שבועה ממש והוא כעמ"ש בעל העקידה פ' נצבים שער צ"ט בשבועת התורה שאין בה דין שבועה ממש דלא חל על דורות העתידים רק הוא מהכרח חיותם שלא יצויר קיומם בלתי קבלת התורה והוא חומרא יתירה מהשבועה, וכמו"כ בשבועת הגלות הוא אזהרה יתירה ולשון שבועה הוא רק ע"ד משל, כמו"ש הרמב"ם באגרת תימן שהשבועות הללו הן דרך משל והוא באמת ענין חמור מסתם שבועה, עיי"ש שהאר"ך בביאור ד"ז, וע"ע בד' מרן ז"ל סו"ס ע"ח יעו"ש"ה.

ועפ"י דרך זה מיושב הכל דבאמת אין כאן דין שבועה מ"ש רק ענין חמור ואזהרה יתירה יותר משבועה ולשון שבועה הוא רק ע"ד משל כמו"ש הרמב"ם, ועפ"י נסתרה ראית ההת"ם בתשובה הנ"ל דלשון נשבעתי אף שהוא לשון עבר נחשב ג"כ כשבועה דלפי הנ"ל אין כאן דין שבועה כלל רק אזהרה, וכן לפימ"ש באבני נזר דהשבועה הוא לשורש נשמת ישראל ולשרי אוה"ע ג"כ אין רא"י ד"ל דהוא סיפור דברים מהשבועה שלמעלה ואין המקראות האלה גוף השבועה. וכן למה שצי"ד כ"ק מרן זצ"ל ז"ע דהשבועות נאמרו ע"י מרע"ה בסיני לכל ישראל, וע"ע בסוף ההקדמה לוואל משה יעו"ש ג"כ אין ראית הח"ס רא"י. [ובעיקר דינו של הח"ס ע' בתשי' דברי חיים ח"א חו"ד סי' י"ט שכי' דיש רא"י מה"ת מקרא דבי נשבעתי ע"ש].

ובמה שהעיר שם מרן על האב"י שכי' דהשבועות הן להנשמות דאין לזה חלות כמבואר בעקידה לענין שבועת הר סיני, יעו"ש. הנה המעיין באב"י יראה דגם הוא דעתו דאין ע"ז דין שבועה ממש דאין הגופים מחויבים בהם רק דהנשמות נשתעבדו בהם ואם עוברין עליהם מסולקת השגחתו ית"ש כיון שאין הולכין אחר הנשמה דהשגחה הוא סיבת הדביקות, וע"ז שנעשין הפקר כצבאות וכאילות השדה ח"ו יעו"ש באריכות דבריו, וא"כ גם לפי"ד אין לזה תוקף דין שבועה ודבריו קרובין לדברי רבינו מרן ז"ל רק בדרך אחר יעו"ש ודו"ק.

ב

בענין שבועת הר סיני

ובענין מה שהאר"ך שם כ"ק אדמו"ר מרן זצ"ל ז"ע בסי' ל"ה בענין שבועת התורה והביא פלוגתת בעל העקידה והשלה"ק, דבעל עקידה ס"ל דאין ע"ז דין שבועה ממש דאינו חל על הבנים מכח שבועת אבות וביאר שהוא ענין חיוב יותר משבועה שאז ראו והכירו שא"א לפרוש מהתומ"צ עיי"ש, ודעת השלה"ק דא"א לומר כן דממשאחז"ל דא"ל משה לישראל לא על דעתכם אני משביע אתכם כ"א על דעתי ועל דעת המקום מוכח דדין שבועה גמורה י"ל, וע"כ כי השלה"ק דהיו שם נשמות כל הדורות וגם מרכז פנימיות הגופים שפיר חל השבועה על כל הדורות, יעו"ש. ומרן ז"ל העיר דגם ממה דמצינו בכמ"ק דאמר' מושבע ועומד הוא מהר סיני ואין שבועה חלה על שבועה מוכח ד"ל דין שבועה ממש ע"ש.

ויש להעיר עוד ממה דפסק' בשו"ע יו"ד סי' ב' ס"ג דמומר לתיאבון ששחט אפי' נשבע ששחט בסכין יפה אינו נאמן, ובב"י הביא הטעם דהרי מושבע ועומד הוא מה"ס וא"כ הוי כחשוד על השבועה ואינו נאמן ועיי"ש בש"ך, ובטו"ז ובנקודה"כ ופמ"ג שם (וית' בדברינו להלן אי"ה) וכן מבואר ג"כ בשו"ע סי' קי"ט ס"ח דהחשוד על הדבר אינו נאמן עליו אפי' בשבועה וכי בש"ך סקכ"א הטעם דנחשב כחשוד על השבועה דכבר מושבע ועומד מה"ס ע"ש, ובביאור הגר"א הראה המקור מהא דב"מ דף י' מיגו דחשיב אמונא השיב אשבועתא והיינו מה"ס ע"ש, ועכ"פ מכל מזה מבואר להדיא כדעת השלה"ק דיש דין שבועה גמורה בשבועת התורה ועכ"ל כסברת השלה"ק דה"י שם גם מרכז הגופים.

אמנם באמת צ"ע בענין זה דאי נימא דיש ע"ז דין שבועה ממש וכדמוכח מכל הנ"ל א"כ בכל מ"ע דהוי ג"כ כמושבע ועומד נימא דאם עובר עליו עובר על השבועה ולילקי כדין עובר על השבועה אם עובר עליו בקום ועשה, וכן בכל לאו לילקי שתיים מדין עובר על השבועה. ואפי' באיסור דרבנן דג"כ הוי כמושבע ועומד מה"ס מלא תסור, כדמוכח בשבועות דף ל"ט ע"ש וע' בש"ך סי' קי"ט סקכ"ב ובסי' רל"ט סק"כ שכי' יעו"ש"ה, וא"כ בעובר באיסור דרבנן או אפי' אמ"ע דרבנן בקום ועשה לילקי מדין עובר על השבועה.

עוד צליע בזה, דהנה קיייל בשבועות דף כ"ו דאין שבועה חל לקיים מצוה דכיק דמושבוע ועומד מה"ס ליתא בלאו והן, ודעת הר"ז"ה שם בספ"ג דשבועות דאינה רק לגבי קרבן דלזה בעינן דאיתא בלאו והן אבל לענין מלקות שפיר לקי וחל השבועה, וכן דעת הרשב"א בחי' שבועות דף כ"ז, וכן דעת הר"ן בנדרים דף ח' ע"א, ע"ש. אמנם לגבי ל"ת כ' הר"ז"ה דלא חל גם לענין מלקות דאין איסור חל על איסור, וכדמוכח ממס' מכות דף כ"ב גבי שבועה שלא אחרוש ביו"ט דלא חל השבועה, ושם לענין מלקות איירי. וכן הוכיח בתשו' רעק"א ז"ל ח"ב סי' קט"ז וסי' קי"ט, ובגליון הש"ס במס' שבועות דף כ' ע"ב, יעו"ש, ולא הביא ד' הר"ז"ה שכבר קדמו בזה. ולענין אי כבר נשבע על איזה דבר אי חל שבועה אחרת להדיא כ' הר"ן בנדרים דף י"ז ע"א במתני' דלא חל אף לענין מלקות, ע"ש. וא"כ צ"ע אי נימא דשבועת הר סיני חשוב ממש כשבועה א"כ גם במ"ע יש שבועה ואין שבועה חל על שבועה גם לענין מלקות, וא"כ למה כ' הח"ה והר"ן דלענין מלקות מיהא חייל עמ"ע. ובאמת דעת הרמב"ן פ' מטות ובמס' שבועות דלא חל גם לענין מלקות ולדבריו א"א ואפשר דהוא באמת מה"ס. וכ"מ לשון הרא"ש בפירושו לנדרים דף ח' ע"א ד"ה והלוא מושבע שג"כ ס"ל כהרמב"ן, ע"ש. וכ"מ לשון הגמ' המסיים ואין שבועה חלה על שבועה, והר"ן נ' דל"ג לי, ע"ש. וא"כ צ"ע להר"ן ודעימ' כיון דיש דין שבועה בשבועת מ"ת א"כ למה חל שבועה על מ"ע.

וראיתי בתשו' מהר"י אסאד חיו"ד סי' שכ"ד וסי' שכ"ה, שהאריך להוכיח דשבועה חל על שבועה או על שאר ל"ת לענין מלקות להר"ן, ע"ש. ולדידי א"ש. אכן לפע"ד דבריו שם אין מובנים דמ"ש מהרא"ש בפירושו בנדרים דף י"ז שכי' לענין שבועה על שבועה דלא חל דליתא בלאו והן ע"ש וזה אינו טעם רק לענין קרבן ולא למלקות, יעיי"ש. הנה ע"כ ז"א דהרי דעת הרא"ש בפירושו לנדרים דף ח' נ' להדיא דהוא כדעת הרמב"ן דאפי' על מ"ע אינו חל אף לגבי מלקות, ועיי"ש מ"ש הרא"ש בד"ה לזרוזי נפשי, ע"ש ודו"ק. ותו דלענין שבועה על שבועה הרי להדיא כ' הר"ן שם דאינו חל.

ומ"ש במהר"י אסאד דשאני דינא דשבועה על שבועה מדין אאחע"א²⁸⁵ דשאני איסור שעשה מעצמו מאיסור תורה והביא כן מהר"ן במס' שבועות תדר חל על נדר אע"פ שאין חל על איסור אחר, יעו"ש שהאריך. הנה דבריו נפלאו בזה, דלהדיא כ' הר"ן בנדרים דף י"ח תדר על נדר לא חל לענין מלקות וכן שם בשבועות לבסוף העלה הר"ן כן ועי' בחי' הרשב"א בנדרים ובתשובותיו שהעתיק הרב"י ביו"ד סי' רט"ו ובשו"ע שם ס"ה ושם מבואר גם לענין שבועה דלא חל. ומ"ש מד' השי"ך ביו"ד סי' רל"ח סקכ"ו עמ"ש בהגהות הגרע"א ז"ל שם ובתשובותיו הנ"ל בזה, ועי' בנוב"י קמא חאו"ח סו"ס ל"ו שכי' דמד' התוס' בשבועות דף כ"ג ע"ב מוכח דמדמין דין אין איסור חל על איסור למושבוע ועומד וכי' בגליון דמדנקט בכ"מ והא מושבע ועומד מה"ס ולא נקט והא אאחע"א משמע דאי לאו דמושבוע ועומד הי' שבועה חלה דדוקא שבועה על שבועה אינו חל יעו"ש.

והאבני מילואים²⁸⁶ בתשובותיו סי' י"ב כ' דלענין אאחע"א איסורא מיהא רביעא עלה כמבואר ביבמות דף ל"ג מאי נ"מ לקוברו בין רשעים גמורים אבל שבועה על שבועה לא חל כלל כיון דכבר מושבע ועומד הוא וע"כ לא חל כלל, ע"ש מילתא בטעמא, ודבריו ז"ל סותרין למש"כ בעצמו בקצה"ח סי' ע"ג סק"ה דאף לשי' הרמב"ן דלא חל שבועה על מ"ע כיון דכבר מושבע ועומד מ"מ איסורא בעלמא מיהא חייל וז"ש דלזרוזי נפשי הוי שבועה ע"ש ולמש"כ באב"מ לא חל כלל כיון דהוי שבועה על שבועה ואכמ"ל בזה ועכ"פ מכ"ז מבואר דלא כמהר"י אסאד הנ"ל וא"כ הדרא קושין לדוכתא לשי' הר"ן הנ"ל. ובאמת מד' התוס' בשבועות דף כ"ג ע"ב ד"ה דמוקי לה מבואר להדיא דלא חל איסור על מ"ע כיון דמושבוע ועומד הוא והוכיח כן מכמה ראיות דכמו דאאחע"א כמו"כ לא חל על מ"ע יעו"ש והיינו כדברינו ולד' הר"ן נ"ל דלא ס"ל כדעת התוס' וס"ל דאיסור חל על מ"ע ועי' בפמ"ג בפתיחה להלי' שחיטה מ"ש בדעת הרמב"ם בזה לדחות ראיות התוס' יעו"ש אמנם קושי הנ"ל קי' טובא.

ולשי' בעל עקידה הנ"ל דשבועות ה"ם לא הוי דינה כשבועה א"ש ומה שאחז"ל דלא חל שבועה כיון דמושבוע ועומד מה"ס הוא, כבר פי' כ"ק מרן זצ"ל זי"ע בויאל משה לשי' בעל העקידה דר"ל כיון שיש חומר שבועה עליו לא חל שבועה, ע"ש. ולפע"ד נ' הכוונה כמו"ש בר"ן דכיון דמושבוע ועומד מה"ס ליתא בלאו והן ובזה גמרי' מקרא דלא חל עלה שבועה וע"כ שפיר כ' הר"ן רזה רק לענין קרבן אבל לענין מלקות חל ביק דלא חל עלה

²⁸⁵ אאחע"א – ר"ת "אין איסור חל על איסור"

²⁸⁶ לרבי אריה ליב ב"ר יוסף הכהן הלר זי"ע, בעל המחבר של הספח"ק קצות החושן

דין שבועה ממש, אבל באמת הלא כבר נת' מראיות ברורות דיש דין שבועה בשבועת ה"ס כמו"ש בשלה"ק וא"כ ד' הר"ן צ"ע.

ונלפע"ד ליישב כ"ז עפ"י ד' כ"ק מרן אדמו"ר זצ"ל זי"ע בויואל משח סי' ע"ח שהוכיח דאף דיש דין שבועה על שבועת ה"ס מ"מ חומר עונש ופרענויות שיש בשבועה, כמבואר בשבועות דף ל"ט דנפרעין ממנו ומכל העולם כולו, זה אינו רק בשבועה ולא בכל התורה. דהלוא רק בשבועה אמרי' כן ובשאר עבירות לא. והביא כן מספר חסידים סי' ת"ו ודלא כמו"ש בפמ"א בכתנות אור²⁸⁷ עש"ה.

ולפי"ז אפ"ל דכמו"כ לענין מלקות ליתא בכל מ"ע ול"ת משום לאו דשבועה דאף דיש בה דין שבועה מ"מ אינו רק איסורא בעלמא ולא דין שבועה ממש לכל הלכותי' של שבועה וע"כ, א"ש מה שאין לוקין בכל מ"ע ול"ת ובכל איסור דרבנן משום שעבר על השבועה. ובזה י"ל גם דעת הר"ן הנ"ל דס"ל דכיון דלענין מלקות לא הוי עלה דין שבועה שפיר הייל שבועה לענין מלקות מיהת אף דבשבועה ממש לא חל שבועה כלל, ודעת הרמב"ן ושאר ראשונים הוא דכיון דיש בה עכ"פ דין שבועה לא חל עלה כלל שבועה.

ובהנ"ל יש ליישב קו' הטו"ז בסי' ב' ס"ג עמ"ש"כ המחבר דמומר לתיאבון ששחט אפי' נשבע ששחט בסכין יפה אינו נאמן דהוי כחשוד על השבועה כיון שעבר על שבועת ה"ס, והקשה הטו"ז דבחוי"מ סי' ל"ד מבואר דלא מיפסל לעדות מה"ת רק בלאו שיש בו מלקות ובשבועה ג"כ מיפסל לעדות א"כ נימא אפי' בלאו שאין בו מלקות תיפסל לעדות דעבר על שבועת ה"ס, ע"ש, ובנקה"כ ופמ"ג מ"ש בזה.

ולפי דברינו דאף שיש בכל מצוות שבתורה דין שבועה מ"מ הד רק איסורא בעלמא ולא לענין מלקות א"ש, דהנה בחוי"מ שם בסי' ל"ד ס"ה יש ג' דעות לענין שבועה דדיעה א' ס"ל דבכל ענין מיפסל לעדות הן שבועה דלשעבר הן שבועה דלהבא ודיעה ב' ס"ל דוקא בשבועה דלעבר כיון שיצאה מפיו שבועה לשקר ולא בשבועה דלהבא, ודעת הריב"ש סי' רס"ו דבשבועה דלהבא לא מיפסל רק כשעבר בקום תשה ולא בשוא"ת כגון שנשבע שיאכל ולא אכל, וכן הכריע בש"ך סק"ה בשם מ"ב סי' נ"א וכ"פ בנתה"מ שם. ויסוד ד' הריב"ש הוא דבתמורה דף ג' קי"ל דבשבועה לקי אף כשאין בו מעשה רק בשבועה דלהבא שאוכל ולא אכל אז לא לקי דאין בו מעשה וכיון דקי"ל דלא מיפסל לעדות רק כשלוקין ע"כ לא מיפסל לעדות בכה"ג שאין לוקין ולדיעה הראשונה צ"ל כמו"ש בד"מ בחוי"מ שם דכיון דבכל פעם לוקין על לאו דשבועה אף דאופן זה אין לוקין הד לאו שיש בו מלקות, ת' בברכ"י ובפת"ש סק"ה שם, וא"כ בכל עבירות שבתורה אף דיש בו דין שבועה מ"מ כיק דאין לוקף עליו בשום פעם הוי איסור שאין בו מלקות ולא מיפסל לעדות בשביל זה אבל לענין איסור והיתר כיון דיש בו דין שבועה שפיר הד כחשוד על השבועה, ולק"מ קו' הטו"ז דזה רק לענין או"ה ולא לענין פסולי עדות דבעי דין מלקות, ודו"ק.

ג

עוד בעניני השלש שבועות

במדרש רבה שה"ש ב' דרשו על בני אפרים שדחקו את הקץ שטעו בחשבון ויצאו לפני הזמן ממצרים ונפל מהם חללים ועליהם אמר הכ' לא האמינו באלקים ולא בטחו בישועתו על שעברו את הקץ ועברו על השבועה, ע"כ. וביפה קול ממהר"ש יפה ז"ל הקשה דכיון שהי' טעות ולפי חשבונם הגיע הקץ מאי משמע שלא האמינו, אדרבה נראה שהאמינו אלא שטעו בחשבון. עיי"ש מ"ש והובא בד' כ"ק אדמו"ר מרן ז"ל בויואל משח סי' כ"ה, ע"ש.

ומרן ז"ל הביא שם ממכילתא ר"פ בשלח שדרש עליהם הפסוק לא שמרו ברית אלקים ובתורתו מאנו ללכת, ע"ש. וזה וודאי פלא שכפי הנראה היו צדיקים, ועי"מ"ש מרן ז"ל בסי' ע"ו לבאר בזה.

ומצאתי דברים נפלאים בזה בדרשות חת"ס ח"ב דף רנ"ח שהאריך לבאר
דזה כל פרי המתרגל בעבודת ה' האמונה להיות יושב ומצפה ולהמתין
לישועת ה' בכל ענינים והביא מכמה מקומות בזה וכי' בזה"ל: בני אפרים נושקי רומי קשת הפכו ביום קרב ודרשו חז"ל שהיו ממהרים את הקץ מה כתיב אחריו לא

²⁸⁷ לרבי מאיר ב"ר יצחק ורז"ר זי"ע א

שמרו ברית אלקים ובתורתו מאנו ללכת **שעי"ז גרמו לכפור בה' מכל וכל ויצא מהם ירבעם בן נבט דעליו קאי כל הפרשה, עכל"ק. ועיי"ש עוד דברים נפלאים בזה.** ובזה מיושב קו' היפה קול הנ"ל שעיי' שלא המתינו לישועת השי"ה זה גרם שיהיו כופרים בכל, מלבד שזה בעצם הוא ג"כ ענין כפירה כמו שביאר מרן ז"ל בוי"א"מ סי' ע"ו, עוד זה מביא לכפור בה' ובתורה"ק בכללה ושפיר קאמר עליהם לא האמינו בה' ובתורתו מאנו ללכת.

ובזה מיושב מה שהקשה החת"ס בתשו' חיו"ד סי' שני' ע"מ שמנה הרמב"ם ז"ל אמונת ביאת המשיח ביי"ג עקרים שאין זה עיקר ויסוד דאפי' אם ח"ו לא נגאל לעולם ג"כ אנו צריכין לעבוד את השם ע"ש שהאריך. וע' בוי"א"מ סי' מ'. ולהנ"ל לק"מ דבאמת הוא עיקר ויסוד גדול שאם אין ממתנין על ביאת המשיח זה מביא לכפירה בכל ולהריסת כל התורה"ק וא"כ שפיר הוי עיקר. ועי"מ"ש כ"ק מרן אדמו"ר זצ"ל זי"ע בספה"ק דברי יואל פ' ויקרא שכי' כעיי"ז לישיב קו' הח"ס הנ"ל **וכ' שענינו הרואות בכל הדורות שאם דחקו את הקץ ובאו בזרוע בשר לצאת מן הגלות דבר זה הביא הריסת כל התורה וכפירה בכל** ושפיר הוי יסוד ועיקר עשי"ה באריכות דבה"ק בזה ולא הביא ד' דרשות החת"ס הנ"ל ושני נביאים התנבאו בסגנון א' וע' מ"ש מרן ז"ל בהקדמה בוי"א"מ דף ז' עי"דה"ק²⁸⁸ בזה.

ובזה אפ"ל בדרך אגדה מ"ש במד"ר פ' וישב עה"פ הנה בעל החלומות הלזה בא זה עתיד להשיאם אחר הבעלים ופרש"י דקאי על ירבעם בן נבט, והקשה כ"ק מרן זצ"ל זי"ע (בחדו"ת להנוכה דף פ"ו) שמבואר מזה שדנו אותו ע"ש סופו כבן סורר ומורה והנה בבן סורה ומורה הקשו המפורשים ממה דאמר' במס' ר"ה דף ט"ז שאמר הקב"ה באשר הוא שם לפי מעשיו של אותה שעה אני דנו, וצ"ל כמו"ש המהר"ם גאלאנטי ז"ל דשאני בן סורר ומורה שכבר התחיל בו הקלקול מאביו שלקח אשת יפת תואר ומבואר כן בספת ובזית רענן שם דע"כ הוא עלול לחטוא שכבר התחיל בו הקלקול מאביו ע"ש. וא"כ צ"ב ביוסף היאך רצו להורגו בשביל מה שיצא ממנו והלוא אין דנץ אלא לפי מעשיו של אותה שעה.

אמנם לדרכינו א"ש עפ"י הישמח משה פ' וישב²⁸⁹ שכי' דמסורת בידם של השבטים שאין מלך בישראל קודם בני עשו ובאמת יוסף מלך רק על מצרים וגם לא הי' מלך רק משנה והשבטים אסקו אדעתייהו כפשוטו שרוצה למלוך עליהם וז"ש המלוך תמלוך עלינו דייקא עכ"ד, ועפ"י ביאר כ"ק מרן ז"ל בספה"ק דברי יואל פ' וישב דף שי"א **דע"כ רצו השבטים להרוג את יוסף שראו בזה ענין דחיקת הקץ ומלוכה לפני הזמן וזה ביהרג ואל יעבור כמו"ש המהר"ל מפראג ז"ל והאריך בזה דברים נפלאים עיי"ש.**

והנה כבר הבאנו מהח"ס שענין זה מביא לידי כפירה וע"כ יצא ירבעם בן נבט מבני אפרים וע"כ סברו השבטים שהקלקול בענין זה מתחיל מיוסף שענין מלוכה לפני הזמן מביא שיצא ירבעם בן נבט שכפר בכל וע"כ שפיר דנו את יוסף ע"ש סופו כבן סורר ומורה וז"ש זה עתיד להשיאם אחר הבעלים שעיי"ז יצא ממנו ירבעם והבן.

²⁸⁸ עי"דה"ק – ר"ת "עין דברי הקי"

²⁸⁹ כ"ק האדמו"ר מאוהל, רבי משה טייטלבוים זי"ע א"א, ישמח עה"ת, פרשת וישב פח ע"א (ג), עוד ביאור על ויוסיפו עוד שנאו אותו על חלומותיו ועל דבריו, ועיין פירוש רש"י (ד"ה ועל). והנה לפי זה משמע שהיה איזה הוספה להשנאה על דבריו על ידי החלום, והוא תמוה. ונ"ל דיתבאר על פי הפרשת דרכים בענין מחלוקתם במפרכסת, דהם סברו דיצאו מבני נח, ויוסף היה סובר דלא יצאו מכלל בני נח להקל. עוד המצאתי לפי מה דאיתא בפרק בהמה המקשה (חולין) דף ע"ג ע"ב חולין ע"ד ועי"ד ע"א) דמיתה עושה ניפול, ושחיטה אין עושה ניפול, עיין שם. ולפי זה י"ל דהם אכלו אבל המדולדל לאחר שחיטה, דסברו דיצאו מכלל בני נח ובשחיטה תליא מילתא ואין שחיטה עושה ניפול, והוא סבר דלא יצאו מכלל בני נח, ובמיתה תליא מילתא ומיתה עושה ניפול. והנה מסורת בידם שאין מלך לישראל קודם בני עשו, כמו שמבואר מנבואת רבקה, וגם וידו אוחות בעקב עשו (בראשית כה כו), וגם כתיב (שם בראשית לו לא) לפני מלך מלך לבני ישראל, ובאמת יוסף מלך רק על מצרים, וגם לא היה מלך גמור רק משנה, והם לא אסקו אדעתייהו רק כפשוטו, לכך אמרו המלוך תמלוך עלינו, עלינו דייקא, ואם כן מוכח דעדיין לא יצאו מכלל בני נח, ולאו בכלל בני ישראל הם ואינם נחשבין לאומה בפני עצמם, דהא מבני עשו לא מלכו עדיין, כי עשו עדיין חי היה, לכך היה הוספה לשנאה על פי חלומותיו על דבריו. והיינו דאיתא במסורת הביאו הבעל הטורים ויגער בו אביו (שם בראשית לו י). ויגער בים סוף ויחרב (תהלים קו ט). ויובן

ויהי כאשר זקן נפתלי ובא בשיבה טובה ובא גם בגבורות ועבר משפט שוא ויחל לצוות את בניו ויאמר להם בני גשו וקבלו מצות אביכם ויענו ויאמרו לו הננו לשמוע ולקיים לכל אשר תצוונו ויאמר להם איני מצוה לכם לא על כספי ולא על זהבי ולא על כל העבודה אשר אני מניח לכם תחת השמש ואיני מצוה אתכם דבר כבד שאינכם יכולין לעמד בו אבל אני אומר לכם דבר קל שאתם יכולים לקיימו וענו והשיבו בניו שנית ואמרו דבר אבינו כי שומעים אנחנו

אמרו לו ומה הוא צריך לעבדתנו אמר להם לא הוא צריך לכל בריה אלא כל בריות עולמו צריכים לו אבל לא תהו יצר לעולמו אלא כדי שייראו מלפניו ושלא יטעה איש לרעהו מה שלא ירצה לנפשו אמרו לו אבינו כלום (כי) ראיתנו שפירשנו מדרכיך ימין ושמאל ומדרכי אביך ימין ושמאל אמר להם עד ה' ואני

אחרי אלילי בני נכר ולא תלכו בחקות גוי הארצות ולא תשתתפו

לצוות על ככה אמר להם **לפי שידעתי שעתידים בני יוסף לסור**

אדמתם הארץ הטובה בארץ לא לנו כאשר גלינו על ידו לשיעבוד

עשר אחי רועים עמי בשדה והנה אבינו בא ואמר לנו בני באו ותפשו לפני כל אחד אשר יעלה בחלקו ונענה ונאמר לו ומה נתפוס והנה אין אנו רואין אלא השמש והירח והכוכבים אמר להם ומהם כשמוע לוי כן ויתפוס מרדע בידו וידלג על השמש וישב וירכב עליו וכזיאות יהודה ויעש גם הוא כן ותפס מרדע בידו וקפץ על הירח וירכב עליו וגם תשעת השבטים כל אחד מהם רכב על כוכבו ומזלו בשמים ונשאר זולתי שבט יוסף לבדו בארץ אמר לו יעקב אבינו בני ואתה למה לא עשית כאחיך אמר לו אבי ומה לילודי אשה בשמים וסופן על הארץ יעמדו בדבר יוסף כן הנה שור אחד גבוה עומד אצלו ולו כנפים

ורכב עליו ויקם יוסף וירכב על השור ויעקב אבינו הלך מאתנו בעוד שתי שעות ויהי יוסף מתגאה על השור שפעמים היה הולך ורץ ופעמים היה בו מעופף עד שהגיע אצל יהודה ויושט יוסף הנס אשר בידו ויחל להכות את יהודה אחיו אמר לו יהודה אחיו למה תכני אמר לו שנים עשר מרדעות שבידך ולי אחת עתה תן לי עשר והיה שלום וימאן יהודה לתתם לו והכהו יוסף עד שנטל ממנו העשרה שלא בטובתו ולא נשאר בידו של יהודה כי אם שתיים אמר להם

הדבר מפי יוסף סרר מעל לוי ויהודה כאיש אחד ללכת אחרי יוסף ולא נותר עם יהודה בלתי בנימין ולוי כראות כך ירד בעצבון רוחו מעל השמש אמר לו לבנימין אחיו בנימין אחי הלא אתה לכה גם אתה עמי וימאן בנימין ללכת

אחיו לא נותר בס שנים יחד ויהי כראות את החזון הזה ואומר אותו ליעקב אבי ואמר לי בני לא יעלה ולא יוריד כי לא משנה הוא ולא חלף זמן מרובה ויראני עוד חזון אחר שהיני כולנו עומדים עם יעקב אבינו על שפתו של ים הגדול והנה אניה גדולה הולכת בלב ים בלא מלח ובלא איש אמר לנו אבינו הרואים אתם מה אני רואה אמרנו לו [אנו] רואים אמר לנו ממני תראו וכן תעשו והפשיט יעקב אבינו את בגדיו והפיל את עצמו הימה וכולנו אחריו

שבעולם אמר להם יעקב אבינו הביטו נא אל התורן מה כתוב עליו שאין ספינה שאין שם בעלה כתוב על התורן ויסתכל לוי ויהודה ויראו והנה כתוב על התורן זו האניה לבן ברכאל היא וכל טוב שיש בה כשמוע יעקב אבינו כן שמח ונתן קידה והעלה הודיה להקדוש ברוך הוא אמר אל דיי שברכני בארץ אלא ברכני בים מיד אמר לנו בני עתה התגברו וכל אחד מה שיתפוס הוא חלקו מיד דילג לוי על התורן הגדול שבה וישב עליו ושני לו קפץ גם יהודה על

²⁹⁰ אחת מצוואות השבטים במקורה העברי, שצווה נפתלי בן יעקב לבניו, חזיוני חלומותיו ועל הקורות באחרית הימים.

התורן השני הסמוך לתורן של לוי וישב גם הוא עליו ושאר אחי החזיק גבר במשוטו ויעקב אבינו תפס שני הקברניטין כדי ליישר את הספינה בהן ונשאר יוסף לבדו אמר לו אבינו יוסף תפוס גם אתה משוטך ולא אבה יוסף כראות אבי כי לא אבה יוסף לתפוס משוטו אמר לו בני גש הנה ותפוס אחד מהקברניטין ותישר את הספינה ואחיד ישוטו במשוטות עד הגיעכם אל היבשה ולימדנו לכל אחד ואחד ואמר לנו ככה תנהיגו את הספינה ואינכם מתפחדים מכל גלי הים ומרוח סערה אם יעמוד עליכם ויהי בכלותו לצוות לנו ויתעלם מאתנו ויתפוס יוסף בשני הקברניטין אחד מימינו ואחד משמאלו ושאר אחי משיטין ותשט האפה ותצף על פני המים ולוי ויהודה יושבין על התורן לראות אי זה דרך תלך האניה כל שעה שהיה דעת יהודה ויוסף שוין שיהודה יורה ליוסף לאי זה דרך טוב לשם יטה לספינה הלכה הספינה בשלום בלא מכשול ולפי שעה נפלה מריבה בין יוסף ליהודה ולא פירנס יוסף הספינה כמאמר אביו וכאילוף יהודה ותלך האניה דרך עקלתון והטוה גלי הים אל הסלע עד שנשתברה אז ירדו לוי ויהודה מעל התורן להמלט איש על נפשו וגם שאר אחי כל אחד ממנו ונמלטנו אל נפשנו אל היבשה והנה בא יעקב אבינו ומצאנו מטורפים אחד הנה ואחד הנה אמר לנו מה לכם בני שמא לא הנהגתם את האניה כראוי לה כאשר צויתי לכם ונאמר לו חי נפשך ונפש עבדיך כי לא סרנו מכל אשר צויתני אבל יוסף טעה בדבר שלא יישר את הספינה כצוידך וכאשר הורנו יהודה ולוי בקנאו להם ויאמר לנו הראו לי אי זה מקומה וירא והנה ראשי התורנים נראין והיא צפה על פני המים וישרוק אבי ונתקבצנו כולנו אצלו ויפול הימה בתחלה וירפא את הספינה ויוכח ליוסף ואמר לו אל תוסף בני התל לקנא אחיד וכמעט נאבדו כל אחיד על ידיך וכאשר סיפרתי החזון הזה לאבי ספק אבי כפיו ויאנח והיה זלגו עיניו דמעות ואחל עד בוש ולא אמר לי דבר ואתפוס יד אבי לחבקה ולנשקה ואומרה לו אי עבד ה' למה זלגו עיניך דמעות אמר לי על השנות לך החזון נפל לבי וישתומם גופי על יוסף בני שאני אהבתי מכולכם על משחת בני יוסף אתם גולים ומתפזרין לבין האומות שחזיונך ראשון והשני שניהם שוין חזיון אחד הוא :

על כן בני אני מצוה לכם שלא תתחברו עם בני יוסף אלא עם לוי ויהודה וגם אגידה לכם שיפול גורלי במיטב טבור הארץ ותאכלו ותשבעו ממגדי עדנים מזהירכם אני שלא תבעטו במשמניכם **ואל תמרדון ואל תמרו את פי ה' המשביעכם...**

וכן במדרש אגדה בבני יעקב

ויהי כאשר הזקין נפתלי ויקרא לבניו ויאמר אליהם גשו נא אלי ושמעו מצות אביכם ויאמרו לי הננו ויאמר הנני מצוה אתכם דבר כבוד לא על כספי וזהבי רק אני מזהיר אתכם **על אהבת היוצר ולעבדו ולדבקה בו** אמרו לו מה הוא צריך לעבדותינו אמר להם הוא אינו צריך לעבודת שום בריה אבל הבריות צריכין לעבדו כי לא תהו ברא את עולמו אלא שיראו מלפניו לא יעשה איש לרעהו מה שאינו רוצה לעשות לגופו אמרו לו אבינו כלום ראית שפירשנו מדרכי המקום ימין ושמאל אמר להם עד ה' בכס ואני אחריו שכדבריכם כן הוא **אבל יראתי על העתיד לבא שלא תתעו אחרי אלהי נכר ותלכו בחוקות הגוים והזהרו בכם שלא תשתתפו עם בני יוסף ותתחברו עם בני לוי ויהודה** אמרו לו מה ראית צוות לנו כך אמר להם יודע אני שעתידין בני יוסף לסור מאחרי ה' ולהחטיא את ישראל ולהגלותם מארצם בארץ לא להם כאשר גלינו בשיעבוד מצרים ועוד אספרה לכם חזון שראיתי בהיותי רועה בצאן חלמתי שהיינו בשדה אני ואחיי והנה אבינו בא ואמר לנו בניי רוצו ותפשו מה שיזדמן לכם כל אחד מה שיעלה לחלקו ונאמר לו מה נתפוש אין אנו רואים כי אם שמש וירח ושנים עשר כוכבים אמר להם תפשו מה שיזדמן לכם וכשמוע לוי כך קפץ ותפש מרדע בידו ודילג על השמש וירכב עליו ותשעה שבטים רכבו על תשעה כוכבים ונשאר יוסף לבדו בארץ אמר לו יעקב בני למה לא תעשה כאחיד אמר להם ומה להם לדור בשמים וסופו לירד ובארץ יעמדו כשדבר יוסף כך והנה שור גבוה עומד אצלו ולו כנפיים ככנפי החסידה וקרניו גבוהים כקרני ראם ויאמר יעקב ליוסף קום רכב עליו וילך יעקב אבינו מאתנו בעוד

שעה אחת היה יוסף מתגאה על השור פעמים היה רץ ופעמים היה מעופף עד שהגיע אצל יהודה ויושט יוסף הנס אשר בידו ויחל להכות את יהודה אמר לו אחי למה תכני אמר לו שבידך אחת עשרה מרדעות ובידי אלא אחת ותן לי העשרה ויהיה שלום בינינו וימאן יהודה לתת לו ויכהו יוסף עד שנפלו העשר מרדעות מידו ולא נשאר ביד יהודה כי אם אחת אמר יוסף לאחיו מה לכם אצל יהודה סורו ממנו ולכו אחרי כששמעו כן הלכו אחרי יוסף לא נותר עם יהודה כי אם בנימין וכו' ואות לוי כך ירד מן השמש בעצב ויחר לו שנפרד מיהודה ויאמר יוסף אל בנימין הלא אחי אתה מדוע לא תבא אלי ובנימין לא רצה ללכת אליו ויהי בהפנות היום והנה רוח גדולה הפריד בין יוסף לאחיו ובראותי את החזון הגדתי לאבי ואמר לי בני חלום הוא ואינו אמת על כן אינו מעלה ומוריד :

עוד ראיתי בחלומי שהיינו כולנו השנים עשר שבטים עומדים עם יעקב אבינו על שפת הים והנה אניה גדולה הולכת בלב הים בלא שום אדם אמר לנו אבינו רואים אתם כלום אמרו לו כמין ספינה אנו רואים שהולכת בים בלא חובל ובלא מנהיג ויפשו יעקב את בגדיו ויכנס במים וכולם אחריה וקדמו לו ויהודה וקפצו לתוך האנייה ויעקב אבינו עמהם ובאנייה כל טוב שבעולם ונכנסו בה כולם ויאמר להם יעקב אביהם הביטו אל התורן וראו מה כתוב עליו שאין ספינה בעולם שלא יכתבו עליה שם אדוניה והביטו לו ויהודה וראו והנה כתוב על התורן זאת האנייה וכל אשר בה ברבאל כשמוע יעקב שמח למאד ונתן שבח והודיה למקום ואמר לא דיי שברכני הקדוש ברוך הוא בארץ אלא שהוסיף לי בים אמר לנו אבינו בניי עתה התגברו וכל אחד יקח חלקו לנהוג את הספינה מיד דילג לו על התורן הגדול ויהודה קפץ על התורן השני וישבו עליהם ושאר האחים החזיקו במשוטות ויעקב החזיק הקברניט ליישר הספינה ונשאר יוסף לבדו ולא תפס כלום אמר לו יעקב תפוש משוט אחד ולא אבה לשמוע בקול אביו אמר לו בני גשה הנה וקח הקברניט ויישר את הספינה ואחיד ישוטו במשוטות עד שנגיע ליבשה ונהגו הספינה לאט ואל תיראו ואל תפחדו מגלי הים ומן הרוח הסוער ויהי ככלות יעקב לצוות את בניו נעלם מהם ויתפוש יוסף את שני הקברנטים אחד מימין ואחד משמאל ושאר אחיו המשוטות ויוליכו הספינה ותלך את המים ולוי ויהודה יושבים על התורנים לראות אם תלך בדרך ישרה כל זמן שהיה דעת יוסף שוה עם יהודה היה מוליכה בדרך טוב ומטה אותה ביותר בלי מכשול ולפי שעה נפלה מריבה בין יוסף ויהודה ולא פרנסו הספינה כמאמר אביהם ויוליכוהו דרך עקלתון והכוה גלי הים אל הסלע והאנייה חשבה להשבר וירדו לו ויהודה מעל התורן להמלט על נפשו וגם שאר האחים כל אחד נמלט לנפשו ויבואו היבשה וגם בא אבינו ומצאנו מטורפין לכאן ולכאן אמר להם שמא לא נהגתם את הספינה יפה כאשר צויתו לכם ונאמר לו חי נפשך לא סרנו מכל אשר צויתנו זולתי יוסף שפשע בציוויך וכעס על לוי ויהודה בקנאותו להם ועל כן הלכה הספינה דרך עקלתון ונטבעה אמר לנו אבינו הראוני את מקומה אמרו לו לשם שהגלים חוצפים וירא יעקב והנה ראשי התורן נראין וקבצנו כולנו אצלו והפיל עצמו בתחלה הימה ולקח הספינה וירפא אותה ויכנסו בה הוא ובניו ויוכח את יוסף ויאמר לו בני אל תוסף להתל את אחיך כי מעט נאבדו על ידך ויאמר לא אעשה עוד ויהי כאשר ספרתי החזון לאבי ספק את כפיו ויאנח ותזלגנה עיניו דמעות והוחלתי עד בוש ולא אמר לי דבר ואתפוש יד אבי לחבקה ולנשקה ואומר אי עבד ה' אתה למה זלגו עיניך דמעות ואמר לי על השנות החלוש דאג לבי ונשתומם גויתי שאני אהבתי את יוסף בני מכל בניי ועל השחתתו תגלו ותפזרו לבין האומות וחזיוןך ראשית ואחרית שוה הוא על כן אני מצוה לך שלא תתחבר עם יוסף בשום ענין וגם אפילה לך גורל ולאחיד במיטב הארץ ותאכלו ותשבעו מטובה ולא תבעטו במשמנים ולא תמרו את פי ה' המאכילכם מטוב אדמתו ולא תשכחו את אלהיכם כי בו בחר אברהם זקנינו כשנתפלגו הדורות בימי פלג כשירד הקדוש ברוך הוא ועמו שבעים מלאכים ומיכאל בראשם וציוה להם שילמדו משפחות שבעים לשונות ועשו ציוויי של הקדוש ברוך הוא ונשאר לשון הקודש לשם ולעבר ולאברהם שהיה מבני בניהם ובו ביום הוציא מיכאל לשון לשבעים אומות לכל אחת בפני עצמה ואמר להם אתם ידעתם המרד והקשר שעשיתם לאלהי השמים עתה בחרו לכם את מי תעבדו ומי יליץ בעדכם במרום ענה נמרוד אין לי גדול מזה שלימד לי לשוני ולאומתי לפי שעה וענו כן כל השבעים משפחות ולא היתה אחת מהם שהזכירו שמו של הקדוש ברוך הוא עד שבא מיכאל אצל אברהם ואמר לו במי אתה

בוחר ולמי תעבוד ענה אברהם ואמר אני בוחר במי שאמר והיה העולם ובו אני מאמין וזרעי כל ימות עולם ומאז והלאה הובדלו כל אומה ולשון למלאך שלה לחלקה ולא נשאר לחלק הקדוש ברוך הוא זולתי אברהם לבדו וזרעו אחריו כדכתיב כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו לכן בני אני משביעכם באלהי ישראל שלא תעבדו לאל אחר אלא לאותו שבחרו אבותיכם ואשרי אדם שלא יטמא רוח אלהים שבקרבם במעשיו הרעים וטוב לו אם ישיבנה לבוראו טהורה כיום שהופקד בתוכו ושמרו מצותי והצור ינחילכם כל טוב סליק:

רבי מנשה ב"ר יונה פילאפן שליט"א, קונטרס "הואיל משה באר"²⁹²²⁹¹

ז

בענין השבועה שלא יעלו בחומה

בגמ' כתובות דף קי"א, מבואר דשלוש שבועות השביע הקב"ה לישראל ואחת מהן שלא יעלו בחומה פרש"י יחד ביד חזקה, ובאבני נזר חיו"ד סי' תנ"ד וסי' תנ"ה ס"ל בפ"י ד' רש"י דרך בדרך מלחמה ומרידה באומות אסור לעלות לא"י, אבל ברשות האומות אינו בכלל השבועה, וחולק ע"ד האהבת יונתן בהפטורת פ' ואתחנן שכתב שאפי' כל האומות מסכימין אסור לעלות, וכ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק רשכבה"ג זצוקללה"ה הכ"מ, בויואל משה מאמר אי' מסי' ט"ז ולהלן, האריך לסתור דברי האב"נ ויתבאר להלן בעזה"י.

ומתחילה נבאר דגם האב"נ לא כיוון רק לענין עלי' לא"י לקיים מצות ישוב א"י, דמה ס"ל דאם הולכין ברשות האומות מותרין לעלות אפי' רוב ישראל, והיינו שיחיו בא"י תחת שלטון האומות, אבל החזקת מלוכה ושלטון בא"י וחירות משיעבוד מלכיות לפני ביאת משיח צדקנו, שזה ענין של גאולה לפני הזמן, זה לא התיר כלל, שזה ברור ופשוט מכמה מקומות בקראי ובדחכז"ל, שזה איסור חמור שיהי' לישראל מלוכה וממשלה לפני ביאת משיח צדקנו, וגם הוא סכנה גדולה, וראיתי מובא כן בשם הגה"ק האב"נ ז"ל בעצמו במכתב, שכ' שתולין בו בוקי סרוקי כאילו ח"ו התיר ליקח מלוכה וממשלה לפני ביאת משיח ברשות האומות, ומעולם לא כיוון לזה רק לענין עלי' לא"י לקיים מצות ישוב א"י.

והרבה טעמים יש בדבר, חדא דהרי השבועה השלישית היא שלא ידחקו את הקץ, ופרש"י אפי' ע"י תפילות ותחנונים יותר מדאי אסור למהר את הקץ, והיינו דכל פעולה מדי אדם למהר את הגאולה הוא אסור בשבועה, ולדי' הדמב"ס ז"ל באגרת תימן, הפי' הוא שהשביעו שלא למהר את הגאולה ע"י משיחי שקר שעושין התעוררות לגאול את ישראל לפני הזמן, וכ"כ הישי"מ²⁹³ בתפלי"מ²⁹⁴, וכתב רבינו זצוק"ל בסי' כ"ד שכי"ה שכל המדרשים שדרשו זה על הבני אפרים שיצאו ממצרים מעצמן יעו"ש, ולפי"ז וודאי אפי' ברשות המלכיות אסור, דבשבועה זו לא מוזכר ביד חזקה כלל, דעיקר השבועה הוא שלא למהר את הגאולה בכל אופן ואופן, רק לחכות עד עת הקץ שהשי"ת יגאלנו ע"י משיח צדקנו, וכן מבואר להדיא ברמב"ן במאמר הגאולה סוף שער הראשון, דאפי' אם הי' רשיונו של כורש לכל ישראל לעלות לא"י, אעפ"כ לא רצו שאר השבטים לעלות עם עזרא, שלא אבו לדחוק את הקץ, שידוע הי' אצלם כי פקידת שבעים שנה לבבל נאמר ולא עליהם יעו"ש, הרי מבואר להדיא שאף ברשות המלכות שייך השבועה של דחיקת הקץ, ואסור לעלות בעלי' מרובה לא"י.

²⁹¹ הארות, הערות, באורים, וחדושים, בענינים המבוארים בספה"ק "ויואל משה" למרן הקוה"ט רשכבה"ג אדמו"ר מסאטמאר זצלה"ה, זיעועכ"י.

²⁹² הובא בירחון התורני עולת החודש, (מדור פלפולי אוריתא, חידושים לפפולים והערות בש"ס ופוסקים) מנחם -אב תש"מ, עמ' תקנו-תקסב.

²⁹³ יש"מ - ר"ת ישמח משה, רבי משה טייטלבוים זיע"א, מתלמידי החוזה מלובלין.

²⁹⁴ תפלי"מ - ר"ת תפלה למשה (פי' על ספר תהלים).

ומ"מ אין זה סתירה לדברי האב"נ, דהרי אז הי' העלי' באופן חירות משיעבוד מלכיות, והי' עניין של גאולה שע"ז נאמרה השבועה של דחיקת הקץ, והאב"נ לא איירי רק בעלי' לאי"י בהמון שיהיו תחת שיעבוד המלכיות, שזה נכלל בשבועה הראשונה שלא יעלו בחומה, ובזה ס"ל שלא נאמרה רק כשהוא ביד חזקה ושלא ברשות וכנ"ל.

ובזה מיושב מה שדקדק רבינו זצוק"ל בסי' י"ב בדברי הרמב"ן הנ"ל שכי' שלא אבו לדחוק את הקץ, ולכאורה זה השבועה שלא יעלו בחומה, ועימש"כ בסי' ע"ט בזה, ולהנ"ל אי"ש, לא מבעיא לדי' האב"נ הנ"ל וודאי דאי"ש, דזה לא נכלל רק בשבועה של דחיקת הקץ כיון שהי' ברשות, אלא גם לשי' רבינו זצוק"ל ודעימי' וכמשי"ת להלן דאסור להתקבץ יחד בעלי' לאי"י אף ברשות האומות מכח השבועה שלא יעלו בחומה, מ"מ ככה"ג שהי' בעלי' בימי עזרא שהי' עניין של חירות משיעבוד מלכיות והי' ענין של גאולה, וודאי דנכלל יותר בכלל השבועה השלישית שלא למהר את הקץ ואי"ש.

ובזה מובנים די' רבינו זצוק"ל בסי' פ"ו שכי' דגם מש"כ האב"נ על השבועה שלא יעלו בחומה שברשות האומות מותר **אין זה רק על שבועה זו, אבל בשבועה השלישית שלא ידחקו את הקץ לא עלה על דעתו להתיר ברשות**, דהרי לדי' רש"י אף תפילות ותחנונים יותר מדאי אסור, כי כל עניין של מהירות הגאולה אסור, **ולד' המהר"ל מפראג אף אם האומות כופין בכפי' של מיתה לעבור על השבועות אסור לעבור עליהם וכ"ש ברשות בעלמא יעו"ש**, ולבאר דבריו צ"ב דהרי האב"נ כי בפירוש להתיר למעשה לעלות ברשות כמבואר בדבריו להדיא, וא"כ אי"א לומר שלא כ"כ רק על שבועה דלא יעלו בחומה אבל מודה שיש מה שבועה של דחיקת הקץ, דאי"כ לא הי' מתיר לעלות. אמנם לדברינו מובנים דבריו שפיר שהרי גם האב"נ לא התיר רק כשאנו באופן של חירות וממשלה, רק סתם עלי' לקיים מצות ישוב אי"י, אבל באופן של חירות וממשלה אף שהוא ברשות מודה שיש בזה שבועה שלא ידחקו את הקץ ואי"ש.

ועוד יש ראוי ברורה לזה דהרי אחז"ל בסנהדרין דף צ"א ע"ב לשמואל אין בין עוה"ז לימות המשיח אלא שיעבוד מלחמות בלבד, הרי דחירות משיעבוד מלחמות לא יהי' רק לאחר ביאת המשיח, וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהלי' מלכים ועי' בלשונו בפיה"מ בפרק חלק, ואף להחולקים על שמואל וס"ל דיהיו אז שינויים בהטבע, מ"מ מודו בזה, דהרי ברש"י שם בסנהדרין ד"ה כאן לימות המשיח פי' כשיכלה השיעבוד וכו' ע"ש, וכי"ן לר"ח החולק על שמואל, דאעפ"כ זה דבר ברור לכונ"ע דכלות השיעבוד מלכיות לא יהי' רק לאחר ביאת המשיח, ועי' בדברי יואל מכתבים מכתב ס"ט וביואל משה סי' מ"ב מש"כ בזה, **והביא עוד ממד"ר דברים פ"א י"ט שאמרו ישראל להקב"ה רבש"ע עד מתי אנו משועבדים בידו של עשיו א"ל עד שיבוא אותו היום שכתוב בו דדך כוכב מיעקב וגו' אותו שעה אני מופיע עליכם מלכותי וכו' יעו"ש**, ובוודאי גם האב"נ לא יחלוק ח"ו ע"ז, ועכצ"ל כדברינו הנ"ל שלא כ"כ רק לענין להתקבץ לאי"י ולא לענין חירות משיעבוד מלכיות, וגם בהא דכי' האב"נ יל"ע, דהן אמת דבגמ' סנהדרין שם ובדף צ"ט ובברכות דף ל"ד ובשבת דף קנ"א ובפסחים דף ס"ה ע"א הגירסא היא שיעבוד מלכיות, **אבל בשבת דף ס"ג ע"א הגי' שיעבוד גליות**, ומוכח דישאל מוכרחין להיות בארצות הגולה עד ביאת המשיח, ועי' באהבת יונתן בהפטורת פ' עקב **שהביא הגי', אין בין עוה"ז לימות המשיח אלא קיבוץ גליות ושיעבוד מלכיות בלבד**, ולפי גי' הזו מבואר להדיא שא"א שיתקבצו ישראל מארצות הגולה רק בביאת משיח צדקנו וזה דלא כהאב"נ וכמשי"ת עוד להלן.

נחזור לעניננו שעכ"פ חירות משיעבוד מלכיות כו"ע מודו שלא יופסק קודם ביאת משיח, וא"א שיהי' לישראל המאמינים בה' ובתוה"ק, מלוכה וממשלה קודם ביאת משיח, ועוד **יתירה מזו הרי אחז"ל בסנהדרין דף צ"ח ע"א אין בן דוד בא עד שתכלה מלכות הזלה מישראל וכו' ופרש"י שלא תהא להם שום שולטנות לישראל אפי' שולטנות קלה ודלה ע"ש**, וק' מבואר בסנהדרין דף ל"ח ע"א דאין בן דוד בא עד שיכלו שתי בתי אבות מישראל ואלו הן ראש גולה שבבבל ונשיא שבא"י, שנא' והי' למקדש ולאבן נגף ולצור מכשול לשני בתי ישראל, פרש"י והי', מושיען של ישראל למקדש, של ישראל. ולאבן נגף, ממחר הגלות שמנגפת את הרגלים, ולצור מכשול, סלע מכשלה יהי' לשני בתי ישראל ע"ש, ובמהרש"א בהא"ג²⁹⁵ הסביר שקודם התחדשות

²⁹⁵ מהרש"א זיע"א, סנהדרין דף לח ע"א

המלוכה של בית דוד צריך שיכלה לגמרי והוא כדוגמת הלבנה שקודם שמתחלת להתחדש נעלמה לגמרי יעו"ש. ועי' בהא"ג לרבינו מהר"ל מפראג ז"ל שם ²⁹⁶ וז"ל אלו הן ראשי גולה שבבבל וכו'. פי' כי מלכות משיח מלכות חדש הוא, וצריך שיהיה בטל קודם כל השררה של ישראל ולא יהיה להם שום שררה בעולם, ואז תתחדש הממשלה לישראל מחדש, ואין החומר מקבל צורה אחרת עד שיפשוט צורה הראשונה ולכך אין בן דוד בא שהוא צורה (אחת) [אחרת] לגמרי עד שיפשוט כל צורה שיש להם שהוא הממשלה שנחשב צורה עכ"ל, וכן מבואר באגרת תימן להרמב"ם ז"ל שהגאולה האמתית יהי' רק כשלא יהי' לישראל שום שלטון ויחשבו האומות שלא יהי' לישראל ממשלה לעולם וכו' יעו"ש, וא"כ בהכרח שאם יש לישראל איזה מלוכה וממשלה לפני ביאת משיח בע"כ תתבטל לפני ביאת משיח, וכמו"ש רבינו ז"ל בהקדמתו ליו"א מ דף ח' ובסי' ס"ט יעו"ש, וא"כ בוודאי א"א להתיר להחזיק במלוכה וממשלה לפני ביאת משיח אף ברשות האומות, שהרי זה מעכב הגאולה.

גם הרי מקרא מלא דבר הכי בתהילים ע"ח, כי לא האמינו באלקים ולא בטחו בישועתו, ופרש"י דקאי על בני אפרים שדחקו את הקץ ויצאו ממצרים לפני הזמן, וכ"ה במד"ר שה"ש ב' ובשאר מדרשים, ואין לומר שזה לפי שיצאו ביד חזקה ושלא ברשות, דהרי הפסוק אומר לא האמינו באלקים ולא בטחו בישועתו, מוכח כי עיקר החסרון הי' במה שלא המתינו על ישועת הש"י והלכו בעצמם לחרות מהגלות, ואף שהי' להם טעות בחשבון מ"מ הי' להם לחכות על הוראה משמים, הרי הוא עניין של חסרון אמונה בהשגחת הש"י, שלא הורשה לנו לעשות בעניני הגאולה בעצמנו כלום, רק לצפות לישועתו, כי בכל הענינים נצטוונו לעשות בעצמנו ג"כ, והשי"ת עוזר על ידינו, כמשא"כ וברכת"ך בכל אשר תעשה, וע"כ מותר לנו לעשות בעצמנו ג"כ ולא הוי חסרון אמונה, אבל בעניני הגאולה אין לעשות מעצמנו כלל, וא"כ הרי כפירה בהשגחת הש"י אם עושין מעצמן, וכמוש"כ המהר"ש יפה ביפה קול בפ"י על מד"ר בשה"ש וביואל משה סי' כ"ה מ"ה ע"ו ע"ש, וכי' בזה לבאר לשון המדרש שכי' על הבני אפרים שעברו על הקץ ועברו על השבועה, שזה ב' ענינים דמלבד עבירתם על השבועה, העבירה על הקץ בעצם הוא איסור גדול ונורא שזה נגד האמונה ע"ש משי"כ עוד בזה.

ונראה ביאור ענין זה דלא דמי לשאר עבירות כגון מי שאוכל חזיר וכדו' דלא הוי ככופר בזה, דשם הוא ציווי מהשי"ת, ובשביל תאוותו הוא עובר על הציווי ולא נחשב בזה ככופר, רק כשעושה להכעיס כמבואר במס' ע"ז דף כ"ו ע"ב, משא"כ בניד"ד אין הגלות ציווי רק גזירה מהשי"ת שגזר מטעמי ית' להפיצנו בארבע כנפות הארץ, ולשעבדנו תחת עול המלכיות, והבטיחנו שהוא בעצמו יגאלנו כשיבוא הזמן, וא"כ מי שרוצה שנגאל מעצמנו ולא להכות עד הזמן שיגאלנו השי"ת, הרי זה מצד חסרון אמונה ובטחון בו ית', וכמו ברפואה דאמרי' במס' ברכות דף ס' ע"א דאי לאו דבפירוש נתנה תורה רשות לרופא לרפאות, הי' אסור להתרפאות מרופא, דהי' חסרון אמונה בהש"י שהוא ירפאנו, רק כיון שבאמת רוב בני"א אינם כדאי שיעשה להם השי"ת נס ע"כ צריכים להתרפאות ברופא והש"י יעזור בידו, יעו"ש בש"ס וברמב"ן פ' משפטים ופי' בחוקותי, וכי' שבאמת מה לרופא בבית יראי ה', ועי' היטיב בטו"ז יו"ד סי' של"ו סק"א משי"כ בענין זה, וא"כ בניד"ד שלא נתנה תורה רשות שנגאל מעצמנו,

גמ' אין בן דוד בא עד שיכלו שתי בתי אבות מישראל כו' נכנס יין יצא סוד. הוא מבואר בסוד עיבור החודש וע"פ מ"ש בפ"ב דר"ה רבי חייא חזייה לסיהרא דהוה קאים בצפרא דכ"ט שקל קלא פתק בה אמר כו' זיל איכסי א"ל רבי לרי' חייא זיל לעין טב וקדשיה ושלח לי סימנא דוד מלך ישראל חי וקיים והכונה בסוד העבור שדומה לו מלכות בית דוד כמ"ש במדרשות שכמו שהלבנה אחר ט"ו יום שנתמלאה תתחיל לחסר כן היה מלכות בית דוד אחר שהיו מזרעו ט"ו מלכים נחסר המלכות בימי צדקיהו ולא נשאר לו רק ממשלה קצת ר"ג בבבל ונשיא בא"י וכמו שהלבנה הולכת ומתחסרת ט"ו יום עד שתתחסר לגמרי ואחר כך מתחדשת באורה כן אחר שתכלה ממשלת מלכות בית דוד לגמרי דאף ר"ג בבבל ונשיא בא"י יכלו שוב יתחדש מלכותו ולזה כוון שכיסוי הלבנה הוא סימן לרבי שהיה נשיא שיכלה נשיאותו לא רצה הוא לומר כן זיל איכסי רק על ידי רבי חייא גם לא רצה הוא לקדשה ביום ל' כאלו היא מכוסה אז שזה סימן רע לנשיא דאדרבה שכל עוד שאינו מתכסה הוא סימן טוב על הנשיאות שימשך ועל כן אמר לרבי חייא דלקדשיה אז ע"פ אותו הכיסוי שא"ל זיל איכסי ולזה אמר ליה רבי שלח לי סימנא דוד מלך ישראל כו' ר"ל דאף שהכיסוי של הלבנה הוא סימן רע לנשיאות שיכלה הנה מצד אחר הוא סימנא טבא דדוד מלך ישראל חי וקיים שאחר שיכלה הנשיאות יתחדש מלכותו ויצמח קרן דוד וע"כ אמר זיל לעין טב וקדשיה ע"ש סימן טב וז"ש הכא אין בן דוד בא עד שיכלו ב' בתי אבות ר"ג ונשיא דאחר שיכלה ממשלתו לגמרי כמו הלבנה אחר ט"ו יום שתתחסר לגמרי אז יתחדש מלכותו כמו שתתחדש הלבנה והיה רבי מיצר ע"ז שיכלה נשיאותו וא"ל רבי חייא אל ירע בעיניך שע"י שנכנס יין יצא מהם דבר סוד העיבור שיתחדש שוב מלכות בית דוד וגדולת משפחות הנשיאים בב"י:

כיון

²⁹⁶ ספר חדושי אגדות חלק שלישי עמוד קמז - מסכת סנהדרין (ל"ח ע"ב).

ואדרבה אסר בידינו והשביענו שלא נעשה זאת מעצמנו, א"כ העובר ע"ז מראה חסרון אמונתו בו יתברך, וע"כ הרי ענין של כפירה, אף כמו שהי' בבני אפרים שטעו בחשבון וכמ"ש היפה קול, ובלא"ה כיון שהוא גזירה מהשי"ת אסור להתחכם על גזירותיו ית"ש רק לקבלן באהבה. וכי בדרשות הח"ס ח"ב דף רנ"ח שכתב כי זה עיקר האמונה להיות יושב ומצפה להשי"ת הש"י היפך מבני אפרים ע"ש מש"כ עוד בזה, ועימש"כ בס"ד באות ג' (נדפס בעולת החודש מחודש מרחשון), וא"כ הרי מבואר שעיקר החסרון בבני אפרים לא הי' מה שיצאו שלא ברשות, רק מה שלא המתינו לישועת הש"י, והלכו להרות מעצמן, וע"כ כי במדרשים על בני אפרים שעבירתם הי' מה שדחקו את הקץ, וזה השבועה השלישית וכמושנ"ת לעיל, וא"כ גם בגלות המר הלז ג"כ אסור ליקח חירות וממשלה מעצמנו אפי' ברשות האומות והוא סכנה נוראה ל"ע כמו שהי' בבני אפרים רח"ל. וידוע מש"כ בעקידה פ' וישלח שער כ"ו עה"כ נסעה ונלכה וגו' שזה הסיפור מוכיח עד אחרית הימים, שא"ל עשיו שיהיו ענינם על מצב שוה או קרוב אליו, במלכות וממשלה, ויעקב אבינו ע"ה השיב אם ידפקום יש אחד למהר הקץ טרם יחפץ, אז ח"ו ומתו כל הצאן יעו"ש. ועי' בויא"מ סי' קל"ז, ומזה מבואר להדיא שאפי' ברשות האומות הוא סכנה נוראה ח"ו, והעקידה כ' שם שכל אלו האומות שנאבד זכרם, הי' משום שהלכו בגלות בגזירת הש"י ורצו לגאול א"ע לפני זמן הקצוב ע"ש, והוא דבר פלא, וע' בדברי יואל פ' וישב שהאריך לבאר דבריו אלו, ועכ"פ לישראל הוא וודאי סכנה גדולה ח"ו.

ועכ"פ זה ברור שח"ו שלא עלה על דעתו של האב"נ להתיר ליקח גאולה ומלוכה וממשלה לפני הזמן, ומש"כ באב"נ שם שאם יסכימו כל האומות שכל ישראל יכולין לעלות לא"י אפשר שהוא פקידה לגאולה כמו שהי' בימי כורש, אין כוונתו שיש בזה ענין של גאולה אלא שהוא פקידה בעלמא שפקד הש"י את עמו, אבל אין לו שייכות לגאולה האמתית, ומכ"ש ליקח מלוכה וממשלה שזהו גאולה ממש אפי' ברשותם שמזה לא דיבר כלל, גם לפי"ד שדימה לכוורש והביא מגמ' יומא דף ט' שאלמלי הלכו כל ישראל לא"י הי' השראת השכינה בביהמ"ק כמו בבית ראשון. הנה שם בכורש כתיב שהעיר ה' את רוח כורש והכריז שכל ישראל יעלו לא"י, ולא שישראל השתדלו אצלו לקבל רשות ממנו רק שהוא מעצמו עלה בדעתו להתיר להם שיעלו לא"י, וזה הי' רק מהשי"ת שהעיר את רוחו לכך, וא"כ ע"כ שגם הוא מיירי רק בכה"ג שהאומות מעצמן יתעוררו להתיר לישראל לילך מארצם ולהתיישב בא"י, ויהי' בלי בקשות והשתדלות מישראל, אז י"ל שזה סימן פקידה, אבל כשאין מתעוררין מעצמן אין שום הוכחה לפקידה כלל. וגם מה כי רק אפשר. ועיי"ש בס' תנ"י שהתרעם על א' שהשמיט מדבריו תיבת אפשר שאף זה לא החליט כלל.

ובאמת אין שום ראי' משם דשם הי' נבואה מירמ' הנביא שגלות בבל יהי' ע' שנים. ורק שלא ידעו החשבון בדיוק והרבה טעו מה כמבואר במגילה דף י"א, ואז העיר ה' את רוחו של מרש שיכריז בכל מלכותו שיכולים ישראל לעלות לא"י. וגם הי' ע"פ נבואה כמבואר בקרא בעזרא א' שאמר כורש שהש"י פקד עלי לבנות לו בית בירושלים ופרש"י פקד עלי שצוה עלי ע"י ישעיה הנביא יעו"ש. וגם היו אז הנביאים האחרונים בין ישראל שידעו שזה הוא הזמן האמיתי. וע"כ וודאי הי' פקידה לגאולה. ואילו היו עולים כל ישראל אפשר שהי' גאולה שלימה והי' השראת השכינה בביהמ"ק, ולא הי' נחרב מעולם כמבואר במדרש. אבל בגלות החל הזה שאין שום נבואה מן השמים באיזה זמן יהי' הגאולה, א"כ אף אם יתעוררו מעצמן כל האומות לשלוח אותנו לא"י, אין זה שום הוכחה ופקידה לגאולה.

ובפרט כי בגלות הזה הובטחנו שלא יהי' הגאולה כבגאולות הקודמות שהי' הגאולה ע"י בניי רק ע"י הש"י בעצמו, כמבואר במדרש תנחומא פ' אחרי ובמדרש ילקוט רמז תקע"ז עה"פ אשריך ישראל מי כמוך עם נושע בה', דאמר הקב"ה בעוה"ז הייתם נושעים ע"י בניי במצרים ע"י משה ואהרן וכו', וע"י שהי' ע"י בוי"ד הייתם נושעים ומשתעבדים, אבל לעתיד אני בעצמי גואל אתכם ועוד יותר אין אתם משתעבדים, וכן דרשו ז"ל מדכתיב ופדווי ה' ישובון אין אומר ופדווי משה ואהרן, אלא ופדווי ה' ע"ש, והאריך בזה רבינו זצוק"ל בהרבה מקומות, והביא גם מד' הזוה"ק פ' ויקרא דף ו' עה"פ נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל²⁹⁷, דמבואר כן להדיא דבגלותא בתראה לא יהי' הגאולה

²⁹⁷ זוה"ק חלק ג דף ו' ע"א

כגאולות הקודמות שכנס"י הלכה מעצמה להקב"ה, ולעתיד קוב"ה יוחד בידה ויוקם לה ויתפייס בהדה ויתב לה בהיכלי, וע"ד כתיב ביום ההוא אקים את סוכת דוד הנופלת, היא לא תוסיף קום מעצמה, אבל אנא אוקים לה יעו"ש, וע' בסה"ק ברכה משולשת עמ"ס ברכות ממרן בעל בני יששכר ז"ל שכי' מה ליתן טעם ע"מ שנוהגין בדורות האחרונים שהכלה עושה סעודת הנשואין, והוא היפך מהנשמע בגמ' בכמ"ק. וביאר עפ"י דהזוה"ק הנ"ל שבגאולות הקודמות בתולת ישראל באת בחזרה לבית דודה החתן וקיבלה ובגלות החל הזה שבועה היא שהשביע הקב"ה אם תעירו ואם תעוררו וכו' וצריכה בתולת ישראל להמתין עד בוא החתן אלי' להקימה, ולרמז זה תיקנו בדורות האחרונים שהחתונה היא בבית הכלה ובוא יבוא החתן אלי' לשמחה ולא כימים הראשונים שהי' להיפך יעו"ש בדב"ק.

וחידוש שלא הביא רבינו זצוק"ל מדי המדרש שוח"ט תהילים ל"ו עה"פ כי עמך מקור חיים באורך נראה אור, א"ר יוחנן עובדא הוה בחד בר נש הי' מדליק את הנר בלילה והי' כבה ומדליקו כבה ומדליקו, אמר עד מתי אהיה מתיגע והולך ממתיני אני עד שתזרח השמש ואני הולך לאור החמה, כך ישראל נשתעבדו במצרים עמדו משה ואהרן וגאלום, חזרו ונשתעבדו בבבל וחזרו ונגאלו ע"י חמושי"ע, חזרו ונשתעבדו ליוון ונגאלו ע"י מתתיהו חשמונאי ובניו, וחזרו ונשתעבדו באדום, **אמרו ישראל הרי נתיגענו נגאלין ומשתעבדין, אין אנו מבקשים שיאיר לנו בוי"ד מעתה אלא הקב"ה**, שנא' א-ל ה' ויאר לנו וכו', וכ"ה בילקוט שמעוני שם ע"ש, והגה"ק מהרש"ב מליבאוויטש ז"ל במכתבו נגד הזדונים שנדפס בס' אור לישירים, כי וז"ל הנה גם אם היו האנשים האלה שלמים עם ה' ותורתו וכו', אין לנו לשמוע להם לדבר הזה לעשות גאולתנו בכח עצמנו, והלוא אין רשאים גם לדחוק את הקץ להרבות בתחנונים ע"ז וכו', וכ"ש בכוחות ותבולות גשמיים דהיינו לצאת מהגלות בזרוע אין אנו רשאים, ולא בזה תהי' גאולתנו ופדות נפשנו, **ובפרט שהוא נגד תקוותנו האמתית כי כל צפיתנו ותקוותנו הוא שיביא הקב"ה לנו משיח צדקנו בב"א, ותהי' גאולתנו ע"י הקב"ה בעצמו כמו שאמרו במד"ר ע"פ כי עמך מקור חיים (הנ"ל)**, כי גם הגאולה שהי' ע"י משה ואהרן לא הי' גאולה שלימה וכו', וכ"ש הגאולה שע"י חמושי"ע וכו', גם שעשו ע"פ נבואת ירמיהו וע"פ נבואת האחרונים שהי' עמהם, ובהגלות הזה עלינו לצפות רק לגאולתנו וישועתנו של הקב"ה בעצמו שלא ע"י בוי"ד ותהי' גאולתנו שלמה עכ"ל, **ועד"ז כ' בקו' ומעין מבית ה' יעו"ש**. וע' בנצח ישראל לרבינו מהר"ל מפראג ז"ל פס"ב משי"כ לבאר דאף שיהי' הגאולה ע"י משיח צדקנו אעפ"כ בעיקר יהי' ע"י הקב"ה בעצמו ונקרא ע"ש הקב"ה יעו"ש משי"כ בזה, וכן בס' ישועות משיחו להאברבנאל ז"ל ביאר בענין זה יעו"ש.

וידוע משי"כ מרן החת"ס ז"ל בהפטורה לפי שופטים ח"ל, שאינו דומה גאולה העתידה להיות ב"ב לגאולות שעבדו כי אז לא הי' מושג לכל כי ה' שוכן בקרבנו אבל האמינו לקול הנביאים וכו', משא"כ לעת"ל יהיו מראין באצבע הנה אלקינו זה, והנה אפשר כבר הי' ראוי כמ"פ להיות נגאלים גאולה שאינה שלימה, או לשום שלום בינינו ובין או"ה שאנו שוכנים בצילם, או יותר מזה להיות גאולה ממש כמו בבית שני וכדומה, אבל אין חפץ בזה, כי אם גם אנחנו אפשר שנתפשר ונקבל גאולה כזה להיות גאולים, מ"מ אבותינו הקדושים לא יתרצו עתה כ"א בגאולה שלימה, **וטוב לישראל לסבול אורך הגלות כדי שיהי' בסוף גאולה שלימה וכו' ע"ש**, וכי' ע"ז רבינו זצוק"ל בשו"ת דברי יואל האה"ע ונדפס גם בדברי יואל במכתבים מכתב ע"א, דבוודאי אין דרך החת"ס ז"ל לכתוב בחידושי דברי נביאות אלא שלמד כן מדברי חכז"ל דברים ברורים, ואף שרוה"ק הופיע בבית מדרשו מ"מ לא כתב בחידושי מה שלא נתברר לו משי"ס ופוסקים עכ"ל, וכפי הנראה מקור ד' החת"ס הוא ממדרשים הנ"ל.

וע"ע בדרשות חת"ס ח"ב דף שני"ה, שכי' שכבר הי' ראוי כמ"פ לגאלם ע"י מלאך פניו הוא מט"ט אשר הלך לפני יהושע בכיבוש הארץ, אלא להיות שאין זה גאולה שלימה כי הואיל ולא נעשית ע"י השי"ת בעצמו נחרב הבית וגלו ממנה, והקב"ה רוצה לזכות ישראל לגאלם בעצמו וכבודו כדי שיהי' דבר נצחי, ולזה השיעור צריך זכות **הרבה וע"כ הוא ממתין על תשובתם** וכו' ע"ש משי"כ לפרש בזה, וע' גם בדרשותיו ח"ב דף שי"ז משי"כ

תא חזי, בכלהו גלוותא דגלו ישראל, לכלהו שוי זמנא וקצא, ובכלהו הוי ישראל תייבין לקודשא בריך הוא, ובתולת ישראל הות תבת לאתרהא, בההוא זמנא דגזר עלה, והשתא בגלותא דא בתראה לאו הכי, דהא היא לא תיתוב הכי כזמנין אחרנין, והאי קרא אוכח, דכתיב נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל, נפלה ולא אוסיף להקימה, לא כתיב:

בזה, וגם בישמח משה כ' כע"ז בפתיחה לפ' בראשית ובהפטורת פ' שופטים ופ' ואתחנן יעוש"ה וכן מבואר בהרבה ספה"ק.

עכ"פ כיון שבגלות הזה הובטחנו שלא יהי' הגאולה כבגאולות הקודמות וודאי שאפי' יסכימו מעצמן כל האומות שילכו ישראל לא"י אף בלי שום השתדלות מישראל, אין זה שום הוכחה לפקידת הגאולה, שלא ע"ז אנו מחכים ומצפים ואין רצונו כ"א לישועה מן השי"ת בעצמו ע"י משיחו הולך תמים שיקבצנו מארבע כנפות הארץ ויוליכנו מהרה קוממיות לארצנו, ובאמת אף בגאולה ההיא שהי' ברשות כורש, אין זה ברור לומר דקיי"ל כר"ל ביומא דף ט' דאילו עלו כל הגולה עם עזרא הי' השראה השכינה בביהמ"ק, דלר' יוחנן שם אפי' אם היו כולן עולין לא הי' השכינה שורה שם כיון שנבנה ע"י כורש, וכבר כ' רבינו ביומא"מ סי' י"ב שכ"נ דנקט הרמב"ן במאמר הגאולה, והביא עוד ראיות ברורות לזה, וכ' דמה שנמצא בספרים שעזרא הסופר הקפיד על כמה מדינות שלא עלו לא"י ונענשו אה"כ במשך הדורות, אפשר שבאלו המקומות הי' לו טעם מיוחד שיעלו וע"כ הקפיד עליהם, אבל על שאר מדינות וגם על אלו שנשארו בבבל לא הקפיד כי כן הי' ההשגחה מן השמים כי לא הי' עדיין הזמן האמיתי, וכפו שמבואר מד' הרמב"ן והפנ"י יעוש"ה, וע' במאמר ישוב א"י סי' ק"ה, וא"כ אף לפי מה שדימה האב"י להתם אין זה הוכחה לגאולה, ובפרט לפימשנ"ת שהובטחנו דבגאולה העתידה יהי' באופן אחר לגמרי בוודאי דאין שום דמיון לגאולות הקודמות, שלעתיד יהי' באופן נעלה ביותר.

וכבר נת' שגס האב"י לא כ' אלא שהוא פקידה בעלמא באופן שהאומות מסכימים מעצמן שיעלו ישראל לא"י, אבל זה לא עלה על דעתו להתיר ליקח ממשלה קודם הזמן אפי' ברשות.

רבי מנשה ב"ר יונה פילאפף שליט"א, קונטרס "הואיל משה באר",^{298 299}

ח

בענין קיבוץ גלויות לפני ביאת משיח

ועתה נפן לעיקר דברי האב"י שחולק ע"ד האהבת יונתן שכ' שהשבעה שלא יעלו בחומה היא גם אם כל האומות מסכימין שיעלו ישראל לא"י אעפ"כ נשבענו שלא לעלות והוא סכנה נוראה רח"ל אם עולין, וע"ז הקשה האב"י מד' רש"י שפי' שלא יעלו בחומה יחד ביד חזקה, ומשמע דרך בדרך מלחמה אסור לעלות אבל ברשות מותר, ורבינו זצוק"ל מסי' ט"ז ואילך האריך לסתור את דבריו וכ' דאדרבה מדנקט רש"י יחד ביד חזקה מוכח דעיקר האיסור הוא משום דמתקבצין ביחד בעלי מרובה, דאלי"ה למה נקט ביחד הלוא העיקר הוא שהולכין ברשות, ומ"ש ביד חזקה היינו משום דרצה לפרש לשון בחומה וע"כ כ' ביד חזקה דהיינו שמתחזקים ומתאמצין לעלות ביחד כחומה, והביא ראיות מכמ"ק שביד חזקה אין הכוונה דוקא בדרך מלחמה רק ענין התחזקות, גם הביא רא"י מש"ס יומא דף ז' ומשאר מקומות ההתקבצות רבים נקרא חומה, יעו"ש שהאריך בדברים ברורים, ועיין בלשון המג"א בסי' זית רענן בפ"י על הילקוט שמעוני לשה"ש שפי' על לא יעלו בחומה וז"ל כחומה יחד ביד חזקה ע"ש ומוכח דרצה לפרש לשון חומה דהיינו שמתחזקין הרבה ביחד כחומה.

וכפי הנראה דעת האב"י ההתקבצות רוב ישראל לא"י אינו ענין של גאולה ויכול להיות גם קודם ביאת משיח, אמנם רבינו זצוק"ל האריך בראיות ברורות דעצם הקיבוץ גלויות הוא ענין של גאולה דה"י רק בביאת המשיח, וכמבואר מד' המד"ר פ' לך עה"פ ידוע תדע וגו' ידוע שאני מפזרן תדע שאני מכנסן ידוע שאני ממשכנן תדע שאני פורק ידוע שאני משעבדן תדע שאני גואלן, ומוכח שגם קיבוץ גלויות נחשב מעניני הגאולה שהוא רק ע"י

²⁹⁸ הארות, הערות, באורים, וחדושים, בענינים המבוארים בספה"ק "ויואל משה" למרן הקוה"ט רשכבה"ג אדמו"ר מסאטמאר זצלה"ה, זיעועכ"י.

²⁹⁹ הובא בירחון התורני עולת החודש, (מדור פלפולי אוריתא, חידושים פלפולים והערות בש"ס ופוסקים) אלו תש"מ, עמ' תרנ-תרנה.

השי"ת, וממילא אסור לנו להתקבץ מעצמנו אף באופן שאינו לשם מלוכה ושלטון רק הולכין סתם לא"י אעפ"כ עצם הקיבוץ גליות מעצמנו הוי ענין של דחיקת הקץ כיון שזה ענין של גאולה, ויהי רק בביאת המשיח, וכמו"ש במד"ר שה"ש ב' אחרי שהביא השלש שבועות א"כ למה מלך המשיח לקבץ גליותיהן של ישראל, ופי' ביפה קול מבעל יפ"ת דהכוונה דכיון דקיי"ל מקראי דמלך המשיח יקבץ גליותינו אסור לנו להתקבץ מעצמנו אפי' ברשות האומות רק לחכות עד עת קץ ופי' כן גם בשבועה שלא יעלו בחומה דהיינו אפי' ברשות האומות יעו"ש, וע' בשאר מפרשי המד"ר שם, וזה שהמלך המשיח יקבץ נדחי ישראל כ' גם הרמב"ם בפ"א מהל' מלכים הל"א והל"ד דזה אחד מסימני מלך המשיח שהוא יקבץ נדחי ישראל יעו"ש. **ובזה"ק פ' שמות דף ט' כ' וז"ל בההוא יומא מלכא משיחא שארי ויכנוש גלותא מסייפא עלמא עד סייפא עלמא כד"א אם יהי' נדחך בקצה השמים וגו' וכי' יעו"ש, וא"כ בוודאי אנו צריכין להמתין עד אז ולא להתקבץ מעצמנו.**

ועוד יותר מזה הביא רבינו מד' המהר"ל מפראג בנצח ישראל פכ"ד שפי' בד' המדרש דאפי' אם יכופו האומה"ע את ישראל בכפי"י של מיתה שיצאו מן הגלות אעפ"כ לא ישנו ממה שהשביעין, והסביר רבינו בסי' ע"ו שכיון שהוא ענין של כפירה בהבטחת השי"ת, כיון שהקב"ה הבטיחנו שהוא יקבצנו ויגאלנו ועד אז גזר שנהי' בגלות, וא"כ אסור לנו להתקבץ מעצמנו ואסור להתחכם על גזירת השי"ת וכמו"ש ביפה קול, וכיון שהוא ענין של כפירה, הרי זה ביהרג ואל יעבור, יעו"ש באריכות דבה"ק, והביא גם ממש"כ הרמב"ן פ' כי תבאו האוהה"ק בפ' בחוקותי, שהבטחתו ית"ש ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים וגו' הוא רק בהי' ותם בארץ אויביהם ורוב ישראל מקיימין גזירות הגלות אז יש הבטחה שלא יהי' ח"ו כלי' יעו"ש, וכן משאר טעמים שכי' בסה"ק שרצונו ית"ש שיהיו רוב ישראל בגלות, א"כ מן ההכרח שיהיו רוב ישראל בגלות ולא יעלו לא"י עד עת קץ ב"ב, וע"ע מה שהאריך עוד רבינו ז"ל בזה במאמר ישוב א"י מסי' ק"ט ולהלן יעו"ש.

ובמאמר ישוב א"י סי' ב' הביא עוד מתש"ו הרשב"ש סי' ב' ותש"ו הריב"ש סי' ק"א שמבואר מדבריהם להדיא דאף דס"ל דישוב א"י הוא מצוה בזה"ז, מ"מ כתבו שאינה מצוה כוללת לכל ישראל ואדרבה אסורין לעלות מחמת השבועה שלא יעלו בחומה מחמת גזירת הגלות, ומבואר מדבריהם להדיא שאפי' ברשות אסורין רוב ישראל לעלות יעו"ש, ותו דהרי מקרא מלא דיבר הכי' בפ' נציבים ושב ת עד ה"א ושב ה"א את שבותך ורחמך ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך ה"א שמה, וכבר כי' הרמב"ם ז"ל בפ"ז מהל' תשובה הל' ה' דמקרא זה מוכח דאין ישראל נגאלין אלא בתשובה ובפסוק זה הוא הבטחה שעתידין ישראל לשוב בסוף גאולתן ומיד נגאלין יעו"ש, וכבר האריך רבינו זצוק"ל מסי' מ' ולהלן לברר מקור פסקו של הרמב"ם ז"ל בזה, וית' להלן מזה בעזה"י, ועכ"פ כיון שכן מבואר להדיא בקרא שא"א שיהי' הגאולה בלי תשובה כמו"ש הרמב"ם, והרי זה הפסוק מיירי מהתקבצות הגליות שקודם צריך להיות תשובה מכל ישראל, וכבר כי' הרמב"ם בפ"א מהל' מלכים שהמלך המשיח וכן אלי' יחזירו את העם בתשובה לעתיד, וא"כ איך אפי"ל שברשות העמים מותר להתקבץ רוב ישראל ביחד לילך לא"י קודם ביאת המשיח, והרי התנה"ק הבטיחה דרך אחר התשובה יקבצנו השי"ת, ואם ישובו בניי מעצמן ממילא יבוא הגואל צדק מיד, וכמו"ש משיח לריב"ל כששאלו אימתי אתי מר והשיבו היום אם בקולו תשמעו, ואז ממילא יקבצנו השי"ת מכל הגליות, ואם לא ישובו מעצמן, יכוף המלך המשיח ואלי' את כל העם לתשובה כמו"ש הרמב"ם ז"ל, ורק אח"כ יהי' הקיבוץ. **ועד"ז כ' רבינו זצוק"ל בסי' פ' ליישב למה לא הביא הרמב"ם ז"ל את השלש שבועות בס' היד, דכיון שפסק שא"א לגאולה בלי תשובה ממילא אסור להגאל מעצמנו, יעו"ש באריכות דבה"ק, ועכ"פ מכ"ז** ראי' ברורה שגם עניין הקיבוץ גליות הוא ענין של גאולה וא"א להיות בשו"א קודם ביאת משיח, וממילא אסורין רוב ישראל לעלות לא"י לפני ביאת משיח צדקנו.

עוד העיר רבינו זצוק"ל בסי' כ"א מד' הראב"ד בפ"ב דמס' עדיות מ"ט, שכי' דלימות המשיח כשיגאל אותם הקב"ה לא יכנסו מיד לא"י אלא יוליד אותם הקב"ה למדבר העמים כנבואת יחזקאל כי' ע"ש, ובזה ביאר סדר הברכות בשמו"ע המבואר במס' מגילה דף י"ז, שאחר ברכת השיבה שופטינו כבראשונה אומרים ולמלשינים שע"י השופטים כלו הזדים, ואח"כ מתרומם קרן הצדיקים, ושוב נבנית ירושלים, ויל"ד הלוא מתחילין בברכת תקע שופר שהוא קיבוץ גליות, ואם לא יהי' נבנה ירושלים להיכן יתקבצו, ולפי"ד הראב"ד שהקיבוץ הראשון יהי' למדבר נחא, ע"ש מש"כ עוד בזה, ופלא גדול שלא העיר רבינו מד' רש"י שם במקומו במס' מגילה בד"ה וכיון שנתקבצו גליות נעשה דין ברשעים,

קודם שנתיישבו בירושלים, שנא' ישעי' א' ואסירה כל בדיליך, ועי"כ ואשיבה שופטיך כבראשונה ויועציך כבתחילה כמו לשעבר, ציון במשפט תפדה ושב' בצדקה, לכן סמכם לקיבוץ גליות והשיבה שופטינו וצדקנו במשפט עכ"ל, ואח"כ מבואר בגמ' דכיון שנעשה דין מן הרשעים כלו הפושעים וכולל אדם עמהם, וכיון שכלו הפושעים מתרוממת קרן צדיקים, והיכן מתרוממת קרנם בירושלים וכו', ועכ"פ הרי מבואר להדיא שקודם שיתיישבו בירושלים, מתקבצים הגליות ונעשה הברור העצום בהחזרת השופטים ואיבוד הרשעים, ואח"כ מתרוממת קרן הצדיקים ונבנית ירושלים, ועד"ז נקבע סדר הברכות דשמ"ע ע"י אנשי כנה"ג, וכ"כ הטור באו"ח סי' קי"ח, וז"ל ומה ראו לאומר האחר קיבוץ גליות דכיון שיתקבצו הגליות עושה דין ברשעים קודם שיבואו לירושלים וכו' יעו"ש, ומבואר להדיא שקודם שבאים לירושלים יתקבצו ישראל, ויהי הברור והרשעים יאבדו, וכמבואר במדרשים שהקב"ה ינער אז את ארה"ק מכל הרשעים וכ"כ בפרד"א פל"ד יעו"ש, ומבואר ביחזקאל קפ' כ' שהקב"ה יוליכם למדבר העמים ויבררם, עי"ש בפסוק ל"ד ל"ה והוצאתי אתכם מן העמים וקבצתי אתכם מן הארצות אשר נפוצתם שם וגו' והבאתי אתכם אל מדבר העמים ונשפטי אתכם שם פנים אל פנים וגו', וברותי מכם המורדים והפושעים בי מארץ מגוריהם אוציא אתם ואל אדמת ישראל לא יבואו וידעתם כי א דון כי אני ה', ופרש"י מארץ גלותם אוציא אותם ואמיתם במדבר יעו"ש, והרד"ק והמצו"ד כתבו שע"כ יהי זה במדבר כדי שלא יראו העמים במפלת הרשעים שבישראל יעו"ש, ומבואר שכל זה יהי קודם שישובו לירושלים, ובקפ' ל"ד כתיב כבקרת רועה עדו כן אבקר צאני, והצלתי אתכם מכל המקומות אשר נפוצו שם וגו', והוצאתים מן העמים וקבצתי מן הארצות והביאותים אל אדמתם וגו', ושפטי בין שה בריה לבין שה רזה וגו', ושם התנבא יחזקאל על רועי ישראל שבדור האחרון שהקב"ה יציל צאנו מהם, לפי שלא הנהיגו את בני ישראל כראוי, והקב"ה ימנה את דוד עבדו לרועה על ישראל, יעו"ש נבואות נוראות בזה, וכ"ז יהי קודם שנחזור לירושלים כמשנ"ת, וכמשאחז"ל בסנהדרין דף צ"ט אין בן דוד בא עד שיכלו שופטים ושוטרים מישראל, שנא' ואשיבה ידי עליך ואצרוף כבור סיגך וגו' ואשיבה שופטיך וגו', ובשבת דף קל"ט ע"א הגירסא, אין הקב"ה משרה שכיתו על ישראל עד שיכלו שופטים ושוטרים רעים מישראל, והביא הפסוק הנ"ל יעו"ש, וכ"ז יהי קודם שיתיישבו בירושלים, כמ"ש רש"י במגילה והטור הנ"ל, וכמו שני מדי הש"ס שם.

וכ"ז סתירה גלוי' למ"ש בסי' כולל העברים, שסדר קיבוץ גליות לא"י יהי קודם ביאת המשיח, שישראל יעלו מעצמן ל א"י ושם יבוא משיח, והאריך בזה, ו להנ"ל הדבר ברור דליתא דהרי מבואר שלא לא"י יתקבצו מקודם רק למדבר, וגם צריך להיות הברור העצום ואיבוד הרשעים קודם שיעלו לירושלים. וגם כבר נתברר בראיות ברורות שהמלך המשיח יקבצנו, וגם צריך להיות מקודם תשובה כמפורש בקרא.

ואין להקשות מהמבואר שם בש"ס מגילה, שאחר שנבנית ירושלים בא דוד, שנא' הושע ג' אחר ישובו בניי ובקשו את ה' אלקיהם ואת דוד מלכם וכו', ומזה לכאורה נראה שאחרי הקיבוץ והברור יבוא דוד, וזה לק"מ דשם הכוונה למלכות בית דוד שימנו את המלך המשיח למלך, וכ"נ שם מדי המהרש"א³⁰⁰ יעו"ש, אבל באמת כבר הי' בא בן דוד קודם הקיבוץ, כמו"ש הרמב"ם שמשית יקבץ נדחי ישראל, אבל לא יהי אז עדיין מלך, וכן הביא רבינו זצוק"ל בסי' נ"ז מהמלבי"ם שפי' בפסוקים שבתחילת התגלות מלך המשיח לא יהי לו מלוכה, עד שיחזור כל ישראל בתשובה, ובזה הסביר רבינו שם ד' הש"ס הנ"ל דכיון שנבנית ירושלים בא דוד, דמקודם יהי ואשיבה שופטיך וגו', ומבואר במדרש שופטיך זה משה ואהרן, ויועציך זה דוד ושלמה, והם יטהרו את ישראל ויבנו את ירושלים, ואח"כ יהא מלכות בית דוד, ועי"ז קאי הברכה של את צמח דוד וכו' יעו"ש, ובאמת כן מוכח גם מסיום הברכה של בונה ירושלים, שמסיימין וכסא דוד מהרה לתוכה תכין, ועי' בב"ח סי' קי"ח שהאריך בזה, שכל זה שייך לבנין ירושלים וביהמ"ק, שאז דוד בא ויושב על כסא מלכותו, כמו שהגון למלך שיהא יושב על כסא מלכותו בעיר ממלכתו, יעו"ש באריכות, ורבינו במאמר ישוב א"י סי' מ"ג הביא מזה"ק פ' ויקהל דף קצ"ח

³⁰⁰ מהרש"א זיע"א, מגילה דף יז ע"ב

וכיון שכלו המינין מתרוממת קרנות כו'. וקודם שנתקנה ברכת המינין ודאי דהח"י ברכות על הסדר היו דה"נ איכא למימר כיון שנעשה דין ברשעים כמפורש בברכת השיבה כדאמרינן לעיל מתרוממת קרן צדיקים כו' וקאמר דכולל גירי צדק כו' שנאמר והדרת פני זקן גו' וסמך ליה וכי יגור גו' ובהך ברכה נמי מזכיר זקני צדיקים כמ"ש ועל זקני עמך כו' ועל גירי הצדק וכו' ואמר והיכן מתרוממת כו' ישליו אוהביך היינו הצדיקים שהם אוהבי ירושלים ואמר וכיון שנבנית כו' שנאמר אחר ישובו בני ישראל גו' אין זה קיבוץ גליות שהוזכר כבר לעיל דמיירי קודם שיתיישב ירושלים בבניה אלא דמשמע ליה האי קרא אחר שיהיה לבני ישראל יישוב בירושלים דהיינו אחר בנינה אזי יבקשו מלכות בית דוד למלוך בירושלים:

שמבואר שהקב"ה אינו בוחר בירושלים רק לפי שדוד הוא הרועה, וכי שם כד קוב"ה איתרע ותא קמי למיבני קרתא אסתכל בקדמייתא בההוא רישא דנהיג עמא דקרתא ולבתר בני קרתא ואייתא לעמא ב"י וכו', וא"כ לעת"ל וודאי שדוד משיח צדקנו יבנה את ירושלים, וגם יבנה הביהמ"ק שנכלל בבנין ירושלים כמו"ש הבי"ח, והרמב"ם בפ"א מהל' מלכים כי שהמלך המשיח יבנה את הביהמ"ק (וית' להלן בעז"ה), ואח"כ תכון מלכותו בעיה"ק כמו"ש הבי"ח.

ובאמת הרי זה מבואר להדיא בקראי ובדחז"ל, שאחר ביאת משיח יהי מלחמת גוג ומגוג, כמשא"כ יתייצבו על ה' ועל משיחו, ויהי מלחמות גדולות שילחמו עם מלך המשיח, כמבואר ברמב"ם פ"ב מהל' מלכים, והאריך בזה רבינו במאמר ישוב א"י סי' ק"ט ובדברי יואל במכתבים מכתב קנ"ב, והביא ראיות ברורות שמלחמת גוג ומגוג יהי אחר ביאת משיח בתחילת ביאתו, וע' בתשו' חת"ס ח"ו סי' צ"ג שכי' שלא ידענו אם מלחמת גוג ומגוג יהי באותו יום שיתגלה משיח או לאחר שימלוך זמן מה יעו"ש, ועכ"פ וודאי שיהי אחר ביאתו, והוא ילחום עמהם, וא"כ אז עדיין לא תכון מלכותו רק אה"כ תכון מלכותו בעיה"ק, וכן מבואר גם בזוה"ק פ' שמות, וע"ז נאמרה ברכת צמח דוד וכמשנ"ת וז"ב.

ועדיין צ"ע ממש"כ הרמב"ם ז"ל בפ"י המשניות בסנהדרין פ"א מ"ג, שכי' שם שאם יסכימו כל חכמי א"י לחדש הסמיכה הרשות בידם, והביא ראיה וז"ל שאם לא תאמר קאי אפשר שתמצא ב"ד הגדול בעולם לפי שנצטרך שיהי כ"א מהם סמוך עכ"פ, **והקב"ה ייעד שישובו כמ"ש ואשיבה שופטין כבראשונה ויועצין כבתחילה אה"כ יקרא לך עיר הצדק קרי' נאמנה, וזה יהי' בלי ספק כשיכין הבורא ית' לבות בני"א ותרבה זכותם ותשוקתם לשם ית' ולתורה ותגדל תומתם לפני בא המשיח כמו שית' זה בפסוקים הרבה במקרא עכ"ל**, ולכאורה הרי זה יהי' אחרי קיבוץ גלויות כמבואר במגילה ואה"כ יהי' התחדשות השופטים, ואעפ"כ כי שזה יהי' קודם ביאת המשיח שישובו בתשובה שלימה להשי"ת, ולפי"ז מבואר שאז עדיין לא יהי' בא משיח וזה דלא כמו שנת' לעיל.

איברא דבאמת צ"ע דדברי הרמב"ם סותרין למ"ש בס' היד בפ"א מהל' מלכים שהמלך המשיח יקבץ נדחי ישראל, וגם סותר למש"כ שם שמשיח ואלי' יכופו את העם לתשובה, ובפ"י המשניות כי שקודם ביאת משיח יחזרו בתשובה שלימה ועל זמן זה נאמר ואשיבה שופטין כבראשונה וצ"ב, גם צ"ב מהמבואר במס' סנהדרין דף צ"ה דאין בן דוד בא עד שיכלו שופטים ושוטרים מישראל, שנא' ואשיבה ידי עליך ואצרוך כבור סיגך ואשיבה שופטין כבראשונה וגו', ומוכח דחידוש השופטים יהי' רק אחר שכן דוד יבוא, דקודם שיבוא יכלו השופטים ושוטרים, ולד' הרמב"ם גם חידוש השופטים יהי' קודם ביאת משיח, וצ"ב.

והנה בס' היד בפ"ד מהל' סנהדרין הלי"א הביא דין הנ"ל שאף בזה"ז יכולין לחדש הסמיכה וסיים והדבר צריך הכרע, וכי בתו"כ פ"א דמס' סנהדרין מ"ג דהטעם דאפשר לדחות הראי' הנ"ל שכי' בפ"י המשניות, שהרי ייעד הש"י ג"כ במלאכי ב' הנה אנכי שולח לכם את אלי' הנביא לפני בוא יום ה' הגדול והנורא, ולשתי הדיעות שכי' הרמב"ם בסוף הלכות מלכים הנה ביאתו קודם ביאת המשיח, והרי הוא סמוך בלי ספק ויכול לסמוך בצירוף שנים אע"פ שאינם סמוכים וכו', והביא כן גם בשם תשו' הרלב"ח בקונט' הסמיכה יעו"ש, גם ברדב"ז על הרמב"ם בס' היד תמה ע"ד הרמב"ם בפ"י המשניות דהרי אלי' בא לפני ביאת משיח כמבואר בכתובים ובדחז"ל והרי הוא סמוך ויסמוך אחרים לפני בוא המשיח ע"ש, ולפע"ד נפלאתי בפרט עמ"ש התו"כ דלשתי הדיעות שהביא הרמב"ם סוף הל' מלכים בוודאי יבוא אלי' לפני ביאת משיח, דהרי הרמב"ם הביא שם בזה ב' דיעות, ולשיטה א' לא יבוא רק אחר ביאת משיח קודם מלחמת גוג ומגוג והרמב"ם הניח הדבר בלי הכרעה, וכי דא"א לידע הדברים עד שיהיו יעו"ש (וית' להלן בזה בעז"ה), וא"כ לדיעה זו שאל"י לא יבוא עד אחר ביאת משיח א"ש ראית הרמב"ם, ובזה מבואר מ"ש שהדבר צריך הכרע דהרי זה תלוי בב' דיעות שהביא הרמב"ם בענין זה שלא הכריע ביניהם וד' התו"כ צע"ג לפע"ד.

וברדב"ז שם כי עוד לסתור ראית הרמב"ם דהרי אמרו במדרשות שהמשיח יתגלה בגליל ויחזור ויתכסה, ומאן לימא לן שלא יסמוך ב"ד בזמן שיתגלה בתחלה ע"ש, ובזה נלפע"ד דדעת הרמב"ם ז"ל שמאן לימא לן דמשיח בעצמו יהי' מוסמך אז, דהרי מבואר בתשו' חת"ס ח"ו סי' צ"ה דכמו שהי' מרע"ה הגואל הראשון נזדקן שמונים שנה ולא הרגיש

בעצמו שהוא יהי גואל ישראל וכו', כן יהי אי"ה הגואל האחרון, ומיום שחרב ביהמ"ק מיד נולד א' הראוי להיות גואל, ולכשיגיע הזמן יתגלה אליו השי"ת וישלחו, ואז יערה עליו רוחו של משיח הטמון וגנוז למעלה וכו', והצדיק הזה בעצמו אינו יודע, ובעוה"ר כבר כמה וכמה מתו ולא זכינו שיערה עליהם רוחו של משיח, גם כי הם היו ראויים לכך אבל הדור לא היה ראוי וכו', יעושי"ה דברים נפלאים בזה, וא"כ משיח בעצמו לא יהי מוסמך עד שיסמכו אליו או מרע"ה, דהרי הסמיכה צריך להיות בארץ דתורה לא בשמים היא, וע"כ אף שמשיח הוא נשמת דוד ומרע"ה כנודע מ"מ גופו בארץ צריך להיות מוסמך, ואלי הנביא שפ"ך יכול להסמך כמ"ש החת"ס בתשו' ההיא דאלי הנ"ח גופו בג"ע בתחתון וכשמתלבש בגופו יש לו דין כמו שאר בני"א, והוא מוסמך מרבו אחי השילוני, או ממרע"ה אם הוא פנחס, והוא יסמך את חכמי ישראל, ואז י"ל דין כמו כל בני"ע יעושי"ה, ומבואר שגם החת"ס ס"ל שרק אלי יכול להסמך, וא"כ עד שיבוא אלי מאן לימא לן שמשיח יהי מוסמך, ולפי"ז אפ"ל דהרמב"ם בפ"י המשניות אינו סותר למש"כ בס' היד שהמלך המשיח יקבץ נדחי ישראל אלא דמש"כ דהא דאשיבה שופטין וגו' והחזרת ישראל בתשובה יהי קודם ביאת משיח, היינו קודם שיתגלה בפעם הב' שאז יהי אחר הבירור, וכנראה גם מד' הרדב"ז וזה פשיטא לי' שבפעם הראשון יתגלה משיח קודם הקיבוץ והחזרת השופטים, וכן מבואר בפסיקתא הובא בילקוט שמעוני ס"י תקי"ח על מאה"כ בהושע ב', לכן הנה אנכי מפת"י והולכתי המדברה, ר' ברכי' בש"ר לוי כגואל הראשון כך גואל האחרון, מה גואל הראשון נגלה להם וחזר ונכסה מהם, כך גואל האחרון, וכמה הוא נכסה מהם, ר' ברכי' בש"ר חמא בר חנינא, מ"ה ימים הה"ד וכו' (ולמד זה מקראי ע"ש), להיכן הוא מוליכן אית דאמרי למדבר יהודה, ואית דאמרי למדבר סיחון ועוג, הה"ד לכן הנה אנכי מפת"י והולכתי המדברה, מי שמאמין בו אוכל מלוחים ושורשי רתמים וכו', ומי שאינו מאמין בו והולך לאוה"ע הם הורגים אותם, א"ר יצחק בי מירון לסוף מ"ה יום נגלה להם ומוריד להם המן וכו' יעושי"ה, ובזוה"ק פ' שמות דף ז', ח, מבואר שמקודם יתגלה ואה"כ יתכסה י"ב חודש ואח"כ יתכסה לעוד מ' יום יעושי"ה דברים נוראים בזה, וכע"ז מבואר בשאר מדרשים בשינוי קצת, ואז במדבר שם יהי הבירור כמבואר בקרא ביחזקי' כ' ל"ה, ורש"י שם כי דהיינו דכתיב בהושע הנה אנכי מפת"י והולכתי המדברה, ואז לא יהי שם המלך המשיח, וישראל יחזרו בתשובה ויתחדשו השופטים כמבואר בקראי, ומזה הביא הרמב"ם ראי' דיכולין לחדש הסמיכה בזה"ז בהסכמת חכמי א"י, ומה שהקשה הרדב"ז שאפשר שמש"ח שמקודם שיתכסה יסמך לחכמים, כבר ביארנו דלק"מ דמאן יימר שהוא עצמו יהי אז מוסמך שיוכל להסמך אחרים, וא"ש ד' הרמב"ם, ומ"ש שיהי לפני ביאת המשיח ר"ל לפני שיתגלה לעולם, ויהי אחר שיקבצם למדבר ויתעלם מהם, ונמצא שאין מזה סתירה למש"כ בס' היד שהמלך המשיח יקבץ נדחי ישראל ושהוא יחזירם בתשובה וגם אין סתירה למאמר השי"ס בשבת דף קל"ח הנ"ל וא"ש הכל ודו"ק. [המשך יבוא אי"ה³⁰¹]

רבי מנשה ב"ר יונה פילאפף שליט"א, קונטרס "הואיל משה באר"^{302 303}

[המשך מגיליון הקודם]³⁰⁴

והנה מה שביארנו דאפ"ל דמלך המשיח בעצמו אינו מוסמך ולא יוכל להסמך רק אחר שיסמכוהו, ראיתי שוב דמבואר כן להדיא בנוסחא הערבית של פירוש המשניות להרמב"ם ז"ל, והובא בתשו' הר"י בר רב ז"ל בשו"ת הרלב"ח בקונט' הסמיכה, דא"א לומר דהמשיח יסמך חכמי ישראל לעתיד לפי שהמשיח לא יוסיף בתורה ולא יגרע ממנה, וזהו חידוש בדת, ואם לא נימא שיש סמיכה בזה"ז בהסכמת חכמי א"י, א"כ מי יסמך את מלך המשיח עש"ה. ולדעת הר"י בר רב בתשו' שם גם אלי לא יוכל להסמך דאלי הוי כשאר הצדיקים שמתו שכשיחיו לא יועיל להם הסמיכה שמקודם, והביא ראי' מהתשובות שהשיב ר"א על אשת אלי אם היא מותרת או לא ע"ש. והר"י בירב ס"ל שהרמב"ם לא חזר בו בס' היד, ומש"כ שהדבר צריך הכרע קאי על ענין אחר עש"ה. והרלב"ח בתשובתו חלק ע"ז, וכ' דהרמב"ם בס' היד חזר בו מזה, וס"ל דאין זה חידוש

³⁰¹ עולת החודש, חשון תשמ"א (אנו הכנסנו דברי קדשו בתוספות חדשות לקונטרסים חלק יא הארות, הערות, באורים, וחדושים, בענינים המבוארים בספה"ק "והואיל משה" למרן הקוה"ט רשכבה"ג אדמו"ר מסאטמאר זצלה"ה, זיעועכ"י.

³⁰³ הובא בירחון התורני עולת החודש, (מדור פלפולי אוריתא, חידושים פלפולים והערות בש"ס ופוסקים) חשון תשמ"א, עמ' עו-פא, צא.
³⁰⁴ . עולת החודש, אלול, תש"מ. ח', בענין קיבוץ גלויות לפני ביאת משיח.

בדת דהרי אליהו הוא חי והרי הוא סמוך, וגם מלך המשיח כיון שיהי' גדול ממרע"ה כמאחז"ל וזה יהי' ע"י סמיכת השי"ת אינו דבר חוץ מהדין ע"ש, ולפימשנ"ת מד' החת"ס בחי' ס' צ"ח אפשר להכריע שהן אמת שמשיח אינו מוסמך מצד עצמו כיון שהוא א' מהדור ותורה לא בשמים הוא, אבל אלי' כשבא בלבוש גופו דינו כשאר בני"א כמו שביאר החת"ס ז"ל בראיות ברורות והוא שפיר יכול להסמך ויסמוך גם את מלך המשיח. ועי' בס' לוחת עדות בסופו בדרשת הר"ר יונתן אייבעשיץ ז"ל שכי' על מלך המשיח ז"ל שבתורת הנגלה הוא עני דלית לי' מגרמי', ואם ירבו עליו חכמי ישראל לבטל דעתו אין בידו להוסיף או לגרוע דבר, ואלה מצות וכו' ולא בשמים הוא, ולכך אחז"ל תיק"ו תשבי יתרץ קר ואבעיות ולא משיח, דהא בבא אלי' גם משיח יבא, אלא שאין בידו לברר הספק במה שעלתה בתיקו ולא בשמים הוא, אבל אלי' יוכל לפשוט כפי קבלתו מפי אחי' השלונים מעתיק שמועה ואז לא הי' שכחה בתורה, ויוכל לפשוט כל ספק כפי קבלה שבידו מרבו איש מפי איש עד למשה בסיני עכ"ל ע"ש. וא"כ הי"ה לענין סמיכה י"ל כדברינו שמשיח לא יוכל להסמך לפי שבעצמו לא יהי' מוסמך כ"א ע"פ אלי' וכמושנ"ת.

והרדב"ז שם הקשה עוד, דבני ראובן עתידים לבוא ולעשות מלחמות לפני ביאת משיח ומאן לימא לן שלא יהי' בהן סמוך מפי סמוך והוא יסמוך אחרים ע"ש, ונראה שהרמב"ם לא ברירא לי' דבר זה, ומכמה מקומות נראה שיבואו אחר ביאת המשיח, **וע' בס' רגל ישרה ממרן בעל בני יששכר ז"ל שהביא שמקובל שבני משה יבואו מיד אחר ביאת משיח ללחום עם בני עשיו ע"ש**, ובס' ד"ת הביא ממה שסיפר רבינו הקדוש מלובלין ז"ע שראה שהמלך המשיח כבר התחיל לבוא, והבני משה התחילו לבוא, **אלא שפתאום נתעכב ע"ש ואכמ"ל**, ואין בזה דברים ברורים להקשות מזה על הרמב"ם, ובאמת כ' בעצמו שאין בזה הכרע וכבר נת' די"ל דתלוי בב' הדיעות שהביא בהל' מלכים אם אלי' יבוא קודם ביאת המשיח אם לא דאם יבוא יכול הוא לחדש הסמיכה וכמושנ"ת. **והנה לפימ"ש בתשו' הרלב"ח בקונטרס הסמיכה בקו' השלישי, באמת הדר בי' הרמב"ם ז"ל בס' היד מהראיות שהביא בפיהמ"ש, וע"כ כ' שהדבר צריך הכרע**, וכי' דבפיהמ"ש הוה ס"ל להרמב"ם בפ"י הפסוקים שקודם שיבנה מלך המשיח את ירושלים וביהמ"ק יתחדשו השופטים, ואח"כ הדר בי' שגם ביאת משיח תקדם להחזרת השופטים. והרי לפימ"ש הרמב"ם פ"י מהל' מלכים דמלך המשיח יקבץ נדחי ישראל ויבנה את הביהמ"ק, ע"כ שהחזרת השופטים יהי' אח"כ, שאין שופטים בלי ביהמ"ק, **ובוודאי חזר בו ממש"כ בפיהמ"ש יעו"ש שהאריך בזה בדברים ברורים**. אך מה שנדחק שם מהש"ס דמגילה דף י"ז הנ"ל, שברכת צמח דוד הוא אחר ברכת השיבה שופטינו, ומוכח דהחזרת השופטים יהי' קודם ביאת משיח, ע"ש מ"ש ליישב בדוחק. אמנם לפימשנ"ת בדברינו א"ש **דברכת צמח דוד קאי על מלכות בית דוד, ולא על ביאת משיח, דמלכות ב"ד יהי' רק אחר קיבוץ גליות והחזרת השופטים** ואיבוד הרשעים והתרוממת קרן הצדיקים ובנק ירושלים וביהמ"ק, אבל ביאת משיח יהי' קודם קיבוץ גליות, כמוש"כ הרמב"ם ז"ל בפ"י מהל' מלכים, ואח"כ יהי' החזרת השופטים כסדר המבואר בש"ס, וכ"ז יהי' אחרי ביאת משיח, וא"ש הכל בס"ד ודו"ק.

ועכ"פ יהי' איך שיהי' מבואר מכל הנ"ל דלכל הדיעות קודם שיבואו לירושלים יהי' הברור הגדול במדבר ויאבדו הרשעים כמפורש ביחזקאל דשראל ישובו בתשובה שלימה ויתחדשו השופטים דהיו מוסמכים כמ"ש הרמב"ם, ואז יקרא לך עיר הצדק קרי' נאמנה, שתבנה ירושלים וביהמ"ק וימלוך בן דוד בתוכה, **וא"כ א"א כלל לומר דסדר הקיבוץ יהי' שמקודם ילכו ישראל ברשות האומות מעצמן לא"י וזה נסתר מכל הני קראי ודחז"ל**.

וע"ע ברבינו בחי' פ' מסעי שכ' שדברי הנביאים כולם מוכיחים שהגאולה האחרונה כדמיון הראשונה, וכשם שיצאו ישראל ממצרים אל המדבר, כן בגאולה האחרונה עתידים שיצאו הרבה מישראל אל המדבר, ויעברו במקומות האלה, והקב"ה יכלכלם וינהלם שם כמו שעשה לישראל במדבר, והוא שאמר הנביא והוצאתים אל מדבר העמים עי"ש, ועי' בחת"ס עה"ת פ' מסעי.

ובסי לב העברי על צוואת מרן החת"ס ז"ל הביא שמרן חת"ס ז"ל הי' מרגלא בפומי לומר לתלמידיו שגם אם בימיו לא יבוא הגוא"צ, עכ"פ בדוריהם הוא מצפה שיבוא. והי' רגיל לספר מדי המדרש על מלחמת גוג ומגוג שאז אחרי מלחמה כבידה יברחו ישראל דהיו במצוקה גדולה סגור במדבר בלי לחם ומים במשך ט' חדשים, כנדרש מקרא לכן יתנם עד עת יולדה, ואז רבים אשר חלשים באמונתם לא יעמדו בנסיון וילכו אל בני פרץ. **ואחר ט' חדשים יבוא אלי' ז"ל ויקרא אל ההרים יבוא שלו' ואחרי ג' ימים מזה תהי' הגאולה שלימה.** עיי' מיכה ד' ה' ובמדרש שם עכ"ל.

ועוד יש בזה מש"כ הטור באו"ח סי' קי"ז וז"ל וקיבוץ גלויות הוא עיי' תקיעת שופר כדכתיב בישעי' והי' ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדים מארץ אשור והנדחים מארץ מצרים וגו' ע"ש, ומבואר דע"כ תקנו אנשי כנה"ג בתפלה תקע בשופר גדול לחרותנו לפי שקיבוץ גלויות יהי' עיי' תקיעת שופר הגדול, וכן מבואר בזכרי' ט' והי' אלקים בשופר יתקע וגו', ומבואר בב"ר פרשה כ' דסופם של ישראל ליגאל בקרנו של איל שנא' והי' אלקים בשופר יתקע וגו' עיי"ש עוד, ובספרי פי' בהעלותך מבואר לפי שנא' והי' ביום ההוא יתקע בשופר גדול, אבל איני יודע מי יתקע ת"ל והי' בשופר יתקע, אבל איני יודע מאין הוא תוקע ת"ל קול שאין מעיר קול מהיכל יעו"ש, ומבואר מכל זה שבעת הקיבוץ יתקע הקב"ה בשופר ממש, ובתש"ו חת"ס ח"ו סי' צ"ה כ' דמש"ס דעירובין דף מ"ג נראה כהסוברים דביום ההוא יתקע בשופר גדול משל בעלמא הוא, שיהי' פירסום בעולם כאלו תקעו בשופר לקבץ מפזרים, וכדכתיב כנשוא נס הרים תראו וכתקוע שופר תשמעו, **אבל מהמדרשים נראה דסוברים דשופר גדול ממש**, דבמ"ת הי' שופר שמאל מאילו של יצחק ולעת"ל יהי' קרן ימין ושופר ממש קאמר, וכן משמע ברוב הפיוטים עיי"ש עוד מש"כ בזה, וכן מוכח גם מדי' הירושלמי הובא בתוס' ר"ה דף ט"ז ע"ב ד"ה כדי שהשטן מתערבב מתקיעת שופר שבר"ה שסובר שזהו השופר דלעתיד ומטמא זמני' למתבלע ע"ש, ומוכח דאז יהי' שופר ממש דהרי הוא מתערבב מסתם שופר וז"ב. **ועכ"פ איך שיהי' אי שופר ממש או פירסום גדול שהקב"ה מקבץ את ישראל מבואר שהקיבוץ יהי' באופן כזה, לא בסתם ברשות האומות, וכן מבואר ממדרש שה"ש רבא שאמר הקב"ה עד שתחפין מדת הדין מאלי' אני מביאה בקולי קולות ע"ש, ולרוב המדרשים נראה שיהי' בתקיעת שופר ממש.**

ומה שתולים א"ע בד' הרמב"ן בפי' לשה"ש שכ' שברשיון מלכי האומות ובעזרתם ילכו לא"י, כדכתיב בישעי' ס"ו והביאו את כל אחיכם וגו' ע"ש, ומלבד מש"כ כבר רבינו זצוק"ל בסי' ס"ה שזה אינו כלום, דהרי מבואר שם בד' הרמב"ן דמיירי אחרי מלחמת גוג ומגוג שזה יהי' אחרי ביאת משיח, ויכנעו כולם ויתקבצו כל הגוים להגיד כבודו ית"ש בגוים על גודל האות שנעשה, ואח"כ כתיב והביאו את כל אחיכם ופי' המפרשים שיביאו את בני' הנטמעים בין העמים ולא עלו מקודם למנחה למלך המשיח לא"י, עיי"ש ד' באריכות.

ומלבד זה כבר כ' הגאון ר' מאיר אויערבאך ז"ל בעמח"ס אמרי בינה במכתבו מעיה"ק ירושלים בשם חכמי ירושלים הנדפס בעתון הלבנון בשנת תרכ"ג לפ"ק להרצ"ה קאלישער, שהרמב"ן שם כ' בביאור מאמר הנביא בישעי' כ" ומקבץ נדחי ישראל עוד אקבץ עליו לנקבציו, כי מקבץ נדחי ישראל נאמר על עשרת השבטים ואותם יקבץ ה' בזרוע עוזו בראשונה כאשר יגיע עת הרצון, כמו שנגלו מארצו טרם שנגלו שבט יהודה ובנימין, כמו"כ יבואו בראשונה ומשיח בן יוסף בראשם, והמה נקראים נדחי ישראל, ואח"כ יקבץ ה' לנקבציו משבט יהודה ואז יהי' ברשיון המלכות, וא"כ מן הצורך קודם שיבואו העשרת השבטים שעד כה בעו"ה לא ידענו איפה הם רואים, (ועי' בפסיקתא רבתי פלי"ב סי' י' שכ' שעשרת השבטים ישובו לא"י בדרך נס עיי"ש דברים נוראים), ומבלעדי זאת כ' דלאו גושפנקא דהרמב"ן ז"ל חתים עלה כאשר כבר התעורר החיד"א ז"ל בשם הגדולים בראיות נשגבות שלא ממעיין קדוש הרמב"ן ז"ל יצא הביאור לשה"ש יעו"ש³⁰⁵, (וכן העידו בזה רבים וכן שלמים), ועיי"ש עוד

³⁰⁵ רבי יוסף חיים דוד אזולאי זיע"א, שם הגדולים, חלק גדולים, מערכת מ, אות קסב

גם ראיתי בכ"י פירוש שיר השירים מיוחס להרמב"ן כתוב על קלף והוא רמזים וסודות ובפסוק ריח שלמותיך מנה כל תרי"ג מצות, ומזה נולד לי פקפוק שאין הפי' הנז' מהרמב"ן דיש הפרש גדול בין מנין המצות להרמב"ן אשר בסי' המצות המפורסם למנין המצות אשר בפי' הנזכר :

שהאריך הגאון הנ"ל בקול חוצב להבות אש נגד שיטות הנ"ל, והביא ד' המדרש שוח"ט בתהלים קפ"י קי"ב, דאמרו ישראל בגאולה הראשונה כתיב שלח משה עבדו אהרן אשר בחר בו, שלח לי אף שנים כנגדן, שלח אורח ואמיתך, אמר הקב"ה הנני משלח, שנא' הנני שולח לכם את אלי הנביא הרי א', השני הן עבדי אתמך בו בחירי רצתה נפשי עי"כ, הדי שאף לעלות להר הקודש ישלח הקב"ה אורו ואמתו לפקוח עיני עוורים להוליכן בדרך לא ידעו, כ"ש לעלות מן הגלות שלא נוכל לעשות זאת מעצמינו, **עיי"ש מש"כ בזה באריכות, (ונדפס בס' מרא דארעא דישאל ח"ב).**

והנה מש"כ בשם הרמב"ן שקודם יהי הקיבוץ של עשרת השבטים, הנה כן כ' גם ברבינו בחיי פ' נצבים עה"פ ושב וקבצך, וז"ל ופרשה זו הסמוכה לה תוכיח כי בגלות עשרת השבטים ידבר, ולכך יתחיל בנידחים ואמר אשר הדיחך ה"א שמה, כי עמהם שהם רוב ישראל ידבר, ואחרי הקיבוץ ההוא הזכיר עוד קיבוץ אחר של גלות אחד, והם הנפוצים אנחנו אלה פה יהודא ובנימין, שאנו משועבדים תחת האויבים והשונאים אשר רדפנו, והנה אנחנו נפוצים ומפוזרים בארצותיהם ומזה אמר אשר הפיצך ה"א שמה כי עמנו ידבר, והזכיר ב"פ ושב לרמת על קיבוץ ב' גליות שהן שני קיבוצין, גלות עשרת השבטים וגלות יהודא ובנימין, ועי"ז אמר הנביא עוד אקבץ עליו לנקבציו, כי מלבד קיבוץ הנדחים עוד יש על הנקבצים ההם קיבוץ אחר והם יהודא ובנימין, ועי"כ נראה מלשון הכתוב כי עיקר התשובה עתידה שתהי' בהם, וז"ש אשר הדיחך ושבתי כי עמהם שהם נדחים ידבר בהבטחת התשובה, ואחר שיהיו הם נגאלין הוסיף לומר ושב וקבצך קיבוץ שני לרמוז על גלותינו זה אנחנו יהודא ובנימין הנפוצים ומזה אמר אשר הפיצך, ואח"כ חוזר ומדבר עם הנדחים כבתחילה, וז"ש אם יהי' נדחך בקצה השמים הבטיח אותם שיוציאם אל הארץ דרשוה וכו' עכ"ל. ומבואר מדבחה"ק שמקודם יקבץ השי"ת עשרת השבטים ועיקר התשובה יהי' בהם, ואח"כ יהי' הקיבוץ של גלותינו גלות יהודא ומימין, ועי"ז נאמר עוד אקבץ עליו לנקבציו, והוא ממש כד' הרמב"ן בשה"ש.

וכן מבואר באברבנאל ובמלבי"ם בפ"י הפסוקים ביחזקאל ל"ז ט', הנה אני לוקח את עץ יוסף אשר ביד אפרים ושבטי ישראל חבריו ונתתי אותם עליו את עץ יהודא ועשיתים לעץ אחד והיו אחד בידי וגו' עי"ש בשאר הפסוקים שם, וביארו שם המפורשים שמקודם יתקבצו העשרת השבטים ומשיח ב"י בראשם, ואח"כ יתקבצו שבט יהודא ובנימין ומשיח בן דוד בראשם, ואח"כ יהי' משיח בן דוד מלך על כולם, וכמפורש שם בקראי להדיא ועבדי דוד מלך עליהם ורועה אחד יהי' לכולם וגו', יעו"ש בפסוקים שכמעט מפורש כדבריהם, וכ"כ הרבה ראשונים ואחרונים, עי' בקונט' מציאת עשרת השבטים מה שאסף בזה.

וא"כ עכ"פ א"א שיהי' התקבצות גלותינו קודם שיהי' התשובה והקיבוץ אצל גלות עשרת השבטים וז"ב.

-
- ספר שם הגדולים**, הוספות והערות קצרות למערכת גדולים, על אות קסב הרמב"ן. נדפסו ח"י על שבת חולין עי"ז מכות שבועות וליקוטים וח"י חלה ובכורות. ופי' שיר השירים נדפס באלטונא תקכ"ד. וח"י ביצה לר' נחמן בן הרמב"ן:
- ואני העני והדל אוסיף דבר מה בעניין זה, שאלו בעלי הדעות העקומות, מוסיפים וגורעים היכן שמתאים להם בנוגע לפי (המיוחס) לרמב"ן על שיה"ש, והופכים את התורה לקרדום לחפור בה, ר"ל, והנה החילוקים שלהם והיכן הטעותם שלהם:
- אם הם הולכים לפי המאן דאמר שהרמב"ן כן כתב את פירוש שיה"ש, אזי:
- א. מקצצים בפירוש שלו לגבי הרשיון מאוה"ע.
  - ב. לא יפנו למקומות בהן הוא מסביר על איסור ג' השבועות.
  - ג. אם הולכים לפי הפירוש שלו על הפס' "ריח שלמותיך" שבו מנה כל תרי"ג מצות, לא יטרחו להסביר שחזר בו לגבי מצות ישוב אר"י.

- אם הם הולכים לפי המאן דאמר שהרמב"ן לא כתב את פירוש שיה"ש, אזי:
- א. יגידו שנכתב עי"י תלמיד טועה, במקרה הנ"ל לפי, שהרי אם נסמוך על דברי ההוספות והערות קצרות למערכת גדולים, על אות קסב, ניתן לומר שנכתבו עי"י בנו של הרמב"ן, רבי נחמן ב"ר הרמב"ן זיע"א. ואין יעיוז ברוב חוצפתם נגד ראשונים להגיד עליהם כך, כמו שניסו לטפול על תלמיד רבנו חיים הכהן זיע"א, ובוודאי אם יעיוז נגד הבן של הראי"ה להגיד דברים מסוג זה שהרי ערך כתביו בצורה איומה, והוא בוודאי בגדר תלמיד טועה כפי שרואים מגידוליו במקום ההוא שנוהגים לקרוא לו "שיבות", ר"ל.

ועי' גם מש"כ הגאון הנצי"ב ז"ל בהעמק דבר פי' נצבים בפרשת התשובה בביאורי הפסוקים, שאחרי שישראל ישובו בתשובה שלימה ויעסקו בתורה בעיון וילמדו ההלכות של ביהמ"ק וקרבתו, אז קודם יקבצם השי"ת ממקומות שרוב קיבוץ ישראל נמצאים שם, וילכו גם ברשיון האומות כמ"ש הרמב"ן הנ"ל, ואח"כ עוד יוסיף ה' שנית לקבץ הנפזרים ממקומות הנדחים, יעו"ש מש"כ בזה, וא"כ עכ"פ אף לפי"ד הרמב"ן הנ"ל לא יהי' זה רק אחרי התשובה השלימה המבואר בפסוקים שם, וזה יהי' אחרי ביאת משיח ואלי' כמבואר ברמב"ם, וזולת זה לא יהי' קיבוץ הגליות בשום אופן, והיוצא לנו מכ"ז שהן אמת שבפרטי הענינים אין אתנו יודע באיזה אופן יהיו ואין זה נפ"מ לנו כמ"ש הרמב"ם ז"ל, אבל זה ברור לכו"ע שהקיבוץ גליות לא"י יהי' רק אחרי התשובה השלימה, ואחרי הבירור הגדול שיהי' במדבר, ויהי' אחרי ביאת משיח ואלי', וכל זה מבואר מקראי ומדחכז"ל, וא"כ בוודאי דעו אז אנו צריכין לקיים גזירת הגלות להיות רוב ישראל בגולה שכן הוא רצונו ית"ש מהרבה טעמים, ואסור להתחכם על גזירת הש"י ואסורין רוב ישראל לעלות לא"י אפי' ברשות האומות.

וכבר הבאנו בסי' ז' דגם מד' הש"ס בשבת דף כ"ג ע"א דאין בין עוה"ז לימות המשיח אלא שיעבוד גליות בלבד, מוכח ג"כ דישאל צריכין להיות בארצות הגולה עד ביאת משיח בפרט להגי' באהבת יונתן פ' עקב שהביא הג' קיבוץ גליות מבואר דלא כהאב"נ.

והנה אף למש"כ האב"נ דמותר לעלות ברשיון האומות, מ"מ בדרך מרידה ומלחמה עם האומה המושלת ויושבת שם, בוודאי דאסור, ואין נפ"מ בהסכמות שאר האומות, וכמו"ש רבנו זצוק"ל בסי' פ"ו בדברים ברורים, ולפע"ד הדבר מוכרח דאלת"ה ק' טובא לפי"ד האב"נ דלמה הוצרך לב' השבועות שלא ימרדו באומות, ושלא יעלו בחומה, דלפי"ד האב"נ היינו ג"כ בדרך מלחמה וא"כ היינו הך, והיפה קול באמת הקשה כן, ותי' דהוי"א דרק שלא ימרדו באומות בעודן תחת ידן אסור אבל אם יכולין לצאת מתח"י³⁰⁶ להרות הוי"א שמותרין למרוד בהן וע"כ השביעין שלא יעלו בחומה ע"ש, (ואח"כ כ' דאפי' ברשות אסור יעו"ש), ותירוץ זה אי"ש לפי הגי' במדרש שה"ש, שקודם כתוב השבועה שלא ימרדו ואח"כ השבועה שלא יעלו, אבל לפי המבואר בש"ס דידן בכתובות, מקודם השבועה שלא יעלו בחומה ואח"כ השבועה שלא ימרדו, ליכא לתרץ כן, דכיון שכבר נשבעו שלא ימרדו באומות אף שיוצאין מתחת ידם, מכ"ש בעודן תח"י³⁰⁷ בוודאי שלא ימרדו בהם, וא"כ למה הוצרכה השבועה שלא ימרדו באומות, ועכצ"ל דהשבועה שלא יעלו בחומה היינו שלא יכבשו א"י ביד חזקה מהאומה היושבת שם, ושוב השביעם שלא ימרדו באומות בארצות הגולה וז"ב, וא"כ אלו שכובשין א"י ביד חזקה מהאומות היושבין שם בוודאי דעוברין על השבועות לכל הדיעות, וכבר נת' בסי' ז' שבאופן של חירות וממשלה, גם האב"נ מודה דיש בזה גם השבועה של דחיקת הקץ, וגם הוא כפירה ובעיטה בגזירת הגלות ובהבטחות הגאולה, ועי' נאמרה העונש המר של הריני מתיר וכו', ובאב"נ שם ביאר ענין העונש שח"ו מסתלקת השגחה הפרטית ונעשין הפקר ונופלים למקרי הזמן כבהמות, ה' ישמרנו ויצילנו, עיי"ש באריכות דבריו בזה.

ולהשלמת הענין נעתיק דבר נורא מה שחזה מרן החת"ס ז"ל ברוח קדשו, ומובא בס' מכתב סופר, לבנו הגרש"ס ז"ל, בח"א דף כ"ד, וז"ל כך שמעתי מאאמו"ר מאוה"ג וכו', שלא נתייאש ח"ו בבואו החבלי משיח מי יודע מה יהי' בימים ההם נסיונות גדולים כאלה אשר יתחמץ לב האדם עליהם בראותו כאלה וכאלה, ע"כ ראוי לשים לב ימי צאתנו מארץ מצרים, כעין נסיון הזה הי' בעת צאתנו מארץ מצרים אשר היתה מצות ה' עלינו אל יצא איש מפתח ביתו, והכתוב מעיד על הצעקה והמהומה הגדולה אשר היתה בלילה ההוא, ועם ה' אלה לא היו רשאים לילך לחוץ לראות ולשמוע מה הרעש

³⁰⁶ תח"י – ר"ת תחת ידן
³⁰⁷ תח"י – ר"ת תחת ידן

הגדול השודדים באים עליהם, ושמעו קול צאו מאתנו, ועם ה' אלה חזקו ועמדו באמונתם, וזכות אמונה זו היא שעמדה להם, כי זה נסיון גדול ונורא, ובזכות זה נגאלו, כן יהי' לעתיד ב"ב בחבלי משיח, אבותינו ולבחון אותנו בנסיון זה עכ"ל, וברוח קדשו ראה מה שנתקיים כהיום בעו"ה, ומבואר שיטתו כד' האהבת יונתן שאפי' אם כל האומות מסכימין אסור לצאת מן הגלות עד שישלח השי"ת את משיח צדקנו, וזה יהי' הנסיון הגדול שבחבלי משיח, ובזכות העומדים בנסיון זה נזכה להגאל.

ודבריו מתאימים למש"כ במדרש ילקוט פ' בא דחושב הזכותים שהיו לישראל בכל הגאולות וכתב מי פורע ממלכות רביעית, נטרונא, ופי' בזי"ר³⁰⁸ מהמג"א שצריכין לשמור ולהמתין דרך זכות זה יעמוד לישראל בגלות האחרון מה שממתנינים על הקץ, ומבואר עוד שם והי' לכם למשמרת, **אל תאכלנו ממנו נא**, לא תבעיני מהבהבה, ופי' בזי"ר כלומר אל תבקשו לאכול אותם בהבהב כלוי שאינו צלוי כל צרכו יעו"ש, ועי' בהקדמה לויא"מ דף ח', ועי' גם במדרש שוח"ט קפי' מ' עה"פ קוה קוית' ה' ויט אלי ושאח"כ בישעי' כ"ה ואמר ביום ההוא הנה אלקינו זה קוינו לו ויושיענו, אין ביד ישראל אלא הקיווי כדאי הן לגאולה בשכר הקיווי וכו' יעו"ש עוד דברים נפלאים בזה, ועי' גם באוה"ח"ק פ' האזינו עה"פ כי ידן ה' עמו שכי' שישראל אף שאין מעשיהם³⁰⁹ מהוגנים, אעפ"כ יבוא בטענה שכיון שכל מחסיהם בה', ועליו סובלים דלות ושפלות, ונהרגים על קדושת שמו ית' ועומדים ומצפים לצור גואלם בזכות זה יושעו יעו"ש, ועי' **באהבת יהונתן בהפטורת פ' עקב שכ' ג"כ שאף הרשעים שבישראל אלו שעמדו וציפו לביאת משיח יזכו לראות בהישועה אך יהי' הבדל ביניהם להצדיקים יעו"ש, ומבואר מכ"ז שרק בזכות אלו העומדים ומצפים להישועה מהשי"ת, ואין להם חלק עם אלו הלוקחים גאולה מעצמם, בזכותם נזכה בקרוב לראות בישועתן של ישראל ושמחתן בביגוא"צ בב"א.**

רבי מנשה ב"ר יונה פילאפף שליט"א, קונטרס "הואיל משה באר"^{311 312}

ט

בענין השבועה שלא ידחקו את הקץ הנה השבועה השלישית היא שלא ידחקו את הקץ, ופירש"י שלא ירבו בתחנונים יותר מדאי, והאריך רבינו זצוק"ל מסי' כ"ד ולהלן בבואר הדברים, דלכאוי' צ"ב דמה השיעור בזה של יותר מדאי, והלוא כל התפלות נתייסדו ע"ז להתפלל ולהתחנן על הגאולה, ובסי' כ"ח הביא מהיש"מ והחת"ס בחשו' ח"ו סי' פ"ו שפירשו דהיינו ע"ד השבעות וכדו' כמו שעשה הר"י דילורינא יעו"ש, (ועי' בחדו"ת פ' ואתחנן מש"כ בזה דברים נפלאים), ועדיין יל"ד דאין זה מדוקדק בלשון רש"י שכי' שלא ירבו בתחנונים יותר מדאי, ולא הזכיר לשון השבעות, והעלה בסי' כ"ט דהכוונה הוא ע"ד המבואר בב"מ דף פ"ה בעובדא דרבי דאלי גילה לו דר' חייא ובניו בכוחם להביא הגאולה בתפלתם כמו השלשה אבות, וגזר רבי תעניתא והעמידם להתפלל, ונענש אלי' על שגילה הסוד לרבי, ואח"כ נטרדו ע"י אלי' יעו"ש, והרי מבואר דיש צדיקים שיש בכח תפלתם להכריח למהר הגאולה, כמו האבות ור"ח ובניו, וע"ז הי' השבועה שלא ירבו בתחנונים יותר מדאי להכריח למהר הגאולה, **וצ"ל לשי' רש"י דרבינו הקדוש לא ידע אז דזה הפי' בהשבועה שלא ידחקו את הקץ, אלא כפירושים האחרים, דאל"ה לא הי' עובר ע"ז, ואז ע"י שנענש אלי' ע"מ שגילה לו הסוד, וטירדן לר"ח ובניו, נודע לו שאסור לעשות כן עכתו"ד יעו"ש**, והנה גם בספה"ק תולדות יעקב יוסף פ' שלח כי כע"ז, וז"ל גם בתיקון למעלה לא יכניס א"ע בהכרח

³⁰⁸ בזי"ר – ר"ת בזית רענן (פירוש על ילק"ש, שחובר ע"י בעל המגן אברהם זיע"א)

³⁰⁹ [המשך בעמוד צא]

³¹⁰ [המשך מעמוד פא]

³¹¹ הארות, הערות, באורים, וחדושים, בענינים המבוארים בספה"ק "ויואל משה" למרן הקוה"ט רשכבה"ג אדמו"ר מסאטמאר זצלה"ה, זיעועכ"י.

³¹² הובא בירחון התורני עולת החודש, (מדור פלפולי אוריתא, חידושים פלפולים והערות בש"ס ופוסקים) טבת תשמ"א, עמ' קצד-קצה, קצג.

שיעשה מבוקשו דיש בזה סכנה, כמו"ש בפסוק **אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ כבכתובות קי"א**, ומעשה של הר"י דילודיינא יוכיח ר"ל עכ"ל.

ולפענ"ד זה מכוון בלשון שלא ידחקו את הקץ, שהוא ע"ד שאחכז"ל בברכות דף ס"ד כל הדוחק את השעה השעה דוחקתו, וכמו"כ בזה דהיינו שמכריח את הדבר, ורוצה למהר הגאולה בהכרח ע"י תפלתו, וזה סכנה גדולה ח"ו.

וע' בספה"ק עבודת ישראל פ' מטו"מ שהביא בשם רבינו הקדוש מלובלין זי"ע, שפי' במה שאחז"ל במס' מגילה דף ה' ע"ב דא"ר אלעזר אר"ח רבי ביקש לעקור את ט"ב ולא הודו לו חכמים, ואמר לפניו ר' אבא בר זבדא, רבי לא כך הי' מעשה אלא ת"ב שחל בשבת הוה ודחינוהו לאחר השבת ואמר רבי הואיל ונדחה ידחה ולא הודו לו חכמים, קרי עלי' טובים השנים מן האחד. **וביאר דרבי רצה ע"י כח קדושת שבת שחל בו ט"ב להביא אח הקץ ולעקור לגמרי את ט"ב, ולא הודו לו חכמים משום שאסור לדחוק את הקץ ע"ש, ולפי"ד רבינו ביואל משה הנ"ל, אפ"ל דרבי לשיטתו בעובדא דר"ח ובניו דהי' ס"ל דאין זה הפי' בהשבעה שלא ידחקו את הקץ והי' סובר שמותר להכריח ע"י תפלות ותחנונים ויחודים, אבל חכמים פליגי עלי, ובעובדא הנ"ל דבא אלי' וטרדינהו לר"ח ובניו נודע גם לרבי שזה נכלל בהשבעה.**

ועפי"ד רבינו הקדוש מלובלין זי"ע מובן ד' הגמ' שם שאמר ר"ח טובים השנים מן האחד, וצ"ב דכיון שדברי ר"ח בטלים לגמרי ולא הי' להם שום מקום, שהרי לא רצה לעקור לגמרי ט"ב רק בשנה ההוא, וא"כ איך שייך טובים השנים מן האחד, וכן הקשה בחת"ס עה"ת פ' דברים ע"ש. ולהנ"ל א"ש דתרווייהו אמת הם דע"י שחל ט"ב בשבת רצה רבי לעקור לגמרי את ט"ב, בכח קדושת שבת, כמו"ש רבינו מלובלין כנ"ל, ונמצא טובים השנים מן האחד והבן.

וע' גם בס' דברי תורה ח"ו סי' קי"א שהביא שמרן הקדוש בעל בני יששכר זי"ע התמרמר פ"א בעת צרה ואמר **רבש"ע גלוי וידוע לפניך שאודות הגאולה השלימה, אם היינו רוצים, יכולים אנחנו לשבור החומות המפסיקות לפתוח המנעולים ומסגרות, (וכך אמר בל"א מיר וואלטין מוירען געבראכן שלעסער אויפגעריסען), ואך מה נעשה ואתה ית"ש השבעתנו שלא לילך ביד חזקה, כמ"ש השבעתי אתכם וגו' עכתד"ה, ועי"ש מש"כ בד"ת ע"ז, אך בד"ת שם לא נחית להעמיס זה גם בפרש"י במה שפי' שלא ירבו בתחנונים יותר מדאי, ותמה שם באות ק"י ע"ד רש"י ע"ש, ולפי"ד רבינו זצוק"ל יש להעמיס כוונה זו גם בפרש"י, דהרי חזינן שיש תפלות המכריחות בתפילות ר"ח ובניו וכדו', וע"ז הי' השבעה, ולא על סתם תפלות שלנו, שכמה שנתפלל ע"ז לא יהי' יותר מדאי.**

ויש להעיר בזה ממה שידוע מה שרצו רבותינו הקדושים הרבי מלובלין, והמגיד מקאזנין, והרמ"מ מרימונוב, זי"ע בשנת תקע"ד לפ"ק להרבות בתפלות ויחודים למהר הגאולה בשנה ההיא, ובעוה"ר נתפרדה חחבילה כנודע. **ולהנ"ל צ"ע לפי"ד רבינו מלובלין הנ"ל בעצמו, שזה הוי דחיקת הקץ שנשבענו ע"ז. אך באמת מה עמקו מחשבותיהם ומה גבהו דרכיהם הקדושים מהשגותינו ואין אנו רשאים להרהר על מעשיהם, ואולי שאני התם לפי שראו שהי' אז זמן פקידה לגאולה כנודע, ורצו להביא הדבר מכח אל הפועל, ובזמן פקידה שאני דלא הוי דחיקת הקץ, וכמו"ש בתשו' חת"ס ח"ו סי' פ"ו דבסוף ע' שנה של גלות בבל כבר הרבה דניאל להתפלל וכמשחז"ל דניאל מנה וטעה ולפי שעותו התפלל למהר הקץ ע"ש, וזה אפשר כוונת רבינו מלובלין זי"ע בס' דברי אמת פ' כי תצא עה"פ לא תראה וגו', שמדבר ממשיח ב"י ומשיח ב"ד. וכי וז"ל הקים תקים עמו, פי' וודאי מושבעים אנו שלא לדחוק את הקץ, וגם א"א קודם זמנו הידוע לו ית' לבה אך אעפ"כ לענין הזמן טוב התעוררות שלנו כדי שתהי' אשה כי תזריע וילדה זכר ברחמים וברכה, וזה הקם לשון עצמיות ושם דבר, בזמן הקימה שלהם תקים עמו עכ"ל, והיינו שבזמן שיש התעוררות לגאולה לסייע, וכמובן רק בתפלות ותחנונים לא בד"א ח"ו. או די"ל**

עפ"י רבינו זצוק"ל בסי' ע"ט שצידד די"ל³¹³ דכיון שהגוים הקשו עול
השעבוד עלינו ביותר, הותר לנו להרבות בתחנונים יותר מדאי למהר
גאולתנו יעו"ש, ובאמת גם אז לא עלתה בידם בעוה"ר, כיון שלא הי' עדיין
הזמן האמיתי, והגאולה יהי' רק כשיעלה ברצון השי"ת, וידוע שרבינו
הקדוש מראפשיץ זי"ע התנגד אז לכל הענין, שראה שזה הביא להריגות
נוראות לנפשות בני"י, (ועי' בחדו"ת פי' ואתחנן ובהדו"ת פי' זכור תש"ד), וידוע
שהתחרט אח"כ ע"ז, ואכמ"ל בזה, ובס' ע"ק³¹⁵ במערכת רבינו מלובלין זי"ע כ'
שרבינו מלובלין אמר אז אחר נפילתו מהחלון בשמחת תורה שנענש
משמים ע"מ שרצה לדחוק את הקץ והי' מסוכן מאד כנודע ואכמ"ל, ומה
עמקו מחשבותיהם ודרכיהם, אשר אנחנו לא נדע בהם מאומה, וכבר כ' רבינו זצוק"ל,
שלמעשה אין לנו נפ"מ בכ"ז, שבוודאי אין תפילותינו ותחנונינו יותר מדאי, ואנו צריכים
לחרבות בתפילות ותחנונים להשי"י שיחוס על כבוד שמו ית' וירחם עלינו ויגאלנו במהרה
ויוליכנו קוממיות לארצנו בביגוא"צ בב"א. (המשך יבוא אי"ה)³¹⁶

ההמשך עסק בשתי סוגיות הקרובות לענייננו אך יותר התאימו לסוגית אליהו הנביא,
ולאין ישראל נגאלין אלא בתשובה, לכן הכנסו אותם שם

רבי מנשה ב"ר יונה פילאפף זיע"א, איסור ההשתתפות בכנסת המינים והבחירות³¹⁷
הנה³¹⁸ אף אם היו ראשי המדינה צדיקים וקדושים והכל היה מתנהג ע"פ התורה, אעפ"כ
עצם לקיחת חירות וממשלה קודם ביאת המשיח, הוא מרידה במלכות שמים³¹⁹, ובעיטה
וסתירה לגזירת השי"י שגזר על השיעבוד מלכיות והגלות, ובהחזקת בחירות והממשלה
סותרין גזירתו ית"ש בזרוע בשרם³²⁰, ומראים בזה שאין מאמינים בהשי"י שהוא מנהג
בל העולמות ושרק הוא ית"ש הוא המשעבד והגואל³²¹, והוא כפירה באמונת ביאת
המשיח ומראים שאין מחכים ומצפים לביאתו תמיד שהוא יגאלנו ויקבצינו³²², והוא גם
כפירה בהבטחת התורה שאין ישראל נגאלין אלא בתשובה³²³, וכ"ש שזה כפירה
לומר שרצון השי"י הוא שיתקיים המדינה ושמסר עמו ישראל לממשלה של
הנהגת מינים וכופרים,

וחוץ כ"ז הרי נשבענו בשבועות חמורות, שלא לעלות בחומה שלא למרוד
באומות ושלא לדחוק הקץ, והוזהרנו בעונש מר דאם עוברין על השבועה
ח"ו הריני מתיר את בשרכם וכו'³²⁴, וזה עונש שלא מצינו כמותו בכל
עונשים שבתורה שזה מורה על חומר האיסור³²⁵, ואיסור הזה הוא ביהרג ואל
יעבור³²⁶, ועוון זה מעכב הגאולה ואין ב"ד בא עד שתכלה מלכות הזלה מישראל³²⁷,

³¹³ [המשך בעמוד קצו]

³¹⁴ [המשך בעמוד קצה]

³¹⁵ ע"ק – ר"ת עתיקין קדישין

³¹⁶ עולת החדוש, ניסן ה'תשמ"א

³¹⁷ מובא מתוך הקובץ התורני 'פרי תמרים', תמוז ה'תשמ"א, עמ' קמ.

³¹⁸ הרשב"ב מליבאוויטש זיע"א, מכתבו באור לישרים, ויוא"מ סי' ע"ז פ"ה ועוד.

³¹⁹ זכות אבות עמ"ס אבות, ויוא"מ סי' ע"ה.

³²⁰ עי' תוס' ב"ק דף פ"ה ע"א ד"ה שניתנה, שאסור לסתור גזירת השי"י, ועי' ויוא"מ סי' ע"ו.

³²¹ עי' מד"ר שה"ש ב' על בני אפרים לא האמינו באלקים וכו', וכן במכילתא ר"פ בשלח, ועי' דרשות חת"ס ח"ב דף

רנ"ח, ועי' מא"ד ח"ג דף י"ח, ויוא"מ בהקדמה וסי' ע"ו ועוד.

³²² עי' יפה קול במד"ר שם ויוא"מ סי' י"א כ"ה מ"ב ע"ט ועוד.

³²³ רמב"ם פ"ז מהל' תשובה (ועיי"ש בנו"כ), ויוא"מ סי' מ"ב.

³²⁴ כתובות דף ק"א, ועי' אהבת יונתן פי' ואתחנן דאפי' ברשות אסור (וכן רבי חיים פלאגי ורבי יוסף זונדל מסלנט

זעזעכ"א, ועי"ע עקידה פי' וישלח.

³²⁵ עי' שבועות י"ג ע"ב ודברי יואל מכתבים ח"א ח"א סי' ע"ח.

³²⁶ מהר"ל בנצח פכ"ד ויוא"מ סי' ע"ו.

³²⁷ סנהדרין דף צ"ח, תפלה למשה מז' קכ"ז, ויוא"מ עי' ח' ממדרש ילקוט פי' בא זזית רענן שם, ועוד.

וא"כ אסור ליהודי להיות לו חלק ונחלה במלכות כזה ולהיות חבר ושותף בה, וא"כ חברי הכנסת שנעשים חלק מממשלה זו, כי חממשלה מורכבת מק"כ חברי הכנסת וכולם שותפים בה, וכ"ש אם נכנסים בהקאליציע הממשלתית, וגם נשבעים להיות נאמנים להמדינה, וחתמו על הכרזת המדינה, חלק בלתי נפרד מממשלה זו הרי הם, ומודים בפירוש למינוח וכפירה, וחמור מאד העוון להראות הסכמה למלכות שלא כדת תורה³²⁸.

רבי מנשה ב"ר יונה פילאפף זיע"א, שמנה של תורה

<http://www.truetorahjews.org/images/rabbimenashefulop.pdf>

---

³²⁸ סוטה דף מ"א, ויוא"מ סי' פ"ז פ"ח פ"ט, ועוד.

רבי דוד הכהן ראזענבערג³²⁹ שליט"א, שו"ת מנחת דוד - חלק ב'³³⁰, חידושי אגדה, אות ח' עמ'.....

פ' ויחי, ויחי יעקב בארץ מצרים. וברש"י למה פרשה זו סתומה שביקש יעקב לגלות הקץ ונסתלקה ממנו השכינה, ונלאו כל המפורשים לכתוב טעם מספיק שקשה לכאורה שאסור לגלות הקץ, עוד צ"ב דהאיך הי' יכול לגלות הקץ הלא כבר נאמר זכו בעתה לא זכו אחישנה ומהיכן ידע יעקב בדיוק אמתי יזכה להגאל כי הידיעה אינו מכריח הבחירה.

וחשבתי בהקדם דברי רבינו הקדוש שליט"א בספרו הקדוש ויואל משה דאסור אפילו ע"י תפלה לדחוק את הקץ כר' חייא ובניו זולת לבקש רחמים, ואפשר לומר שיעקב רצה שיהי' בימיו העולם התיקון, ע"כ ויקרא יעקב את בניו ורצה שיעשו תשובה ביחד, ועי"ז יהי' ההכרח שיהי' העולם התיקון כר' חייא ובניו, ורק עדיין לא הי' אז עת רצון מאת הבורא, ע"כ נסתלקה ממנו השכינה ולא יכלו לגמור כר' חייא ובניו, שוב ראיתי כעין בחינה זו בספה"ק מאור ושמש אך אינו על קוטב זה ועי"ש.

רבי דוד הכהן ראזענבערג שליט"א, שו"ת מנחת דוד - חלק ב', סימן כז', דף מא ע"א

אמנם בספר צמח דוד (להגאון הנודע בעה"ס בית דוד ע"ד חש"ע) בפי' בהר דף ר"ל ע"ג כתב וז"ל יש לספק מאי טעמא דהאי מילתא לקנות מישאל דוקא אי משום דהגוי מטמא כמ"ש בילקוט ס"פ לך, או כדי שלא ילמד ממעשיו כמ"ש רש"י בסמוך עה"פ ומך אחיך, ולפי"ז יהי' נ"מ להלכה בין הטעמים וכו' עי"ש.

(ולחיות שספר הזה אינו בנמצא אעתיק עוד מש"כ לפרש הפסוק וכי תמכרו ממכר היינו שתהי' בגלות, אל תונו הכוונה אל תמרדו באומות כמ"ש בגמ' סוף כתובות שהשביע הקב"ה ג' שבועות, וזה רמז הכתוב כאן שלא תמרדו באומות עכ"ל).

וראיתי להעתיק כאן מש"כ בספר מחנה חיים (חלק ה' סי' ל"ג) וז"ל דעיקר תכלית תקנות "חזקה" להמציא לכל איש ישראל מקום פרנסה להחיות נפשו ונפש אנשי ביתו עכ"ל עי"ש.

וכאמור לעיל שלא כתבתי כלום מדעה עצמי, רק העהקהי מה שכתבו גדולי הפוסקים. והיוצא לנו מדבריהם שבמקום שיש צורך פרנסה ישראל בוודאי שדברי התו"כ שרירין וקיימים אפי' אם הוא ביוקר קצת, (ובוודאי שלא להוקיר השער בשביל זה), וגם מקיים בזה מ"ע והחזקת בו, ולדברי הגאון המהר"ם שיק יש בזה מ"ע של גמילות חסדים, ומה גם לפי הטעמים שהעתיקתי לעיל דבוודאי שייכי, לכן בוודאי יש ליהרר לקנות דוקא מישאל, ולא לילך לחנויות הגדולות שע"ז מפסידים הרבה לאחבנ"י.

ובוודאי שכל מי שיראה שגדולי הפוסקים העתיקו דברי התו"כ להלכה, וכמו שהבאתי מספר חקרי לב שאע"פ שהרמב"ם והשו"ע לא העתיקו הדין דין אמת, ואפשר לומר לפי דברי המהר"ם שיק שהוא בכלל ג"ח, לא הי' מן הצורך להכפילו ולהביאו עוה"פ בהלכה מיוחדת, ומה גם לפי הטעמים שהבאתי, והמ"ע והחזקת שיש בזה, בטוח אני שיקיים בזה דרשת חכמז"ל או קנה מיד עמיתך דוקא.

והנני בזה ידידו דושה"ט
הק' דוד הכהן ראזענבערג

³²⁹ רבי דוד הכהן ראזענבערג שליט"א - מתגורר בברוקלין יע"א, מתלמידי ה"יואל משה" זיע"א, בעה"מ שו"ת מנחת דוד (ברוקלין, תשל"ט)
³³⁰ ניו-יורק, ה'תשל"ט

רבי דוד הכהן ראזענבערג שליט"א, סי' תקכד, נסי השי"ת רק לצדיקים ולא לרשעים ח"ו³³¹

בשולי המכתב בענין נסי השי"ת רק לצדיקים ולא לרשעים ח"ו!
והיות שבזמן האחרון יצא לאור ספר (ביד) **מאחד מקלי הדעת שבימינו, אשר מקלו יגיד לו, (ופלא שרב כזה אשר הוא עושה סעודות ביחד עם קטולים כמו שנדפס התמונות פה בהעתונים, יחיה דעת תורה בעיני העומדים ברומו של עולם)** לזה לא נמנתי לבוא באיזה דברי תורה, אשר העירו רעיוני בפי בשלח השתא, וזה החלי בעזר צורי וגואלי.

בפי השבוע ויהי בשלח פרעה, וצ"ב וכי פרעה שלחם הלא הלכו מעצמם, אין הכי נמי שנתן להם רשות לילך אבל לא שלח אותם, בראותם מלחמה ושבנו מצרימה, (א) וצ"ב הלא כל ימי היותם במצרים רצו לצאת משם מקום טמא כזה וכעת בראותם מלחמה יחזרו דוקא למצרים, למה לא אמר הכתוב בראותם מלחמה וילכו למדינות אחרות, (ב) גם צ"ב דמפתח מלחמה מזה לבדו אין כ"כ הכרח שישבו למצרים, (ג) במדרש הים ראה וינוס מה ראה ארונו של יוסף וצ"ב, (ד) במדרש רבה איתא עשרה ניסים נעשו לאבותינו על הים, וא"י שהי' הים כזכוכית שראה אחד את חבריו, וצ"ע למה הי' מן הצורך לפלוט את המצרים לראות שמתו הלא יכולים הי' לראות אותם מתים כגלד בתוך הים, (ה) וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים, ופירש"י וכן איתא במדרש שהי' אומרים כשם שאנו עולים מצד זה כך המצרים עולים מצד אחר, לזה אחר שראו אותם על שפת הים אמרו שירה, וצ"ע הלא האיד' הי' יכולין לומר שעולים מצד אחר הלא ראו אותם בתוך הים עולים ויורדים כקש וכאבן וכעופרת.

ועוד קשה דלהלן ברש"י פי' יתרו וישמע יתרו פירש"י מה שמועה שמע ובא קריעת ים סוף וכו', הרי שאפילו בכל העולם כולו הי' יודעין שהשי"ת עשה נס לישראל בקריעת הים שקרע להם את הים, ועד היום אנו מודים ומהללים להשי"ת שלש פעמים בכל יום על הנס הגדול של קריעת הים, והאיד' הי' יכולים לומר שזה הנס שעשה השי"ת לישראל בקריעת הים, זה הנס ממש עשה למצרים שבקע להם הים, והי' מהעם שאמרו שהשי"ת עשה ניסים לרשעים אלו המצריים, הלא אמרו שהשי"ת עושה ניסים לרשעים, (ו) גם צ"ב באמת למה דוקא כשראו המצריים מת על שפת הים אמרו שירה למה לא אמרו מיד שיצאו ממצרים, ונלפע"ד בעזר החונן לאדם דעת, דהנה נודע ומפורסם בספה"ק ובכמה מקומות דבכל דבר כח הפועל בנפעל, ובאוהחה"ק ובספה"ק כתבו עוד שכל מקום שנאמר סתם העם היינו הערב רב ולזה, ויהי בשלח פרעה את העם היינו הערב רב הי' בדעתו שכל המצוות שיעשו יהי' מכוחו ח"ו לזה שלח אותם בכונה שכל מה שיעשו יהי' מכוחו.

ובזה מתורץ הדיוק הראשון שאה"נ שפרעה שלח אותם בכונה מיוחדת, ומעתה מה מאוד ימתק לנו מאמר הכתוב בראותם מלחמה היינו מלחמת היצר כמו שכתבו בזה הספה"ק נוע"א, ושבנו מצרימה אין הכונה למצרים דהלא הי' משתוקקים מאוד לצאת ולמה ישבו למצרים, אלא הכונה למעשיהם של המצרים, ולזה ויסב אלקים שההבאה לארץ ישראל יהי' רק ע"י השי"ת כי פרעה שלח אותם בכונה שילכו תיכף לארץ ישראל אבל הקב"ה הקיפם ארבעים שנה, שאח"כ כשיכנסו לא"י יהי' מאת השי"ת, והכלי יקר הביא כאן מדרש שכל ארבעים שנה הלכו שני ארונו. (א) ארון של הלוחות. (ב) ארונו של יוסף, והקשה בכלי יקר דעד שלא ניתנה התורה מהיכן שאבו אור תורה, וכתב ע"ז שעד שלא ניתנה התורה הי' חקוק על ארונו של יוסף העשרת הדברות, ובזה יש לפרש המדרש מה ראה ארונו של יוסף דכמו כשהכהנים כשנכנסו לארץ ישראל בקע הים לפניו ע"י הארון שהלכו בתוך המים ובקע הים, כמו כן כאן כשראה הים ארונו של יוסף והי' חקוק עליה העשרת הדברות בקע א"ע.

ועכשיו נבוא לבאר יתרו הדקדוקים, דהנה זה שהקב"ה בקע את הים לפני בני ישראל הי' נס גדול מן השמים, ועד עתה אנו מודים להשי"ת על זה, ולא כאותם המופקרים שמעמידין בצל את ניסי מצרים נגד ניסיהם המדומים ר"ל מהאי דעתא, והנה זה ברור דמי שטען שהים בקע ג"כ לפני המצריים ועולים מצד אחר זהו צחוק והיתל בניסי השי"ת, ורק הערב רב ששלח פרעה עם ישראל הם צעקו שנעשו ניסים

³³¹ פורסם במאסף וקובץ רבני אוצרות ירושלים - חלק ל"ח. כולל ביאורים הערות, וחידושים בכל מקצועות התלמוד בס"ד. גם לרבות שאלות ותשובות להלכה ולמעשה, ובקורת ספרים. מהרבנים הגאונים גדולי דורינו ובני הישיבות מא"י ומחול"ל שליט"א. ושפתי ישנים מכת"ק מהרבנים הגאונים המפורסמים זצוקלה"ה. יוצא לאור בעריכת ה"צער" באלפי "ישראל צבי מאשקאוויטש" פניה"ק ירושלים תובב"א. המו"ל סי' אוצרות הש"ס, אוצרות ירושלים, אוצר הסיפורים, ברכה משולשת, ברכה לחיים, ברכת החמה, שמירת הנפש, שערי לימוד, תולדות קדושת לוי, כותל מערבי, מצבת קבורת רחל, ועוד. שנת תשכ"ט לפ"ק.

להמצריים, ולזה שפיר יצדק למה לא אמרו ישראל תיכף כשיצאו ממצריים, **כי עד עתה לא ידעו אולי יאמרו הערב רב שנעשו ניסים לרשעים ח"ו**, אבל אח"כ כשראו אותם מתו על שפת הים לא הי' יכולין עוד לטעון שנעשו ניסים לרשעים, ואלמלא כן הי' מזה מכשול גדול לדורות הבאים כבזמנינו דאותו הערב רב שצעקו בים סוף שנעשו ניסים ג"כ להמצריים הם בעצמם צועקין היום שנעשו ניסים לרשעים ואפיקורסים.

ומעתה שפיר יובן למה הי' מן הצורך שהים יפלוט אותם הלא איתא במדרש שהים נעשה כזכוכית ולפי"ז יובן שפיר שאילו לא פלט אותם הים הי' יכולים לומר אח"כ שהקב"ה עשה ג"כ ניסים להמצריים והי' בא מזה ח"ו תקלה גדולה לדורות הבאים לטעות שהקב"ה עושה ח"ו ניסים לרשעים, לזה הי' מן הצורך לפלוט אותם עין בעין שלא יאמרו עוד שהקב"ה עושה ניסים לרשעים ח"ו, והתוה"ק היא נצחיית וצריכין לזהר לבל יטעו בזה ח"ו.

ובדורותינו אלה אשר בעוה"ר אנו מלא עוונות ופשעים **ובצירוף מלכות המינות אשר כמוהו לא הי' וכל מטרתם וחפצם לעקור כל זיו מתוה"ק**, יש כח עצום ח"ו להם לעשות ניסים, ואנו אין לנו אלא הזכות של בני ישראל שיצאו ממצריים שלא האמינו שהקב"ה עושה ניסים לרשעים, וכעין רעיון זה פירש כ"ק אדמו"ר הגה"ק רשכבה"ג קוה"ק מרן מסאטמאר שליט"א, וזל"ק וקשה האידך הי' בני אפרים יכולים לצאת ממצרים הלא אין עבד יכול לברוח ממצרים כדאיתא במדרש בכמה מקומות, **וי"ל דמשום דהבני אפרים יצאו ממצרים קודם הזמן ועברו בזה על שבועה שלא ידחקו את הקץ הי' שפיר יכולים לצאת שהס"ם עשה להם ניסים שיצאו ממצרים כדי שעי"ז יעברו על השבועה עכתודה"ק**, וראויין הדברים למי שאמרם, היוצא לנו מב"ז שאסור להאמין לומר שהשי"ת עושה ניסים לרשעים ח"ו, ובמה שמפספט עוד בעהמ"ח שם כבר אמרו חכמנו"ל ודע מה שתשיב לאפיקורס וה"מ עכו"ם אבל אפיקורס ישראל כל שכן דפקר טפי, וכל אחד צריך לידע שיש לו "להביך" הנ"ל דין של ספרי מינות, ועוד בזמן הש"ץ ימ"ש עמדו גדולים וחברו חיבורים אשר הצדק עם הש"ץ ימ"ש, ולא נפחדו מזה המנהיגי ישראל, וכ"ש בדבריו שאינם אלא הבל הבלים, וכולם ישאם הרוח, ויש מקום בזה לטעות תמימי ישראל הכשירים.

והשי"ת יראה בענינו ובשפלנו ויגאלנו במהרה בימינו ולא ע"י מינים כמו שכתב המחבר הנ"ל עפ"ל, ונזכה במהרה להרמת קרן ישראל, במהרה בימינו אמן.
דוד הוא ה"ק ראזענבערג חופק"ק ברוקלין יצ"ו.

רבי **דוד הכהן ראזענבערג** שליט"א, דרוש וחידוד, במאסף וקובץ תורני אוצרות ירושלים³³², חלק מ', תשכ"ט, סימן תקמ"ב

...פ' שמות וימררו את חייהם בעבודה קשה, ובמדרש בקל וחומר וכן איתא בזוה"ק, וצ"ב. והרבה קולמסות נשתברו ע"ז, ונראה לי בעזר החונן לאדם דעת, בהקדם דברי הערבי נחל (בפי' בא דף פ"ד) וז"ל לכאורה יפלא על עונש המצריים במצריים והלא גזירה היתה מאת ד' אך כי לא גזר רק גירות **אבל העבדות הוסיפו המצריים מעצמן**, וזה שאמר הקב"ה **ידוע תידע כי גר יהי' זרעך ר"ל אני גוזר רק גירות אבל הסוף יהי' ועבדום וענו אותם מעצמם ועי"ז וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי**, והנה אמרו רז"ל **שהשביע השי"ת לישראל שלא ידחקו את הקץ שלא יתפלל יותר מדאי (ורבינו הקדוש האריך בזה בספרו ויואל משה)** כי בכל עת שישראל מתפללין מוכרח למלאות רצונם, ואמנם במצרים שלא גזר רק גירות א"כ מהגירות לא הי' יכולים להנצל כי ע"ז הי' גזירה ושבועה, **אבל על העבודה הי' בידם לדחוק ע"י תפלה, אבל לא עשו זה רק משום אהבה שעי"ז יתפרסם אלקותו סבלו כל רע בשביל רצון השי"ת עכ"ד אות באות עי"ש**, והנה הדרך פיקודיך כתב במ"ע שאסור למכור א"ע לעבוד יותר ממה שצריך ע"כ, ולפי"ז יקשה האיך הי' יכולים לעבוד להמצריים הלא הי' צריכין להתפלל וינצלו רק דרשו קל וחומר מה שמצוה להרוג א"ע על קידש השי"ת שיתפרסם ברבים אלקותו מב"ש שמותר לעבוד בשביל שיתפרסם אלקותו, וזה הכוונה בהמדרש וימררו את חייהם בעבודה קשה, וקשה הא ע"ז לא היתה גזירה, לזה אמר הכתוב בחומר ר"ל שדרשו קל וחומר ממילא הי' מותרין להם לעבוד וצ"ע...

דוד הוא ה"ק ראזענבערג חופק"ק ברוקלין יצ"ו.

³³² פורסם באוצרות ירושלים

מאסף וקובץ רבני - חלק מ' -

כולל ביאורים הערות, וחידושים בכל מקצועות התלמוד בס"ד. גם לרבות שאלות ותשובות להלכה ולמעשה, ובקורת ספרים. מהרבנים הגאונים גדולי דורינו ובני הישיבות מא"י ומחו"ל שליט"א. ושפתי ישנים מכת"ק מהרבנים הגאונים המפורסמים זצוקלה"ה.

יוצא לאור בעריכת ה"צער "באלפי" ישראל **צבי מאשקאוויטש** פניה"ק ירושלים תובב"א המו"ל ס' אוצרות השי"ס, אוצרות ירושלים, אוצר הסיפורים, ברכה משולשת, ברכה לחיים, ברכת החמה, שמירת הנפש, שערי לימוד, תולדות קדושת לוי, כותל מערבי, מצבת קבורת רחל, ועוד. שנת תשכ"ט לפ"ק.

השדה צופים

רבי שמואל דוד ב"ר יום טוב ליפא פריעדמאן שליט"א, שדה צופים על מסכת ברכות, פרק הרואה, עמ' תרפב

גמ'. אנא לא סלקי מבבל לא"י עד דחזאי שערי בחלמא. עיין במהרש"א ז"ל שכתב ליישב מהענין שעורים אצל א"י. ובשו"ת עונג יו"ט (סוף סימן לה) כתב לפרש לפי דברי המדרש **שאברהם לא זכה לירש את הארץ אלא בשביל מצות העומר והעומר בא מן השעורים** להכי רמזו ל"ב במה שהראו לו שעורין בחלומו שיעלה לא"י.

גמ'. שם. עיין שו"ת אבני נזר (חלק יו"ד סימן תנד אות כג) וז"ל: אשר ע"כ נראה דהנה במסכת ברכות אמרו הוואה שעורים סרו עונתיו. אמר רב זירא אנא לא סלקא מבבל לא"י עד דחזאי שערי בחלמא. ואינו מובן שהרי ישיבת א"י הוא מצוה ואפי' נבואה וירו"ק אין להם עסק בהלכה. כי לא בשמים הוא. ואיך ישגיח בחלומות. אשר ע"כ נראה דודאי עיקר מצות ישיבת א"י בזמן שיש שלום שישראל ראוין לארץ. אבל בזמן הגלות דכתיב בתורה וישליכם אל ארץ אחרת איך יהי' מצוה. והרי בעת שחטאו במרגלים כשרצו אח"כ לילך אמר להם משה למה זה אתם עוברים את פי ד'. האומנם כי י"ל כי אז עלו לכבוש הארץ בע"כ של אומות והוא כעין השבועה שלא יעלו בחומה.

אך עוייל כּי העולם נידון שוין אַחר רוב וּכשרוב ישׂראל לא היי זכאין ניטל מהם הארץ וּנחבר ביהמ״ק. ומ״מ מאַחר ישיבת א״י מצוה על כל יחיד. ואם אַחד זכאי באופן שאם היי כל ישׂראל כּמוהו היי נגאלין. מצוה על יחיד הזה לישוב בא״י. וממילא י״ל שאם האדם בעצמו ספק בעיניו אם מעשיו רצויין ספיקא דאורייתא הוא אצלו. והנה ר' זירא דהוה משתמיט מיני דרב יהודה דבעי למיסק לא״י ולרב יהודה עובר בעשה. **דלרב יהודה אף כּשהוא צדיק גמור אסור לעלות מבבל לא״י עד יום פּקדי אותם.** ורב זירא סבירא ל״ **דאם יחיד הוא זכאי וצדיק** מצוה עליו לעלות. ומ״מ כ״ז שלא היי ברור בעינו שצדיק הוא לא רצה לעבור על דעת רבו רב יהודה. וכאשר ידוע מענין רב זירא ברכות (כ״ט ע״ב) גבי העושה תּפלתו קבע אין תּפלתו תּחנונים ומפורש בגמ' כל שאינו יכול לחדש בה דבר ואמר ר' זירא אנא יכילנא לחדושי בה מילתא. ובודאי לא התפאר ר' זירא שהעמיק בצרכי גופו עד שתמיד היי חסר לו דבר. אף שזיכך עצמו בזיכוך אחר זיכוך עד שתמיד היי מרגיש בנפשו חסרונות והתפּלל עליהם כענין תּפילותיו של דוד בס' תהלים. **וע״כ לא סליק מבבל לא״י עד שהראה לו בחלום שנקי מן החטא באופן שלא סמך על החלום בענין גוף המצוה כמ״ש במפרשי עין יעקב.** רק אם הוא ראוי לא״י דאז חל עליו המצוה כנ״ל. וזה שהביא הרמב״ן מספרי **בהתנאים שחזרו לא״י שצדיקים גמורים היי ובודאי אם היי כל ישׂראל כּמותם היי נגאלין** ע״כ חל עליהם מצוה. ע״כ.

והנה כאשר השיג הרה"ק מהר"י זצ"ל מפילעוו את דברי האבנ"ז הנ"ל כתב עליו השגות, והשיב לו בן המחבר הגאון בעל שם משמואל, כנדפס בשו"ת אבני נזר (שם סימן תנז), ובתו"ד כותב: באות ה' הרעיש כ"ק שליט"א על הא דפירש דברי ר"ז בברכות, הרואה שעורים בחלום סרו עוונתיו ואמר ר"ז אנא לא סלקי לא"י עד דחזאי שיערי בחלמא דאז ידע בעצמו שצדיק הוא. ועל זה תמה כ"ק שליט"א מי הוא שיאמר על עצמו שאינו חוטא ואין לך חוטא יותר מזה ואין להאמין שאיש כזה ראוי לגאולה ואפי' כל העולם כולו אומרים לו צדיק אתה וכו' עכ"ל. מה יאמר כ"ק שליט"א בהא דפרק החליל (דף נ"ג) חסידים ואנשי מעשה אומרים אשרי ילדותינו שלא ביישה את זקנותינו. בעלי תשובה אומרים אשרי זקנותינו שכיפרה את ילדותינו. הנה שחסידים הללו ידעו מעלתם ומדריגתם. ולדברי כ"ק שליט"א אין לך חוטא יותר מאלה. וברייתא שלימה שנינו בקידושין על מנת שאני צדיק אפי' רשע גמור מקודשת שמה הרהר תשובה בלבו. ולדברי כ"ק שליט"א כיון שידע בעצמו שצדיק הוא ועל מנת כן קידשה א"כ הרי הוא חוטא גמור ולמה מקודשת. והברייתא הלז הוא הלכה ברורה שאפי' כל רוחי הדמיונות נושבים בה אין מזיזין אותה ממקומה.

אמנם אין הידיעה מכל אלה סותר העונה ושברון לב כלל ומרע"ה ידע מכל מה שעשה נסים ונפלאות וקיבל תורה מלהבות אש וכתב בעצמו בהתורה ולא קם נביא עוד בישראל

כמשה והתורה העידה עליו והאיש משה עניו מאד. ובאבות דר"נ כ"ד מוכי שחין הי' בירושלים ונפשו שלמשה היתה שפילה מהם. כי מפני עוצם ביטולו לא קיבל מכל אלה שום התנשאות. וכן כל איש לפי ערכו. ורב יוסף אמר פסחים (סח ע"ב) אי לאו האי יומא דקגרים כמה יוסף איכא בשוקא ואמר סוף סוטה לא תיתני ענוה דאיכא אנא. ודברים אלו צריכין יגיעה רבה להבינם על בורים. והשבועה שמשיבין אותו וכו' אפי' כל העולם כולו אומר לך צדיק אתה הי' בעיניך כרשע. כבר פירשה הרב זצלה"ה בספר התניא והוא ספר מצוי ואין מהצורך להעתיק דבריו. ואם אמנם כי מדריגות מדריגות יש. יש צדיק שיודע מדריגתו וכו' ובספר קול שמחה מבאר בזה ואין להאריך בדברים כאלו.

רבי שמואל דוד ב"ר יום טוב ליפא פריעדמאן שליט"א, שדה צופים על מסכת כתובות

גמ'. ג' שבועות הללו למה וכו'. הנה סוגיא זו עמוקה היא עד מאוד, והלכות הללו הם כהררים התלויים כשערה, כי נוגעים בעיקרי הדת והאמונה, אמנם לא מצינו בזה בירור יסודי והלכתי בספרם של גדולי הקדמונים, ולדעת כ"ק אדמו"ר מסאטמאר זי"ע הוא בשביל שלא היה השאלה מצויה כלל, וכדבריו: "וענין זה של התעוררות תנועה לעבור על השבועות הללו לא מצינו מימי בן כוזיכא עד זמנו של הרמב"ם שהוא לערך אלף שנים, וכן מזמנו של הרמב"ם עד ימי ש"ץ, וכן אמר זמן של הש"ץ עד עכשיו כדורותינו אלה.

עכ"פ חלפו ועברו הרבה מאוד שנים שלא עלה על לב שום אדם לעבור על זה, ולא חשבו כלל על כך, ממילא היה דבר שאינו מצוי כלל, ולכן הפוסקים שבכל אלו הדורות לא ראו שום צורך לבאר ענין זה בזמניהם, וע"כ לא נתבאר זה כ"כ כפוסקים". וממשיך דבריו: "אבל כל אשר שם לב לאותן הפוסקים ראשונים וגדולי האחרונים שדברו מזה, ימצאו דברים ברורים שלא לטעות בדבר".

והנה ידוע בשער בת רבים את כל העמל והטורח עד אין לשער שעמל כ"ק מרן הגה"ק מסאטמאר זי"ע כל ימיו להטות לבב בני ישראל לאמונת אומן שלא לכפור ולא להתפתות ח"ו לאגרורי אחר המינים. ע"ז הציונות ואבזריהו. ואת הספה"ק "ויואל משה" כתב בדם לבבו והמיית רוחו, כדי להציל נפשות מישראל מרדת שחת, וראה עד היכן הדברים מגיעים מלשון קדשו בהקדמתו (עמ' יא') "ואם יעלה בידי שאזכה להוציא מהמבוכה בדעה הרעה הזאת אף אחד מישראל הכל כדאי, כי אם נקח כל פירצות הדור והעבירות המרובות הנעשות בכל העולם וישימו אותם בכף מאזנים אחת, ומדינה הציונות בכף מאזנים השניה, מכריע את הכל, שהוא השורש פורה ראש ולענה של אבי אבות הטומאה שבכל אבות הנזיקין שבכל העולם כולו, והן המה המטמאים את כל העולם כולו".

וראוי להביא בזה דברי כ"ק אדמו"ר מסאטמאר שליט"א בהקדמתו לשו"ת דברי יואל שכותב: "זכור נזכור בעת העלה לבדו על הספר בדין בעמלו בבית ה' בלילות, היה מעמיק בעיונו הזך עד כעלות השחר, פניו פני להבים ותוארו כמלאך ה' נורא מאוד, ופחד אלקים היה על כל סביבותיו, ויראו מגשת אליו. וכה כתב ספרו ביגיעה עצומה ושקל ומדד על כל אות ותג בשקל הקודש, ודרש וחקר ובדק בספרי המחשבה והפוסקים עד אשר כלה מלאכתו העצומה. לא הניח דבר גדול או דבר קטן בהלכות עמומות אלו שלא ביררם וזיקקם שבעתים ככסף צרוף, והרבה פעמים בסיום פרק או ענין בספרו הק' הזה היה נשמע מפיו קול אנחה ובכיה להשי"ת, וסיים את המאמר בתפלה קצרה על רחמי השי"ת וישועות ישראל".

גמ'. שם. לכאורה צע"ג על הרמב"ם, שהשמיטו הך גמ' שבועות וכו'. ועיין בשו"ת אבני נזר (יו"ד ח"ב סי' תנ"ד) קונטרס גדול בהלכות ישיבת א"י, ומבאר שם עצם כוונת הג' שבועות שאין בזה לא ציוי ולא אזהרה אלא היה רק שבועה לשורש נשמותיהם למעלה, ואף אחר השבועה אין עון על גוף האדם אם אינה מקיימה כי גוף האדם לא קיבל השבועה, וגם על הנשמה אין עונש אם הסיתה האדם לטוב והגוף אינו מקבל, אך עכ"פ נפסק הדיבוק שבין האדם לקונו וכיון שנפסק הדבוק מסולק ממנו השגחת השי"ת מעליו והוא הפקר כחיות השדה וכו' והיינו דנקט קרא בצבאות או באילות וכו'.

ועפ"ז מיישב מדוע הרמב"ם וכל הפוסקים לא הביאו דין השלש שבועות שנשבעו ישראל, דזה אין עסק בהלכה, דבאמת האדם עצמו כמו שהוא כגוף לא נצטוו רק שורש

הנשמה למעלה וזה האדם הולך בדרך טוב הולך בדרך שמלמדנו הנשמה, ואין זה לימוד המורה רק לימוד הנשמה, ע"כ לא הביאו הפוסקים עיי"ש.

ועיין להגה"ק מרן אדמו"ר מסאטמאר זי"ע בספרו הבהיר ויואל משה (מאמר שלש שבועות אות לה) שהאריך לתמוה על דבריו, והביא דברי הרמב"ם באגרת תימן שכתב על מעשה שהיה אז באחד שאמר שהוא משיח והראה אותות ומופתים תחיית המתים וכדומה, ונמשכו הרבה מישראל אחריו, שהאריך והחמיר טובא באלו השבועות, וסיים שם הרמב"ם: ואלה הדברים שקדמה הבטחתם על ידי הנביאים שהודיעונו כמו שאמרתי לכם, שבקרוב לימות המשיח האמיתי ירבו הטוענים והחושבים שכל אחד מהם משיח, ולא תעמוד טענתם ולא תתאמת, ויאבדו הם ויאבדו עמהם רבים, ולפי שידע שלמה עליו השלום ברוח הקודש שהאומה הזאת בארך זמן גלותה תפצר להתנועע בלא עתה הראויה ויאבדו כשכל זה ויבואו עליהם צרות, הזהיר מלעשות זאת והשביע האומה על דרך משל ואמר השבעתי אתכם בנות ירושלים בצבאות או באילות השדה אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ, ואתם אחינו אהובינו קבלו עליכם שבועתו ואל תעירו את האהבה עד שתחפץ ע"כ. ועיין ביואל משה (מאמר שלש שבועות אות לא ואילך) מה שהאריך בביאור שיטת הרמב"ם על נכון, כי אין סתירה בדבריו בין אגרת תימן לספר היד, עיי"ש באורך.

גמ'. שם. ראוי להביא כאן, מ"ש בשיר השירים רבה (ב, א) בענין זה, וז"ל: השבעתי אתכם בנות ירושלים, במה השביען, ר' אליעזר אומר השביע בשמים ובארץ, בצבאות, בצבא של מעלה ובצבא של מטה בשתי צבאות, הוי אומר בצבאות, או באילות השדה זו חית השדה המד"א (איוב ה') כי עם אבני השדה השדה וחית השדה השלמה לך.

רבי חנינא בר פפא ורבי יהודה ברבי סימון, רבי חנינא אמר השביען רבי חנינא אמר השביען באבות ובאמהות, בצבאות אלו אבות שעשו צביוני ועשיתי צביוני בס. או באילות השדה, אלו השבטים, האידך מה דאת אמר (בראשית מ"ט): נפתלי אילה שלחה.

רבי יהודה ברבי סימון אמר השביען במילה, בצבאות, בצבא שיש בה אות. או באילות השדה, ששופכין דמם כדם צבי ואיל.

ורבנן אמרי השביען בדורו של שמד, בצבאות, שעשו צביוני בעולם ושעשיתי צביוני בהן. או באילות השדה, ששופכין דמן על קדשת שמי כדם הצבי ודם האיל, הדא הוא דכתיב (תהלים מ"ד) כי עליך הרגנו כל היום.

אמר רבי חיא בר אבא אם יאמר לי אדם תן נפשך על קדשת שמו של הקדוש ברוך הוא, אני נותן, ובלבד שיהרגוני מיד, אבל בדורו של שמד איני יכול לסבל. ומה היו עושים בדורו של שמד, היו מביאין כדוריות של ברזל ומלבנין אותן באש ונותנין אותן תחת שיחיהן ומשיאין נפשותם מהם ומביאין קרומיות של קנים ונותנין אותן תחת צפרן ומשיאין נפשותיהם מהם, הוא שאמר דוד (שם כה, א): אליך ה' נפשי אשא, אשיא כתיב, שהיו משיאין נפשם על קדשת שמו של הקדוש ברוך הוא.

אמר רבי אושעיא אמר הקדוש ברוך הוא לישראל, המתינו לי ואני עושה אתכם כצבא של מעלה. רבי יודן בשם רבי מאיר אמר הקדוש ברוך הוא לישראל אם תשמרו שבועתי אעשה אתכם כצבא של מעלה³³³, ואם לאו אעשה אתכם כצבא של מטה³³⁴. רבי יוסי בר חנינא אמר שתי שבועות יש כאן, אחת לישראל ואחת לאמות העולם, נשבע לישראל שלא ימרדו על המלכויות, ונשבע למלכויות שלא יקשו על על ישראל, שאם מקשים על על ישראל הן גורמין לקץ לבוא שלא בעונתו³³⁵.

אמר רבי לוי כתיב (ישעיה לב, א): הן לצדק ימלך מלך, אין הקדוש ברוך הוא מעמיד מלך חנף על אמתו עד שגובה דיקי שלה וגומרה תחלה. רבי אבהו בשם רבי תנחום אמר מה שוטרי ישראל אומרין לפרעה הדא הוא דכתיב (שמות ה, טז): תבן אין נתן לעבדיך וגו' וחטאת עמך, את חטי על עמך ואת חטי על אמתך ואת גורם לעצמך שתסתלק המלכות ממך ותנתן לאמה אחרת. רבי חלבו אומר ארבע שבועות יש כאן, השביע לישראל שלא

333 חול

334 חול

335 עיי"ש ביפה קול ובמהרז"ו

ימרדו על המלכיות, ושא ידחקו על הקץ, ושא יגלו מסטירין שלהם לאמות העולם, ושא יעלו חומה מן הגולה. אם כן למה מלך המשיח בא, לקבץ גליותיהן של ישראל.

רבי אוניא אמר ארבע שבועות השביעין כנגד ארבעה דורות שדחקו על הקץ ונכשלו, ואלו הן: אחד בימי עמרם, ואחד בימי דינאי, ואחד בימי בן כוזבא³³⁶, ואחד בימי שותלח בן אפרים, הדא הוא דכתיב (תהלים עח, ט): בני אפרים נושקי רומי קשת.

ויש אומרים אחד בימי עמרם, ואחד בדורו של שמד, ואחד בימי בן כוזבא³³⁷, ואחד בימי שותלח בן אפרים, שנאמר: בני אפרים נושקי רומי קשת, והן היו מחשבין בשעה שנתגזרה גזרה כשדבר הקדוש ברוך הוא עם אברהם אבינו בין הבתרים ומשנולד יצחק התחיל, מה עשו נתקבצו ויצאו למלחמה ונפלו מהן חללים הרבה, מפני מה, שלא האמינו בה' ולא בטחו בישועתו, על שעברו על הקץ ועברו על השבועה.

אם תעירו ואם תעוררו, רבי יודן ורבי ברכיה. רבי יודן אמר אהבה שאהב יצחק את עשו, שנאמר (בראשית כה, כח): ויאהב יצחק את עשו, מהו עד שתחפץ, עד שנעשה חפצו של זקן. רבי ברכיה אמר אהבה שאהב הקדוש ברוך הוא לישראל, שנאמר (מלאכי א, ב): אהבתי אתכם אמר ה', מהו עד שתחפץ, מלכות של מעלן, לכשתחפץ מדת הדין מאלה, אני הוא מביאה בקולי קולות ולא אתעכב, לכך נאמר: עד שתחפץ. ע"כ

גמ'. שלא יעלו ישראל בחומה. עיין ביפה קול ממחרש"ש יפה (בעל יפה תואר) על שיר השירים בפסוק השבעתי אתכם וגו', שהביא פירש"י שפי' על שלא יעלו בחומה יחד ביד חזקה, וכותב שם: וקשה דאין מרד גדול מזה, ואחר דמשביע שלא ימרדו במלכיות, הא למה לי. וי"ל דסד"א דוקא בעודן תחת רשותן הוא שלא ימרדו בהן, אבל כשיכולין לצאת מתחת רשותן יצאו, להם קאמר שלא יעלו חומה, עד שיגאלו ע"י משיח. ולי אפשר דהכא אפילו ברשות המלכיות קאמר דכיון דה' פזרנו בכנפות הארץ אין לנו רשות להתקבץ ולהיות בחומה לעלות יחד לא"י עד שקבצנו ה' ע"י משיח. וראה לדברי מהא דאמר לקמן בפ' אס חומה היא, אם עלו ישראל חומה מן הגולה, והתם לא מיירי ביד רמה. ע"כ. הנה מבואר דעתו שאף ברשות המלכות חלה השבועה.

וכ"כ הגאון ר' יהונתן אייבשיטץ זצ"ל בספרו אהבת יונתן (בהפטורה לפ' ואתחנן) דאפילו ברשות כל העמים חלה השבועה שלא לעלות לא"י יחד, וז"ל: "דכנסת ישראל צוחה באלה ובשבועה, אם תעירו ואם תעוררו את האהבה, נגד קיבוץ ישראל, באם שהכל נועד יחדיו לילך לירושלים וכל האומות מסכימים, אפ"ה צווחה שחלילה שתלך שמה" עיי"ש.

ומה מאוד נוראים כזה דברי הגאון הגדול פוסק הדור ר' יוסף שאול נאטענזאהן זצ"ל בספרו דברי שאול (פ' שמות) וז"ל: "כי כבר נודע שזה מטבעי בני ישראל אשר כן הושם לחק עליהם מפי הבורא אשר לא ימרדו במלכם בהיותם בשבי כל אומה ואומה הם כשה נאלמה, ולדעתי זה שכווננו חז"ל בכתובות דף קיא ששלש שבועות השביעם הבורא ואחת מהם שלא ימרדו באומות, והיינו שכן השביעם ונתן להם בטבעם שיהיו נכנעים ומקבלים עליהם עול מלכות והגלות באהבה, כאשר האריך הרב הגאון מו"ה אברהם ז"ל אבד"ק עמדין בחבורו היקר צרור החיים בחלק קץ הימין להראות לעיני העמים כח נפש הישראלי אשר מני אז הלכו בגולה עוד לא נשמע עליהם שמרדו במלכם כי אם ישימו יד לפה יחיל ודומם לתשועת ה', עיי"ש דבריו הקדושים והיקרים הנוזלים ממקור האמת והיראה הטהורה". עכ"ל הקדושים.

גמ'. ושא ידחקו את הקץ. עיין למרן רביה"ק מסאטמאר זי"ע בויאל משה (מאמר שלש שבועות אות כד) שתמה על פירש"י שלא ירבו בתחנונים יותר מדאי, דהלא בכל התפלות יסדו לנו להתפלל על הגאולה, גם בתפלת שמונה עשרה שתקנו לכל ישראל לומר שלש פעמים בכל יום יש כה הרבה תפלות על הגאולה ועל בנין ירושלים וצמיחת קרן בן דוד, וצדיקים מסרו נפשם בכל עת בתפלות האלו, והאיך אפשר איפוא לידע הגבול שנכנס בגדר איסור השבועה.

וכותב שם, שהרמב"ם באגרת תימן פ"י שבועה זו על משיחי שקר, שעושים החעוררות לגאולה טרם שהגיע הזמן, וכן הוא בהדיא בכל המדרשים במד"ר וחננומא מכילתא וילקוט ושאר מדרשים שפי' שבועות אלו על בני אפרים ובן כוזבא ואחרים שעשו פעולות

³³⁶ ע"י במהרש"א סנה' צז
³³⁷ ע"י במהרש"א סנה' צז

ליקח לעצמם גאולה וממשלה טרם הזמן הראוי ונכשלו עי"ז ר"ל בפורעניות קשה ומרה עד מאוד. וכן הוא בתרגום יונתן בהדיא וכו', עיי"ש. ונמצא שיש שני פירושים בשבועה של דחיקת הקץ, וצריך להבין הענין.

ושם (אות כה) כתב לבאר שיש חילוק גדול בין אלו השני פירושים, דבעושינן פעולות מעצמם לגאולה טרם שמצאו חזון מה' שהגיע הזמן הוי בזה חסרון אמונה³³⁸, שכל עניני הגלות והגאולה הכל הוא אך בידו של הקב"ה ואין זולתו שיוכל לעשות פעולות נגד גזירתו ית"ש, ומביא ע"ז כמה ראיות ברורות ומפורשות בדברי חז"ל, אבל המרבה בתחנונים יותר מדאי אין בזה חסרון אמונה דהלא אדרבא הוא מרבה בתחנונים אך לפני השי"ת, והוי זה אמונה גדולה בהשי"ת.

אמנם לפי"ז דכיון שבכל דברי חז"ל מבואר בהדיא דקאי השבועות על פעולות, מנ"ל לרש"י ז"ל לחדש פי' חדש דקאי על המרבה בתחנונים מה שלא נזכר זה לא בש"ס ולא בשום מקום מדברי חז"ל, כיון דבוודאי יש חילוק גדול בין העינים. ועיין שם (אות כז ואילך) שהאריך מאוד בביאור הדברים על בריין.

גמ'. כל הדר בארץ ישראל שרוי בלא עון וכו'. הנה בענין מצות ישוב ארץ ישראל, כבר נתחבר ע"ז מאמר שלם בספה"ק ויואל משה, שהאריך בבירור מצוה זו, עיי"ש, וקצר המצע מהשתרע. ולא אביא פה רק קוצר אמרים. הנה מבאר שם בארוכה שכל המצוה של ישוב א"י הוא רק כשדעתו לשם שמים, כמ"ש הפני יהושע כסוגיין³³⁹, וכן בשו"ת האלף לך שלמה (אבה"ע סימן קכ³⁴⁰) ועוד, וכש"כ מי שעלול לחטוא שאין בזה מצוה.

ועל גודל הזהירות שלא להיות בא"י מי שעלול לחטוא תעיד התקנה שתקנו הראשונים בירושלים עיה"ק שלא ידורו שמה רוקים מבין עשרים שנה ומעלה אף שמצד ההלכה מותר להתאחר, ואפי"ה בשביל שחששו למכשולגזרו אומר על כל רוק מכן עשרים עד ששים שנה שמחויב תיכף ומיד לצאת מירושלים לחו"ל, והרשות לגרשו מן הארץ ולרדוף אותו עד חרמה.

³³⁸ ספר ישע' פרק כח פס' טז

"לכן כה אמר אדני ה' (קרי אלקים) הנני יסד בציון אבן, אבן בחן, פנת יקרת מוסד מוסד המאמין לא יחיש"

רש"י הק' זיע"א, שם

"המאמין דבר זה לא ימהרנה לא יאמר אם אמת הוא ימהר לבא"

מלבי"ם זיע"א, שם

"המאמין בדבר זה לא יחיש' וימהר, כי לא יהיה זה תיכף כי תחלה יעברו צרות רבות

³³⁹ רבי יעקב יהושע פֿלק זיע"א, פני יהושע, כתובות, דף קיא ע"א

שם אמר ר"א כל הדר בארץ ישראל שרוי בלא עון כו'. נראה דהיינו דווקא במי שדר בה לשם מצות ישיבת ארץ ישראל שהיא מקום קדושה וכדי שתגין עליו זכות ארץ ישראל שלא יבא לידי חטא ואז אף אם לפעמים חטא בא לידו או אפילו עון שהוא מזיד ע"י שתקף עליו יצרו מ"מ מסתמא גורם לו זכות ישיבת ארץ ישראל שלא לך ועבירה בידו דלאחר שחטא ומצא עצמו עומד במקום קדוש ודאי תוהה על הראשונות ושב ורפא לו מה שאין כן מי שדר שם דרך מקרה או מפני שהוא מקום מולדתו או מפני שבח פירותיה וכיוצא בו ומכל שכן במי שהוא מבעט בה ומזלזל בקדושת הארץ לילך אחר יצרו הרע לא דברה תורה במתים אדרבה עליו נאמר ותבואו ותטמאו את ארצי ונחלתי שמתם לתועבה ומפני כך מצינו כשגברו עוונות אבותינו גלינו מארצנו ושמים מקום מקדשינו ואיה הבטחת העם היושב בה נשוא עון אלא על כרחך כדפרישית ובלא"ה נמי מסתברא דהכי הוא שאף אם נאמר דארץ ישראל מכפר לגמרי אפ"ה לא עדיף מיום הכפורים שמכפר כפרה גמורה ואפ"ה מי שאומר אחטא ויוה"כ מכפר אין יוה"כ מכפר הרי דעל כרחך הא דאמרין דהיושב בארץ ישראל שרוי בלא עון היינו דאף שעשה איזה עון מבלי שם על לב קדושת הארץ בשעת יצרו בכה"ג זכות ארץ ישראל גורם שיתחרט לעשיית עון, כן נראה לי :

³⁴⁰ רבי שלמה קלוגר זיע"א, שו"ת האלף לך שלמה חלק אבן העזר סימן קיח

הנה מה שדנני כטועה בדבר משנה דמחוץ לארץ לא"י כופין הנה לא כן הוא ודרכי לכתוב בקצרה לסמוך על המבין מדעתו וכעת אבאר לו הנה בראשון אם הוי סוגיין דעלמא כדעת הסוברים דבזה"ז כופין לעלות דמצוה הוא למה אין עולין הרבנים החסידים לא"י אשר בכחם ודאי לעלות והרב המפורסם המנוח מו"ה ישראל מרוזין ז"ל למה לא נסע לא"י הוא ובניו שליט"א ובע"כ סוגיין דעלמא הוי כדעת הסוברים דבזה"ז אין מצוה והנה לולי זה אף לדעת הסוברים דכופין לעלות והוי מצוה היינו רק במי שיש לו כדי חייו על הדרך וגם שם שלא יצטרך לבריות אבל מי שהוא עני ואין לו על הוצאת הדרך ולחיות נפשו שם ודאי אין חיוב לעלות דהרי שונא מתנות יחי'

ומציין כ"ק אדמו"ר מסטאמאר זי"ע (אות קכא) "ולפלא, מה שנתתם התקנה הנ"ל מרו"מ ורו"ב רבני וגאוני ארץ תקיפי דארעא דישראל זה יותר משני מאות שנה ביום ה' אייר, הוא היום המר והנמהר אשר התייצבו הכופרים ומנאצי ה', על ה' ועל משיחו להשתלט על ישראל, והוא השובר ומשכית כל כח הקדושה בעו"ה והיא המעברת על דתוה"ק באופן נורא ואיום, דייקא באותו היום התעוררו הקדושים אשר בארץ תקיפי דארעא דישראל להתייצב בתקנות תקיפות עבור קדושת הארץ של תתחלל ח"ו, וכתות הטומאה לא ירעו ולא ישחיתו את גבול הקדושה שבאה"ק. ורוה"ק הופיעה בבית מדרשם בכמה מאות שנים מלפנים שאותו היום צריך להתגברות יתירה".

ונביא כאן בקיצור נמרץ השלש עשרה עיקרים שביאר הרה"ק מסאטמאר זי"ע בדין ישוב א"י.

(א) צדיק תמים היושב בא"י זכות גדול הוא לו לדעת כל הפוסקים.

(ב) עובר עבירה היושב בא"י מטמא את הארץ וגדול עונו מנשוא, וכמו ששקולה ישיבת א"י ככל התורה כולה באיש צדיק, כן שקולה א"י ככל העבירות שבתורה באדם רשע וחוטא.

(ג) אין לדור בא"י במקום רשעים, ולא אמרו אלא לעולם ידור אדם בא"י אפילו בעיר שרובה גוים, ולא בעיר שרובה מינים.

(ד) מי שאין לו פרנסה אין לו ליסע לא"י דעניות מעבירה על דעתו ועל דעת קונו.

(ה) אף שיש פלוגתא בין הרמב"ן ושאר הראשונים איש היום לעלות לא"י, מ"מ מחמת גזירת הגלות ע"כ שאף לדעת הרמב"ן אין החיוב לעלות, אלא שהזוכים לישב שמה מקיימים מצות ישוב א"י, אבל גם היושבים בגולה מקיימים בזה רצון הבו"ה, ואלו ואלו צריכים שיהי' דעתם לש"ש לקיים שליחות ההשגחה העליונה.

(ו) אלו האומרים שכל ישראל יסעו לא"י טרם ביאת המשיח דברי מינות ואפיקורסות בפייהם, שזה נגד המבואר בפסוקים ובדברי חז"ל. והמאמין האמתי א"א שיכחיש זאת.

(ז) בענין האיסור לצאת מא"י היא מבוכה גדולה בין הראשונים, והרבה פוסקים השמיטו דין זה, ובכה"ג היכא דלא איתמר הילכתא לא כמר ולא כמר, דעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד, ומצד ההלכה אין בידינו להחמיר בכה"ג.

(ח) העוסק במצוה חשובה בחו"ל אין לו לבטל ממנה לעלות לא"י.

(ט) נסיעה לא"י צריך להיות דוקא לשמה לשם קיום התורה והמצות.

(י) כל השולח מעות לעניי א"י העוסקים בתורה ומקיימים מצותי' מקיימין בזה מצות ישוב א"י כתיקונה.

(יא) גם לכהן מותר עכשיו לצאת מא"י לחו"ל, דעכשיו גם בא"י אין מקום מוחזקת בטהרה.

(יב) לקנות בית או שדה מעכו"ם בא"י היא מצוה יותר מעליה לא"י. ולעומת זאת המסייע לזה שיתיישבו שמה אפיקורסים ומחטיאי הרבים עוברין על לאוין דאורייתא.

(יג) מי שאינו מחנהג כשורה בא"י, מצוה להשתדל שיעזוב את הארץ וילך לו לחו"ל, וכ"ז הוא אף בעבירות שאדם דש בעקביו, וצריך להתאמץ להציל ארה"ק מטומאת המחטיאים את הארץ.

רבי יחזקאל ראטה

רבי יחזקאל ראטה³⁴¹ שליט"א, חזון יחזקאל, ה' אייר, תענית בה"ב קמא

ובה"ב קמא בשנה זו הוא ביום ה' אייר, ורבינו זי"כ כבר ביאר אש שחורה ע"ג אש לבנה שממשלת הציונים עוברים על ג' שבועות, ואפי' באופן שיסכימו כל אומה"ע על קיום המדינה עדיין הוא ביהרג ואל יעבור עד כי יבוא שילה³⁴², והנה ידוע שיטת רבנו חיים כהן דאין לדור כהיום בא"י משום שקשה לקיים מצות התלויות, וכבר הקשוני דהא אדרבה כהיום יש פחות מצות מבשעת שביהמ"ק קיים, וא"כ מה שייד לחשוש שלא יקיימוהו, אלא הענין הוא שתכלית ישוב א"י הוא לתכלית עבודת השי"ת, וכל בית יהודי צריך שיהי' כביהמ"ק ורק אז יש קיום לא"י, ובלא"ה בדרך הטבע אין שייד להתקיים, וכמו שרואין כהיום בעו"ה דסכנה הכי גדולה הוא בא"י הן מחמת התגרות האומות והן מפני המחלוקת ביניהם בעצמן, דקיום אי אפשר רק כשהוא בקדושה ע"י השי"ת ולא ע"י השפעות זרות, ואפי' רואין שיש לאחד איזה בית מ"מ אחר עבור איזה זמן יש בו מחלוקת, וגם מצות התלויות קשה לקיים בלי קדושה וכמ"ש הב"ח שעיקר השפעות הוא מארץ עליונה, וזה פ"י הפסוק אשר אני נותן לבניי לאחוז והיינו אחסנת עלמין שהוא לשון קדושה, שאם ח"ו הוא נגד התורה אז ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם שכל ישוב א"י יה' לנגע צרעת.

וצריך לחזור ולשנן על תורת רבינו זי"ע האיך שעיניו הבדולחים ראו מרחוק כל הצרות וההזיקות שיגרמו הציונים, ובלא תו"מ הוא בטל ומבוטל והי' ירחם שלא יזיק לשום יהודי ח"ו אלא שיבטל ברחמים רבים, אבל לעומת זה צריך לידע שאע"פ שצריך לקנא להי' מ"מ צריך שלא לעבור על הגבול שגבלו לנו רבותינו נ"ע, אשר הם במסיני"פ דרכו לנו הדרך בזה בלי שום חשבונות, ועתה כשבא ימי בה"ב צריכין להרבות בתפלה וסליחות ומי שבכוחו גם להתענות, וכן יש לפרסם בעתונות לאומה"ע שאין לנו חלק במדינה שמתנהגת נגד התורה, ולהסיר עי"ז החילול הי' אולם הכל ע"פ רצון חכמים וגדולי הדור, ורק התורה יהי' לנו למורה דרך עד שיערה לנו הקב"ה רוח ממרום, ונזכה להתגבר בתורה ולהכנה לקבלת התורה, וכמאמר הכתוב ביום חתונתו ודרשו חז"ל זה מתן תורה וביום שמחת לבו זה בנין ביהמ"ק בב"א.

³⁴¹ רבי יחזקאל ראטה שליט"א - חסיד סאטמר, למד בישיבת אראד, ובישיבת סאטמר בראשות רבי משה אריה פריינד זי"ע"א בירושלים. בצעירותו היה מורה הוראה בירושלים ושימש את רבי שמשון אהרן פולונסקי זי"ע"א. כיהן כרבו של בית כנסת סאטמר בקטמון. בהמשך עבר לניו יורק לאחר שקהילת סאטמר בבורו פארק קיבלה אותו לרבה. גאב"ד בית המדרש קהל יראי ה' קרלסבורג בשכונת בורו פארק שבניו יורק, נחשב למגדולי הפוסקים בארצות הברית (ראה שו"ת משנה הלכות לרבי מנשה קליין זי"ע"א, חלק יז, סימן לא), נשיא בית תלמוד להוראה. שוהה רבות במירון שם יש לו בית מדרש, ובהיותו בישראל הוא שוהה בו במשך רוב היום. בל"ג בעומר הוא משמש כמכניס אורחים לאורחים העולים לקבר רשב"י. בשנת ה'תשנ"ד הוציא לאור בארצות הברית ספר שו"ת "עמק התשובה" בשלושה חלקים. נכדו הוא רבי יואל ראטה שליט"א. חיבר את הספה"קים: עמק התשובה חלק א; עמק התשובה חלק ב; עמק התשובה חלק ג; שו"ת חזון יחזקאל.

³⁴² שילה גימ' משה (עי' זוה"ק ובעה"ט)

רבי אברהם מייזעלס

רבי אברהם ב"ר דוד מרדכי מייזעלס³⁴³ זיע"א, מטבע שטבעו חכמים - חלק א'³⁴⁴, ערך ארץ ישראל, אות תקנ - שבועת ה' שלא ימרדו באומות נעשה כחק טבע לבניי, עמ' קלד

כבר נודע שזה מטבעי בני ישראל אשר כן הושם לחק עליהם מפי הבורא, אשר לא ימרדו במלכם בהיותם בשבי כל אומה ואומה הם כשה נאלמה, ולדעתי זה שכווננו חז"ל בכתובות דף קי"א ששלש שבועות השביעים הבורא ואחת מהם שלא ימרדו באומות והיינו שכן השביעים ונתן להם בטבעם שיהיו נכנעים ומקבלים עליהם עול מלכות והגלות באהבה כאשר האריך הגאון מו"ה אברהם ז"ל אבד"ק עמדין בחיבורו היקר צרור החיים בחלק ק' הימין להראות לעיני העמים כח נפש הישראלי אשר מני אז הלכו בגולה עוד לא נשמע עליהם שמרדו במלכם כי אם ישימו יד לפה יחיל ודומם לתשועת ד', ע"ש דבריו הקדושים והיקרים הנוזלים ממקור האמת והיראה הטהורה. (דברי שאול להגאון בעל שו"מ, שמות)

רבי אברהם ב"ר דוד מרדכי מייזעלס זיע"א, מטבע שטבעו חכמים - חלק ג'³⁴⁵, שלש שבועות, אזהרה שלא ידחקו את הקץ, אות ה"א קסג, עמ' שלה השבעתי אתכם, מאמר הנביא שהזהיר להם שלא ידחקו את הקץ, ולכן השביעים באילות ובצבאות, כידוע כי טבע אלו החיות, כי בחודש שנכנסות בחשק הולכות בלא דעת כשכורות, ואז צדין אותן הציידין, וכן ישראל לא יתעם אלא החשק ויפלו ביד אויביהם, כמו שקרה לבני אפרים שנפלו ביד פלשתים. (דרשת ר"י אבן שועיב, לאחרון של פסח)

רבי אברהם ב"ר דוד מרדכי מייזעלס זיע"א, מטבע שטבעו חכמים - חלק ג', שלש שבועות, אפי' כל האומות מסכימים אסור לדחות את הקץ, אות ה"א קסד, עמ' שלה

מה דכתיב השבעתי אתכם בנות ירושלים בצבאות או באילות השדה אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ, ותחפץ הוא כינוי לנקיבה בתי"ו המשמשת כנודע וזהו פירושו דכנסת ישראל צוחה באלה ובשבועה אם תעירו ואם תעוררו את האהבה

³⁴³ רבי אברהם ב"ר דוד מרדכי מייזעלס זיע"א – נכדו של רבי עזיאל מייזעלס זיע"א (בעה"מ של הספה"קים מנורה הטהורה, תפארת עזיאל, מתלמידיו של המגיד ממעזריטש זיע"א וחברותא של הנועם אלימלך זיע"א), ומצאצאו של רבי שמחה בונם מייזליש זיע"א (חתנו של הרמ"א זיע"א). ומצד אמו מצאצאו של הנודע ביהודה, הב"ח, המהרש"א, המהר"ל מפראג, המהרש"ל, התוס' יו"ט, בעל הערוך, המהר"ם מלובלין, רבי יהודה חסיד, בעל המגלה עמוקות, רש"י הק' ולמעלה בקודש לדהע"ה זיע"א. חיבר את הספה"קים: מטבע שטבעו חכמים (מאנטריאל, ה'תשס"ב); מטבע שטבעו חכמים - חלק ב (מאנטריאל, ה'תשס"ב); מטבע שטבעו חכמים - חלק ג (מאנטריאל, ה'תשס"ב); דורשי רשומות (מאנטריאל, ה'תשס"ה); דער אוצר פון שידוכים און שדכנות (מאנטריאל, ה'תשס"ח); דער אוצר פון שמחת נישואין און הנהגת הבית (מאנטריאל, ה'תשס"ח); שהכל ברא לכבודו (מאנטריאל, ה'תשס"ט); מטבע של אש (מאנטריאל, ה'תשע"א); מטבע של אברהם (מאנטריאל, ה'תשע"ב).

³⁴⁴ מאנטריאל, ה'תשנ"ד. חלק ראשון, א-ז. הסכמות מאת: כ"ק האדמו"ר מסאטמר, רבי משה טייטלבוים זיע"א; רבי משה ארי' פריינד זיע"א; רבי רפאל בלום זיע"א; רבי משה שטרנבוך זיע"א; רבי רפאל זילבער זיע"א; רבי משה שטערן זיע"א; רבי נתן יוסף מייזעלס זיע"א (רב דקהל יטב לב דסאטמר, לונדון, אב"ד ור"מ דק"ק אבני שלמה); רבי משה יאזעפאוויטש זיע"א (רב דקהל צלותא דשלמה ונשיא הכוללים יללומדי הש"ס ברוקלין, ניו יורק); רבי יחזקאל ראטה זיע"א (אבד"ק קארלסבורג); רבי ישראל חיים מנשה פרידמאן זיע"א (דומ"ץ דקהל יטב לב דסאטמר, ברוקלין נ"י); רבי אשר אנשיל כ"ץ זיע"א (אב"ד ור"מ דקהל עדת יראים וויען); רבי משה מנחם טירנוער זיע"א (דומ"ץ דקהל יטב לב דסאטמר, מונטיראל, קנדה); רבי נתן געשטעטנער זיע"א. ³⁴⁵ מאנטריאל, ה'תשס"ב

נגד קיבוץ ישראלי באם שהכל נועדו יחדיו לילך לירושלים וכל האומות מסכימים
אפ"ה צווחה שחלילה שתלך שמה כי הקץ סתום ואולי אין עתה הזמן
האמיתי רק עת רצון לפי שעה והיום או מחר יחטאו ומוכרחים לגלות פעם
שנית ח"ו ואחרון קשה מן הראשון ולכך ביקשה שלא ילכו עד שתחפץ ר"ל עד שיגיע
הזמן שימלא כל הארץ דעה ומשם והלאה הבטיח עילת כל העילות שלא יהיה נעדר מן
האומה ישראלי כלום, וזה הזמן האמיתי שיבא במהרה בימינו. (אהבת יהונתן ואתחנן)

רבי יצחק בלומנפלד

רבי יצחק בלומנפלד³⁴⁶ שליט"א, ע"ד ר' עקיבא טעה בן כוזיבא, מכ"ק מרן אדמו"ר מסאטמאר (שליט"א) [זיע"א]³⁴⁷
בספה"ק ויואל משה מאמר א' סימן ל"ח עמוד נ' כותב מרן שליט"א באה"ד וזל"ק...

ובעת שעמדתי על קברו של רבי עקיבא כשהייתי בקיץ הזה [תשי"ט] בטבר"י עלה בדעתי איזה רעיון לתרץ דברי ר"ע שלא טעה אלא הי' סיבה גדולה מן השמים לדרוש אז כן, וחשבתי טעם נכון בדבר, אלא שאין רצוני להאריך בזה כעת. עכלה"ק.

היות כי ידוע שדברי תודה עניים במקום אחד עשירים הם במקום אחר.

ואכן מצינו שמרן שליט"א הסביר את הענין הנ"ל באריכות נפלאה בעידן רעוא דדעוין (שמות ס"ג, תשכ"ח). והיא נדפסה בקונטרס מהר"י ט"ב לשובבי"ם עמוד מ"ט מהדורת ברוקלין תשכ"ט.

כהוספה והשלמה למה שהבאתי לעיל מספה"ק ויואל משה, הנני מעתיק בזה את דברי מרן שליט"א במלואם נפי שנדפסו בקונטרס מהר"י ט"ב הנ"ל, ואלו הן דבריו...

בעת עמדי על יד קבר ר"ע, עלה ברעיוני להסביר קצת ענין פלא, דאיך יתכן שהניחו מן השמים לר"ע שיטעה בן כוזיבא שהי' משיח שקר, ור"ע דימה ואמר עליו שהוא משיח, כמ"ש במדרש איכה (פ' ב') עה"פ בלע די ולא חמל, ד"ע כד הוי חמי להדין בר כוזיבא, הוי אמר היינו מלכא משיחא, והי' ר"ע דורש עליו המקרא דרך כוכב מיעקב היינו בר כוכבא, והרמב"ם ז"ל (בפ"א מה' מלכים) כתב שהי' ר"ע נושא כליו של בן כוזיבא, ולכאורה הוא פליאה עצומה, הלא כתיב לא יאונה לצדיק און, ומי שהוא צדיק אמת וכבר נבחן מהשי"ת, משמרין אותו מן השמים שלא יבוא לידי מכשול וטעות, ובפרט בעניני הגאולה שהוא מעקרי הדת ומי"ג עקרים להאמין בביאת המשיח אמונת אמת, ואיך הניחו מן השמים את ר"ע שיבוא לידי טעות ומכשול כזה, ובפרט שדרש עליו סמוכין מן הכתוב, ור"ע הי' תורתו תורת אמת, וכלל הוא בידינו דחכמי הש"ס כל דרשותיהם בפסוקים, אף מה דאדחי מהלכה מ"מ אלו ואלו דברי אלקים חיים, וכאן ע"כ הי' שלא כהלכה ועיין בספרי ויואל משה (מאמר א' סי' ל"ט) שהבאתי דברי מהר"א ז"ל בספר יוחסין שגם ר"ע אחר שראהו שלא הי' מריח הרשעים, חזר בו ונתיאש הימנו, גם בש"ס השמיטו לגמרי את דברי ר"ע, ונודע מה שכתבו התוס' ושאר הראשונים דכמה ברייתות שנשנו להלכה, אלא כיון שהשמיטם הש"ס בודאי נדהו מהלכה שמסדרי הש"ס בררו הכל, וכאן הביאן בש"ס בגמ' סנהדרין (דף צ"ג) דברי חכמים בדקוהו וקטלוהו, והשמיטו דברי ר"ע ולא זכרום כלל, אפי' לדעת יחידא. והאריז"ל כתב בסודן של דברים, דר"ע ובן כוזיבא הי' שורש נשמתן אחד, ובודאי הי' גם בן כוזיבא איש קדוש ונורא וראוי לנבואה, וראי' ברורה לזה מדברי הש"ס מדהוצרכו חכמים לנסותו, אם הוא מורח ודאין, ומדריגה זו לא הי' אף למרע"ה כמ"ש הרמב"ם ז"ל באגרת תימן, ואלמלא לא הי' ראוי לנבואה האיך נסתפקו בו החכמים כלל, ומסתמא הי' לו מדריגות גדולות עד שהי' מקום להסתפק בו וע"כ בדקוהו, אעפ"כ צ"ב איך נסתבב מכשול כזה לידי רבי עקיבא.

והשבתי לתרץ דברי ר"ע שלא טעה, אלא היתה סיבה גדולה מן השמים שידרוש עליו סמוכין מן התורה, והי' דעתו עפ"י התורה להחזיק אותו ולומר עליו שהוא משיח, ובודאי הי' ראוי להאמינו עפ"י הלכה, כמו שביארתי (בספרי ויואל משה מאמר א' סי' ל"ח) שמלך המשיח צריך שיהי' בו מדריגת נביא, ונביא צריך שיתן אות ומופת כמ"ש הרמב"ם ז"ל, ועכ"ה צ"ל שנתנסה באות ומופת והיו בו כל המדות שמוכרה להיות בנביא, ואפשר דע"י הוראתו של ר"ע, היתה הצלה פורתא לכלל ישראל, שלא הי' החרון אף

³⁴⁶ רבי יצחק בלומנפלד שליט"א – מעיה"ק בני ברק.

³⁴⁷ הובא מה- "קובץ תורני העמק", ירושלים, טבת ה'תשל"ד (יוצא לאור ע"י כולל יראי ה' בעיה"ק ירושלים תובב"א), עמ' נה-נו.

³⁴⁸ מהר"א ז"ל זיע"א - רבי אפרים זלמן בן מנחם מניש מרגליות זיע"א

בשלימות ח"ו להשחית את הכלל כלו, הגם שהי' חורבן גדול ונורא, ונהרגו רבבות מישראל ונגדעה קרן ישראל כמ"ש בירושלמי תענית פ"ד, מ"מ הי' קצת המתקה והתנצלות נגד החרון אף והמקטרג, להקל קצת מגזירת ההורבן, על כי הי' בהסכם להוראת ר"ע, וכת תורתו של ר"ע עמד נגד המקטרג, ועי"ז נשארו הרבה צדיקים ותנאים ותלמידי ר"ע והרבה מישראל, ולא יצא הגזירה על הכלל כלו, ואלולי כן מי יודע עד כמה הי' קשה עונש הגזירה, שהרי חז"ל למדו מקראי (בכתובות דף ק"ב³⁴⁹) שבעונש דחיקת הקץ אמר הקב"ה אני מתיר את בשרכם כצבאות וכאילות השדה, ואפשר שלא הי' נשאר ח"ו מישראל שריד ופליט, אלא שהי' סיבה מן השמים שע"י הוראת ר"ע ניצולו חלק מישראל עכ"פ.

ומצאתי און לי ממ"ש הריטב"א ז"ל ביבמות (דף י"ד), עמ"ש בגמ' שם דעשו ב"ש כדבריהם להקל אע"ג דב"ה רובא נינהו, דכי אזלינן בתר רובא היכי דכי הדדי נינהו הכא ב"ש מחדדי טפי, וכתב הריטב"א דבההוא חתיכה גופא דהורה כל חד וחד, הרשות ביד כל אדם לעשות כדברי מי שירצה, כיון שהם שקולים וכו' אבל כחתיכה אחרת כיוצא בה, קיי"ל בשל תורה הלך אחר המחמיר, בשל סופרים הלך אחר המיקל עכ"ל, עכ"פ מבואר בדברי הריטב"א בפירוש דאע"ג דאין שיטת ההלכה שם כב"ש דמקילין, וקיי"ל היכא דשקולים בשל תורה הלך אחר המחמיר, אבל באותה החתיכה, יפה כח הוראתם להחזיקו בחזקת היתר, והרשות ביד כל אדם לסמוך עליהם אפילו לכתחילה, ובאמת הוא פלא דכיון דאין שיטת הלכה כן מאי נפקמ"נ בין אותה חתיכה לחתיכה אחרת, אבל כ"כ הריטב"א בפירוש והביא ראיה לזה מדברי הגמרא עי"ש.

וכמו"כ בר"ע כיון שהיה דעתו עפ"י התורה ועפ"י הלכה שראוי להאמינו לבן כוזיבא שהוא הגואל העתיד ומשיח, ודרש עליו סמוכין מן המקרא, **אף דאין הלכה כדברי ר"ע בזה דהלכה כר"ע מחברו ולא מחבריו, והראיה שבש"ס השמיטו לגמרי את דברי ר"ע, ולא הזכירוהו אפילו לדעת יחידאה, עכ"פ מהני כח ההיתר לאותה שעה ולאותה הוראה שהורה בה, להקל קצת מגזירת החורבן ולהשקיט החרון אף, הגם שהי' החורבן גדול בעו"ה, מ"מ הצלה פורתא מיהא הוי, וכדי שלא יטעו בהוראתו גם להבא, ע"כ אסתייע מילתא וחזר בו, ולא הביאו בגמרא דעתו ואדחי מהלכה, אבל מעיקרא נסתבב מן השמים להצלת ישראל. עכלה"ק.**

קהל אנשי טוב³⁵⁰ הי"ו, פירות השדה, הערות והארות על מסכת כתובות, הגהות וצינונים על מס' כתובות, דף קיא ע"א, עמ' סג-סו³⁵¹

גמ'. ג' שבועות הללו למה וכו'. הנה סוגיא זו עמוקה היא עד מאוד, והלכות הללו הם כהררים התלויים בשערה, כי נוגעים בעיקרי הדת והאמונה, אמנם לא מצינו בזה ברור יסודי והלכתי בספרם של גדולי הקדמונים, ולדעת כ"ק אדמו"ר מסאטמאר זי"ע הוא בשביל שלא היה השאלה מצדה כלל, ובדבריו: "וענין זה של התעוררות תנועה לעבור על השבועות הללו לא מצינו מימי בן כוזיבא עד זמנו של הרמב"ם שהוא לערך אלף שנים, וכן מזמנו של הרמב"ם עד ימי ש"ץ, וכן אחר זמן של הש"ץ עד עכשיו בדורותינו אלה, עכ"פ חלפו ועברו הרבה מאות שנים שלא עלה על לב שום אדם לעבור על זה, ולא חשבו כלל על כך, ממילא היה דבר שאינו מצוי כלל, ולכן הפוסקים שבכל אלו הדורות לא ראו שום צורך לבאר ענין זה בזמניהם, וע"כ לא נתבאר זה כ"כ בפוסקים".

וממשיך דבריו: "אבל כל אשר שם לב לאותן הפוסקים ראשונים וגדולי האחרונים שדברו מזה, ימצאו דברים ברורים שלא לטעות בדבר".

והנה ידוע בשער בת רבים את כל העמל והטורח עד אין לשער שעמל כ"ק מרן הגה"ק מסאטמאר זי"ע כל ימיו להטות לבב בני ישראל לאמונות אומן שלא לכפור ולא להתפתות ח"ו לאגרורי אחרי המינות, ע"ז הציונות ואביזרייהו. ואת הספה"ק "ויואל משה" כתב בדם לבבו והמיית רוחו, כדי להציל נפשות מישראל מרדת שחת, וראה עד היכן הדברים מגיעים מלשון קדשו בהקדמתו (עמ' יא) **"ואם יעלה בידי שאזכה להוציא מהמבוכה בדעה הרעה הזאת אף אחד מישראל הכל כדאי"**, כי אם נקח כל פירצות הדור והעבירות המרובות הנעשות בכל העולם וישימו אותם בכף מאזנים אחת, ומדינה הציונות בכף מאזנים השני תכריע את הכל, שהוא השורש פורה ראש ולענה של אבי אבות הטומאה שבכל אבות הנוזקין שבכל העולם כולו, והן המה המממאים את כל העולם כולו".

וראוי להביא בזה דברי כ"ק אדמו"ר מסאטמאר שליט"א בהקדמתו לשו"ת דברי יואל, שכותב: "זכור נזכור בעת העלה דבריו על הספר בדין בעמדו בטח ה' בלילות, היה מעמיק בעיונו הזך עד כעלות השחר, פניו פני להבים ותוארו כמלאך ה' נורא מאוד, ופחד אלקים היה על כל סביבותיו, ויראו מגשת אליו. וכה כתב ספרו ביגיעה עצומה ושקל ומדד על כל אות ותג בשקל הקודש, ודרש וחקר ובדק בספרי המחברים והפוסקים עד אשר כלה מלאכתו העצומה. לא הניח דבר גדול או דבר קטן בהלכות עמומות אלו שלא ביררם וזיקקם שבעתיים ככסף צרוף, והרבה פעמים בסיום פרק או ענין בספרו הק' הזה היה נשמע מפיו קול אנחה ובכיה להשי"ת, וסיים את המאמר בתפלה קצרה על רחמי השי"ת וישועת ישראל".

גמ'. שם. לכאורה צע"ג על הרמב"ם, שהשמיט הך דג' שבועות וכו'. ועיין בשו"ת אבני נזר (יו"ד ח"ב סימן תנ"ד) קונטרס גדול בהלכות ישיבת א"י, ומבאר שם עצם כוונת הג' שבועות שאין בזה לא ציוי ולא אזהרה אלא היה רק שבועה לשורש נשמותיהם למעלה, ואף אחר השבועה אין עון על גוף האדם אם אינה מקיימה כי גוף האדם לא קיבל השבועה, וגם על הנשמה אין עונש אם הסיחה האדם לטוב והגוף אינו מקבל, **אך עכ"פ נפסק הדיבוק שבין האדם לקונו וכיון שנפסק הדיבוק מסולק ממנו השגחת השי"ת מעליו והוא הפקר כחיות השדה וכו' והיינו דנקט קרא בצבאות או באילות וכו'".**

ועפ"ז מיישב מדוע הרמב"ם וכל הפוסקים לא הביאו דין השלש שבועות שנשבעו ישראל, דזה אין עסק בהלכה, דבאמת האדם עצמו כמו שהוא בגוף לא נצטוו רק שורש

³⁵⁰ קהילה סאטמרי

³⁵¹ יו"ל ע"י קהל אנשי טוב, טוין אוק ווילג', פולסבורג, ניו יורק שנת תש"ס לפ"ק.

הנשמה למעלה ואם האדם הולך בדרך טוב הולך בדרך שמלמדנו הנשמה, ואין זה לימוד התורה רק לימוד הנשמה, ע"כ לא הביאו הפוסקים עי"ש.

ועיין להגה"ק מרן אדמו"ר מסאטמאר זי"ע בספרו הבהיר ויואל משה (מאמר של שבועות אות לה) שהאריך לתמוה על דבריו, והביא דברי הרמב"ם באגרת תימן שכתב על מעשה שהיה אז באחד שאמר שהוא משיח והראה אותות ומופתים תחיית המתים וכדומה, ונמשכו הרבה מישראל אחריו, שהאריך והחמיר טובא באלו השבועות, וסיים שם הרמב"ם: ואלה הדברים שקדמה הבטחתם על ידי הנביאים שהודעונו כמו שאמרתי לכם, שבקרוב לימות המשיח האמיתי ירבו המוענים והחושבים שכל אחד מהם משיח, ולא תעמוד טענתם ולא תתאמת, ויאבדו הם ויאבדו עמהם רבים, ולפי שידע שלמה עליו השלום ברוח הקודש שהאומה הזאת בארך זמן גלותה חפצה להתנועע בלא עתה הראויה ויאבדו בשביל זה ויבואו עליהם צרות, הזהיר מלעשות זאת והשביע האומה על דרך משל ואמר השבעתי אתכם בנות ירושלים בצבאות או באילות השדה אם תעירו ואם תעוררו אח האהבה עד שתחפץ. ואתם אחינו אהובינו קבלו עליכם שבועתו ואל תעירו את האהבה עד שתחפץ. ע"כ. **ועיין ביואל משה (מאמר של שבועות אות לא ואילך) מה שהאריך בביאור שיטת הרמב"ם על נכון, כי אין סתירה בדבריו בין אגרת תימן לספר היד, עי"ש באורך.**

גמ'. שם. ראוי להביא כאן, מ"ש בשיר השירים רבה (ב, א) בענין זה, וז"ל: השבעתי אתכם בנות ירושלים, במה השביען, ר' אליעזר אומר השביען בשמים ובארץ, בצבאות, בצבא של מעלה ובצבא של מטה בשתי צבאות, הוי אומר בצבאות, או באילות השדה זו חית השדה המד"א (איוב ה') כי עם אבני השדה בריתך וחית השדה השלמה לך.

ר' חנינא בר פפא ור' יהודה ברבי סימון ר' חנינא אמר השביען באבות ובאמהות, בצבאות אלו אבות שעשו ציוני ועשיתי ציוני בס, או כאילות השדה אלו השבטים המד"א (בראשית מ"ט) נפחלי אילה שלוחה.

רבי יהודה ברבי סימון אמר השביען במילה, בצבאות בצבא שיש בה אות, או באילות השדה ששופכין דמם כדם צבי ואיל.

ורבנן אמרי השביען בדורו של שמד, בצבאות שעשו ציוני בעולם ושעשיתי ציוני בהן, או באילות השדה ששופכין דמן על קדושת שמי כדם הצבי ודם האיל, הה"ד (תהלים מ"ד) כי עליך הורגנו כל היום. אמר ר' חייא בר אבא אם יאמר לי אדם תן נפשך על קדושת שמו של הקב"ה אני נותן ובלבד שיהרגוני מיד, אבל בדורו של שמד איני יכול לסבול, ומה היו עושים בדורו של שמד, היו מביאין כדוריות של ברזל ומלבנין אותן באש ונותנין אותן תחת שיחיהן ומשיאין נפשותם מהן ומביאין קרנויות של קנים ונותנין אותן תחת צפרן ומשיאין נפשותיהם מהם, הוא שאמר דוד (שם כ"ה) אליך ה' נפשי אשא, אשיא כתיב, שהיו משיאין נפשם על קדושת שמו של הקב"ה.

אמר רבי אושעיא אמר הקב"ה לישראל המתנינו לי ואני עושה אתכם כצבא של מעלה, ר' יודן בשם ר' מאיר אמר הקב"ה לישראל אם תשמרו שבועתי אעשה אתכם כצבא של מעלה, ואם לאו אעשה אתכם כצבא של מטה.

רבי יוסי בר חנינא אמר שתי שבועות יש כאן אחת לישראל ואחת לאומות העולם, נשבע לישראל שלא ימרדו עול המלכות, ונשבע למלכיות שלא יקשו עול על ישראל שאם מקשים עול על ישראל הן גורמין לקץ לבא שלא בעונתו.

א"ר לוי כתיב (ישעיהו ל"ב) הן לצדק ימלוד מלך, אין הקב"ה מעמיד מלך חנף על אומתו עד שגובה דייקי שלה וגומרה תחילה, רבי אבהו בשם ר' תנחום אמר מה שומרי ישראל אומרין לפרעה הה"ד (שמות ה') תבן אין נתן לעבדך וגוי וחטאת עמך את חטי על עמך ואת חטי על אומתך ואת גורם לעצמך שתסתלק המלכות ממך ותנתן לאומה אחרת.

ר' חלבו אומר ארבע שבועות יש כאן, השביע לישראל שלא ימרדו על המלכות, ושלא ידחקו על הקץ, ושלא יגלו מסטירין שלהם לאומות העולם, ושלא יעלו חומה מן הגולה, אם כן למה מלך המשיח בא לקבץ גליותיהן של ישראל.

רבי אוניא אמר ד' שבועות השביעין כנגד ד' דורות שדחקו על הקץ ונכשלו, ואלו הן, אחד בימי עמרם, ואחד בימי דיניי, ואחד בימי בן כוזבא, ואחד בימי שותלח בן אפרים, הה"ד (תהלים ע"ח) בני אפרים נושקי רומי קשת, ויש אומרים אחד בימי עמרם, ואחד בדורו של שמד, ואחד בימי בן כוזבא, ואחד בימי שותלח בן אפרים שנא' בני אפרים נושקי רומי קשת, והן היו מחשבין בשעה שנתגזרה גזרה כשדבר הקב"ה עם אברהם אבינו בין הבתרים ומשנולד יצחק התחיל, מה עשו נתקבצו ויצאו למלחמה ונפלו מהן חללים הרבה, מפני מה שלא האמינו בה' ולא בטחו בישועתו על שעברו על הקץ ועברו על השבועה.

אם תעירו ואם תעוררו, רבי יודן ור' ברכיה, ר' יודן אמר אהבה שאהב יצחק את עשו שנאמר (בראשית כ"ה) ויאהב יצחק את עשו, מהו עד שתחפץ, עד שנעשה חפצו של זקן, ר' ברכיה אמר אהבה שאהב הקב"ה לישראל שנאמר (מלאכי א') אהבתי אתכם אמר ה', מהו עד שתחפץ, מלכות של מעלן, לכשתחפץ מדת הדין מאליה אני הוא מביאה בקולי קולות ולא אתעכב, לכך נאמר עד שתחפץ. ע"כ.

גמ'. שלא יעלו ישראל בחומה. עיין ביפה קול ממנהר"ש יפה (בעל יפה תואר) על שיר השירים בפסוק השבעתי אתכם וגו', שהביא פירש"י שפ"י על שלא יעלו בחומה יחד ביד חזקה, וכותב שם: וקשה דאין מרד גדול מזה, ואחד דמשביע שלא ימרדו נמלטות, הא למה לי. ר"ל דסד"א דוקא בעודן תחת רשותן הוא שלא ימרדו בהן, אבל כשיכולין לצאת מתחת רשותן יצאו, להכי קאמר שלא יעלו חומה, עד שיגאלו ע"י משיח. ולי אפשר דהכא אפילו ברשות המלכות קאמר דכיון דה' פזרנו בכנפות הארץ אין לנו רשות להתקבץ ולהיות כחומה לעלות יחד לא"י עד שקבצנו ה' ע"י משיח. וראיה לדברי מהא דאמר לקמן בפי' אם חומה היא, אם עלו ישראל חומה מן הגולה, והתם לא מיירי ביד רמה. ע"כ. הנה מבואר דעתו שאף ברשות המלכות חלה השבועה.

וכ"כ הגאון ר' יהונתן אייבשיטץ זצ"ל בספרו אהבת יונתן (בהפטורה לפי בלק) דאפילו ברשות כל העמים חלה השבועה שלא לעלות לא"י יחד, וז"ל: "דכנסת ישראל צוחה באלה ובשבועה אם תעירו ואם תעוררו את האבהה נגד קיבוץ ישראלי, באם שהכל נועדו יחדיו לילך לירושלים וכל האומות מסכימים, אפ"ה צווחה שחלילה שתלך שמה". עיי"ש.

ומה מאוד נוראים בזה דברי הגאון הגדול פוסק הדור ר' יוסף שאול נאטענזאהן זצ"ל בספרו דברי שאול (פי' שמות) וז"ל: "כי כבר נודע שזה מטבעי בני ישראל אשר כן הושם לחק עליהם מפי הבורא אשר לא ימרדו במלכם בהיותם בשבי כל אומה ואומה הם כשה נאלמה, ולדעתי זה שכווננו חז"ל בכתובות דף קיא ששלוש שבועות השביעם הבורא ואחת מהם שלא ימרדו באומות, והיינו שכן השביעם ונתן להם בטבעם שיהיו נכנעים ומקבלים עליהם עול מלכות והגלות באהבה, כאשר האריך הרב הגאון מו"ה אברהם ז"ל אבד"ק עמדין בחבורו היקר צרור החיים בחלק קץ הימין להראות לעיני העמים כח נפש הישראלי אשר מני אז הלכו בגולה עוד לא נשמע עליהם שמרדו במלכם כי אם ישימו יד לפה יחיל ודומם לתשועת ה', עיי"ש דבריו הקדושים והיקרים הנוזלים ממקור האמת והיראה הטהורה". עכ"ד הקדושים.

גמ'. ושלא ידחקו את הקץ. עיין למרן רביה"ק מסאטמאר זי"ע בויאל משה (מאמר שלש שבועות אות כד) שתמה על פירש"י שלא ירבו בתחנונים יותר מדאי, דהלא בכל התפלות יסדו לנו להתפלל על הגאולה, גם בתפלת שמונה עשרה שתקנו לכל ישראל לומר שלש פעמים בכל יום יש בה הרבה תפלות על הגאולה ועל בנין ירושלים וצמיחת קרן בן דוד, וצדיקים מסרו נפשם בכל עת בתפלות האלו, והאיך אפשר איפוא לידע הגבול שנכנס בגדר איסור השבועה.

וכותב שם, שהרמב"ם באגרת תימן פי' שבועה זו על משיחי שקר, שעושים התעוררות לגאולה טרם שהגיע הזמן, וכן הוא בהדיא בכל המדרשים במד"ר ותנחומא מכילתא וילקוט ושאר מדרשים שפ"י שבועות אלו על בני אפרים ובן כוזבא ואחרים שעשו פעולות ליקח לעצמם גאולה וממשלה טרם הזמן הראוי ונכשלו עי"ז ר"ל בפורעניות קשה ומרה עד מאוד. וכן הוא בתרגום יונתן בהדיא וכו', עיי"ש. ונמצא שיש שני פירושים בשבועה של דחיקת הקץ, וצריך להבין הענין.

ושם (אות כה) כתב לבאר שיש חילוק גדול בין אלו השני פירושים, דבעושים פעולות מעצמם לגאולה טרם שמצאו חזון מה' שהגיע הזמן הוי בזה חסרון אמונה, שכל עניני הגלות והגאולה הכל הוא אך בידו של הקב"ה ואין זולתו שיוכל לעשות פעולות נגד גזירתו ית"ש, ומביא ע"ז כמה ראיות ברורות ומפורשות בדברי חז"ל, אבל המרבה בתחנונים יותר מדאי אין בזה חסרון אמונה דהלא אדרבא הוא מרבה בתחנונים אך לפני השי"ת, והוי זה אמונה גדולה בהשי"ת.

אמנם לפי"ז דכיון שבכל דברי חז"ל מבואר בהדיא דקאי השבועות על פעולות, מנ"ל לרש"י ז"ל לחדש פי' חדש דקאי על המרבה בתחנונים מה שלא נזכר זה לא בש"ס ולא בשום מקום מדברי חז"ל, כיון דבוודאי יש חילוק גדול בין העינינים. ועיין שם (אות כז ואילך) שהאריך מאוד בביאור הדברים על בריין.

אגרא דתעניתא

רבי נחום ב"ר צבי דב אברהם³⁵² שליט"א, אגרא דתעניתא על מסכת תענית³⁵³, כ"ג ע"א, עמ' תנא

ט) נשבע אני שאיני זז, ברש"י (כתובות קיא). **פי' השבועה שלא ידחקו הקץ, שלא ירבו בתחנונים וזה פלא דמהו השיעור דהוא דבר הניתן לשיעורין, ואדרבה יש לנו הרבה תפלות מאד על הגאולה, וביש"מ על שה"ש פי' דלא יעשו כמו שעשה כאן חוני לישבע דאינו זז, וכע"ז בליקוטי תשובות חת"ם (פו) שלא יעשו כר"י דיליריינוס, ובתש"ו דברי יואל (חו"מ קלט) וביואל משה (מאמר א' מסי' כד והלאה) **כ' דהיינו כתפלת ר"ח ובניו (ב"מ פה :) דגילה אליהו שבתפלתן מכריחין הגאולה עי"ש.****

³⁵² רבי נחום ב"ר צבי דב אברהם שליט"א - אביו היינו רבי צבי דוב אברהם שליט"א (רב דקהל קדושת לוי בארדיטשוב-מאנסי). בעה"מ הספה"קים: **אגרא דתעניתא** (ה'תשע"א); **דרכי אבות** (ה'תשע"א); **דרכי חנוכה** - ליקוטים וביאורים בעניני חנוכה, בהלכה ובאגדה; **דרכי ברכות** - ביאורים ופירושים וליקוטים על מסכת ברכות; **קונטרס ימי רצון** - דברי התעוררות לימי אלול ותשרי; **ימי נחמה** - ענינים וליקוטים וביאורים נפלאים לימי בן המיצרים; **טעמי התורה** - לפרש פסוקי התורה בדרך פרד"ס; ³⁵³ מאנסי, ה'תשע"א

רבי משה זאב זארגער 'וישב משה'³⁵⁴ שליט"א, פסק הלכה: כיצד מתמודדים בנגיפים שלא יחדרו למחנינו?³⁵⁵

"...לדאבונינו הגיע מצב שמיום ליום מתרבים לובשי המדים. כידוע לא

חסר להם חיילים, ואין הם צריכים את החרדים בצבא, וכל מטרתם

היא להחדיר נגע זה בתוככי היהדות החרדית. עד היום היה בושה להגיע עם

בגדי הצבא לביהמ"ד. ידוע לי על אחד שהציעו לו להתגייס לצבא, לקבל שם תפקיד קל מאד לומר ק-ל מלא רחמים וכדומה, ותמורת כן יקבל משכורת גבוהה מאד, אך זאת בתנאי שילך עם בגדי הצבא (בגדים הצואים, כלשונו) במשך כל השנה כולה בכל מקום שהולך. זה הרווח הכי גדול עבורם, **שעוד יהודים ועוד יהודים ילכו עם הבגדים**

הצואים ובכך יקררו את ההתנגדות לכך, ועל זה הם עמלים עתה. כבר

הצעתי שבאם נכנס יהודי עם בגדים כאלו לבית המדרש, מיד בהכנסו, צריך לצעוק

לעברו: "טמא צא מכאן!", כי הבגדים הללו מטמאים במגע ובמשא! להתפלל

עם בגדים כאלו, זה כמו להתפלל עם שתי וערב רח"ל. הבגדים האלו

מכריזים: כפירה ומינות! ובפרט כעת שהם אומרים מפורש שזה הוא מאוויים. לכן,

באם רואים יהודי נכנס בבגדים אלו, יש לגשת אליו ולומר לו לצאת מיד! ואם לא

ייענה, צריך לתופסו ולזורקו מביהמ"ד. בזמן כזה אין שום עצה אחרת, כך צריך

לעשות במסירות נפש. אי אפשר באופן אחר לשמור על צאצאינו. **אברהם אבינו ידע**

שעל מנת לשמור על צאצאיו, אמר ללוט: "הפרד נא מעלי". אין לנו שום עצה אחרת,

הללו מסוכנים הרבה יותר מאלה שנמצאים לגמרי אצלם. החופשים אינם משפיעים

עלינו כמותם. כמו"כ אם רואים בחור צעיר שמתווכח עם כאלו, בחושבו שהוא חכם

דיו וישפיע עליו, צריך לגשת אליו ולומר לו: "עזוב את השייגץ!". יהודי הרוצה

שצאצאיו יישארו ביהדותם, חייב לתת יד למערכה. אסור לדבר עמהם. **הבל פיהם**

מטמא! בחור שחושב שביכולתו להשפיע על שכזה, יידע כי הוא עלול

ח"ו להטמא."

³⁵⁴ רבי משה זאב זארגער 'וישב משה' שליט"א - דומ"ץ קהילת סאטמר ומו"ץ העדה החרדית בירושלים.
³⁵⁵ דברים שנשא בשנת ה'תשנ"ג בעצרת תפילהנגד גזירת הגיוס.

רבי מאיר וויינבערגער³⁵⁶ שליט"א, דרשה שב"ק פ' מטות תשע"ד

הנה ידוע המצב שנשתלשל בא"י שנעשה מצב של מלחמה ממש והוא נוגע לכל העולם כמו שנודע מן המאורעות שהיו בכמה מקומות בעולם שבני ישראל נתונים בסכנה ל"ע ה' ירחם.

הנה בעת כזאת יש צורך גדול לבאר האידך להתנהג במחשבה דיבור ומעשה במצב כזה, דהנה ידוע מ"ש רש"י בפרשה זו על הפסוק החלצו מאתכם אנשים לצבא דהיינו אנשים צדיקים, שהאנשים היוצאים למלחמה היו צריכים להיות נשמרים מכל חטא, והטעם הוא כמ"ש רש"י ב' בשלח על הפסוק בחר לנו אנשים דצריך שיהיו צדיקים כדי שתהא זכותן מסייעת, והכוונה הוא כמבואר בכמה מקומות בדברי חז"ל שבמלחמה צריכים להזהר ביותר מכל נדנוד חטא, מפני שהוא שעת סכנה וצריך שמירה יתירה שלא יהי' למקטרגים מקום לקטרג, ועי' באוה"ח הק' עה"פ נקום נקמת, דמי שלא הי' נזהר אף מהרהור עבירה לא יכול לצאת למלחמה, דאל"כ לא ראוי שיעשה לו נס להנצל מן הסכנה.

והנה דבר כזה שיהא נשמרים מן החטא נאמר לגבי אלו שיצאו למלחמה דלהם היתה נוגע סכנת המלחמה כיון שהם היו עומדים במקום הקרב והיו עלולים ח"ו ליפול בסכנת המלחמה אם לא הי' להם שמירה הגונה, אבל אין הכוונה דוקא לאלו שיוצאים למלחמה דרך בהם הי' צריך להיות השמירה, דהרי כל מי שהוא בגדר זה שעומד סכנה הוא בכלל זה שצריך להשמר מן העבירה שלא יהי' מקום להמקטרגים.

ולעניינו במצב שעומדים עכשיו הרי כל ישראל בכל העולם עומדים בסכנה זו כמו שידוע ממה שאירע בכמה מדינות שהגיע הדבר קרוב לסכנה ויכול להתרבה עוד ח"ו ה' ירחם, וא"כ הרי כמו שהיו צריכים שמירה באלו היוצאים למלחמה כן צריכים עכשיו לעמוד בשמירה כל ישראל כדי שלא יהיו ח"ו מגדילים יותר הסכנה אם יהי' ח"ו מקום לקטרג.

ובאמת כתב החת"ס (דרשות ח"ב ח' תמוז תקס"ט) דבכל מלחמה בעת שבא כבר בגלוי הסכנה הרי זה רק תוצאה ממה שנעשה קודם לכן, דה"י מקודם התחלה לזה במה שעברו עבירות בסתר וזה גרם שיתעורר חרון אף להביא סכנה בגלוי עיי"ש, ועי' בקוני דברות קודש לרביה"ק זי"ע (בשלח תשט"ו) שהאריך בזה דבעת שבאה הסכנה בגלוי צריכים להתבונן מי הוא שהי' לו חלק בזה להביא הסכנה על ישראל עיי' מעשיו שעל ידם הביא את החרון אף ההוא, ולעניינו [אף שלא נדבר ממי שהביא הסכנה מתחלה] הרי פשוט דכל עבירה שנעשה עתה בעת המלחמה יוכל לעורר יותר החרון אף ח"ו, ועלול להביא פרעניות על ישראל ר"ל, וידוע מה שכתב האוה"ח הק' פ' משפטים על הפסוק כי תצא אש ומצא קוצים דלפעמים נמצא שעיי' שעבר איש א' עבירה חמורה נתעורר חרון אף בעולם ובאו עונשים ופרעניות על אנשים כשרים וצדיקים והוא עצמו לא נפגע עדיין מזה דאצלו יש חשבון אחר שהקב"ה יפרע ממנו לאחר זמן, אבל עיי' שנתעורר חרון אף בא ח"ו הפרעניות אף לאנשים כשרים, ולעניינו הרי כל א' צריך ליירא שלא יהי' הוא בין אלו שהביאו חרון אף להביא חלילה פרעניות על כשרים מישראל.

והנה העבירות שצריכים להזהר בעת המלחמה הם כמה ענינים דמבואר בגמ' (קידושין ע"ו ע"ב) דאפי' בעבירות שלא היו עונשים עליהם בשאר זמנים מ"מ בעת מלחמה שצריכים שמירה יתירה היו מקפידים גם עליהם, ומבואר באוה"ח הק' פ' זו דאפי' ממחשבת עבירה היו צריכים להזהר בשעת מלחמה, ואף שבשאר זמנים אין עונשים על המחשבות מ"מ במלחמה צריך להזהר גם מזה, והנה מחשבה זו שדיבר האוה"ח הק' הוא אפי' מה שאין נחשב לחטא [לגבי עונש] בשאר זמנים מ"מ בעת מלחמה היו צריכים להזהר גם מזה, א"כ כ"ש במחשבות כאלו שגם בשאר זמנים נחשב לחטא ומענישים עליו הרי בוודאי דצריכים להזהר שלא יכשלו בהם בשעת מלחמה.

וכלפי מה דברים אמורים דבמצבים כאלו עלול מאוד לימשך אחר רוח הזמן ולהכשל במחשבות נגד התורה ובכמה אופנים נוגעים הדברים במחשבת מינות ח"ו, ובעניני מינות ברור בדברי חז"ל דעונשים אף על המחשבה דהוא חמור יותר מעי' שעונשים אף על

³⁵⁶ רבי מאיר וויינבערגער שליט"א - מו"ץ דקהל יטב לב דסאטמאר אנטווערפן, ובעמח"ס אור כי טוב.

המחשבה, ועל כן צריכים לבאר היטב במה להזהר, ושלא יהיו ח"ו בין אלו שגרמו להוסיף החרון אף ולהגדיל הסכנה.

הנה בכל מלחמה צריכים לדון לפי מצב המאורע ולדעת מהו דרך התורה בעת ההוא, ולפעמים מה שנאמר בזמן אחר לא שייך בזמן הזה, לכן צריכים לברר בכל עת איזה טעמים ואיסורים שייכים לנו לפי המצב שעומדים בו עכשיו.

ולעת כזאת הנה המצב הולך ומשתנה בכמה שינויים ממה שהיתה בהתחלת הענין, דהתחיל הענין במה שחטפו הערביים שלש נערים מישראל, ואח"כ בפעולותיהם של הציונים שהרעישו עולם בזה והסגירו במאסר כמה מאות ערביים שתלו עליהם שהם שייכים להחוטפים, נעשה רעש גדול במה שהציקו להערביים וגירו עצמם בהם בלי הוכחות שידם בחטיפה ההוא, ואח"כ בעת שמצאו אותם הרוגים ל"ע עשו רעש חדש לעשות נקמה ונוסף לכל זה הי' מה שאירע הדבר בהריגת נער א' מבני הערביים שגירה יותר חמת הערביים, ועדיין לא הוציאו הציונים מאות הערביים מן המאסר אף שלא נודע השייכות להם עם החוטפים והרוצחים, ואח"כ כשהתחילו הערביים לתבוע שזה שלא כדת לסגור הערביים שזה עתה שלחו אותם חפשים מחמת הסכסוך שעשו האומות בינם לבין הציונים, והציונים לא השגידו על זה והמשיכו להחזיק אותם ועוד יותר שהכריזו שיעשו נקמה על הנערים ההרוגים, עד שהערביים התחילו לירות ראקט"טן בכל יום והם התחילו לעשות נקמות ולהרוג מהם עד שהגיע למצב קרוב למלחמה ועכשיו נתרופף הדבר עוד שהגיע המצב למלחמה ממש.

והנה בעת שהאומות הכריזו והודיעו שמעשיהם של הציונים המה שלא כדת הנהוג בין האומות ושהם גורמים בזה סכנה לישראל הי' קל יותר הדבר ולא הי' נסיון כ"כ לידע שאין טובה במעשי הציונים כיון שגם הגוים הכירו ואמרו כן, ולא הי' צריך רק חיזוק שלא להמשיך אחר הרוח של הציונים שעוררו ההרגש לנקמה ולא השגידו על מה שזה יביא סכנות והריגות ל"ע ביותר על ישראל, ובענין זה הי' יותר בניקל להתחזק, ממציאות הזה שהוא עכשיו שאומרים האומות שמבינים מה שעושים הציונים שיש צורך להגן עבור העם ולעשות פעולות עבור הצלה, דעייז מתחילים לחשוב דבזה שונים הדברים דהרי הוא מצב של סכנה וצריכים לעשות איזה דבר להציל את ישראל, ומתחילים לחשוב מחשבות שונות מתי כבר יכנסו בין הערביים להלחם בפנים וכאשר נכנסים שמחים בזה דכבר הגיע מה שהי' מקווה לו שיכנסו ללחום עם הערביים, דבכל זה יש גם כמה ענינים של מחשבות פסולות בענינים חמורים, ולכן צריכים לבאר הדברים לפי מצב הזה שעומדים עכשיו.

ראשית הדברים צריכים לידע יסוד גדול דאצל ישראל כל דבר צריכים לשקול מה שהוא דעת התורה בענין כזה ואינו משנה כלום מה שהוא דעת האומות בזה, כידוע מדברי חז"ל לגבי כל הלכות אף בדיני בני נח דאינו משנה מה שהוא דעת האומות (עי' פרמ"ג שער התערבות ח"א פ"א) ועי' מ"ש בספר ויואל משה (מאמר א' סי' ק') לגבי חוק הדעמאראצ"ע שאף שאצל האומות הוא דבר טוב שלא יפרעו שום אדם מלעשות כרצונו, אבל בישראל הרי ציוותה התורה שכל א' הוא ערב עבור חבירו ואינו רשאי להניחו לעשות מה שהוא רוצה, ומי שאומר להנהיג בישראל חוק הדעמאראצ"ע הרי זה כפירה בתורה"ק ומינות גמורה, וכן הוא בכל הענינים דאף מה שאצל האומות נחשב לאנושיות (מענטשליכקייט, העפליכקייט) מ"מ אצל בני ישראל אין זה כלום דהתורה קובע לנו מה נקרא מענטשליכקייט ומה נקרא העפליכקייט, ולכן צריכים לידע דבכל ענינים כאלו צריכים לידע אם מצד התורה נכונים הדברים, ואם לאו לא ישונה הדבר כלום מכח מה שהאומות אומרים שהי' נכון לעשות, כמו בהי' בכל עת אף בשעה שהי' לישראל מלוכה על פי תורה ואנשי חיל עכ"ז שקלו וטרי בדעת תורה אם נכון לצאת למלחמה או לא, ואם היו הסנהדרים מכריעים דאין נכון לצאת לא הועיל דעת האומות, ואף אם אמרו כל האומות שצריכים לצאת לא יצאו.

ועוד יסוד שני נמצא בזה, דצריכים לקבוע בנפשו מה שאמרה תורה (דברים כ"ג ט"ו) **ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך** דאם אינם נשמרים מעבירה לא יוכל להיות שם הצלחה להנצל באמת מן הסכנה, וזהו הן במה שהמדובר הוא שם מכל עבירה הנעשה בעת מלחמה אף במה שעושה א' מאנשי החיל בינו לבין עצמו, וכ"ש שהוא נאמר אם כל היציאה למלחמה לא היתה כתורה דבוודאי לא שייך שיהי' שם שום הצלחה, ועל כן קודם שמתחילים להתבונן אם שייך בפעולות הללו של הציונים שם הצלה, צריכים תחלה לידע אם נכון כל עצם המלחמה על פי תורה.

הנה כדי לצאת למלחמה הי' צריך להיות כמה תנאים אף בזמן הבית כשהי' מלך וסנהדרין ואורים ותומים, והיסוד הוא דיציאה למלחמה הוא ענין של שפי' דבכל אופן שיהא אפילו על מצב היותר טוב לא שייך שלא יהיו שם איזה הרוגים ר"ל, ולכן כשדנים על זה צריכים לדון כמו שדנים בשאלה של דיני נפשות.

והנה חלק מתנאים הללו לא שייך כלל שיתקיימו בזמן הגלות, אבל כעת נדבר משלש תנאים מהם :

א. דהמלחמה צריך להיות בשביל ציווי ה' או בשביל פקוח נפש לא בשביל איזה צורך אחר.

ב. דאין דרך לצאת מן הסכנה באופן אחר בלי מלחמה.

ג. שהמכריעים בענין זה יהיו אנשים כאלו היודעים דעת תורה ושוקלים בזה בכובד ראש להתבונן איזה דרך נכון יותר אם כדאי לעשות ההצלה בדרך מלחמה או טוב יותר בדרך אחר, וגם צריך שיהיו אנשים המכריעים בזה אותם שיש להם סיעתא דשמיא למצוא האמת ושלא יטעו, דהרי זהו ענין פקו"נ הנוגע לחלק גדול מישראל, ומהי' צריך שיהי' הדבר דייקא בהסכמת מלך שנתמנה על פי נבואה דרך באופן זה שייך שיהי' לו סיעתא דשמיא לכוון האמת.

א. מצד עיקר סיבת המלחמה

ומעתה נדון במצב שלנו הנה לגבי תנאי של תכלית המלחמה הרי זה ברור דכל התחלת המלחמה לא היתה בשביל סכנת פקו"נ, דהיסוד התחיל במה שהעריבים יש להם מכבר תביעה עצומה על מה שגזלו את ארצם בעת הקמת המדינה וגרשו אותם מבתיהם ולקחו את עירם, וכל מה שמתגרים בכל עת הכל הוא תוצאה מתביעה זו, ואף עתה אם יסכימו הציונים ליתן את א"י ליד האומות המואחדות (יו. ענ.) שיעשו איזה סדר שלא יהיו סכנות והריגות הרי מיד יופסק כל המלחמות והסכנות.

נוסף לזה דהסיבה מה שהביא המלחמה הזאת הוא משום שכל פעולות של הערביים נובעים ממה שהציונים הולכים ומתגרים עמהם בכל עת, ועל זה עומדים בחשבון לעשות נקמה על נקמתם של הציונים, וזה הולך כך משך שישים ושש שנה שהציונים לוחמים בהעריבים והם ממתניים קצת ואח"כ לוקחים נקמה על זה ואח"כ חוזרים הציונים לנקום מהם וחוזרים הערביים לנקום מהם, וכל פעולה שעושים להם הציונים הולך על החשבון ועל הכל חוזרים לנקום, ומה שנדמה על אתר שהועיל להשקיט הסכנה הרי אחר מעט זמן נתעורר הדבר ומציאים לפועל מה שנשאר מזמן האחרון מה שעשו להם הציונים, ואף התחלת הדברים עכשיו במעשה זו דהשלשה נערים הי' ג"כ לנקמה על איזה פעולה שעשו להם הציונים בזמן קודם לזה, א"כ נמצא דכל המלחמות הוא עבור שיוכלו להמשיך בהחזקת המדינה ובעשיית הנקמות לא עבור פקו"נ.

ב. מלחמה עבור נצחון לא עבור הצלה

אבל עוד יותר מונח בזה דבאמת כל עיקר הסכסוך שנעשה עתה התחיל בפעולות הציונים בעת שחפשו אחר השלשה נערים, דבאמת כבר ידעו אז שהבחורים אינם נמצאים עוד בין החיים וניצלו את ההזדמנות מה שחמלו עליהם האומות לעשות רע לסגור כל אלו המאות ערביים בלי הוכחה שידם במעשה זה, ועל זה חרה אפם של הערביים וצווחו מתחלה למה שותקים העולם על מה שעושים להם, ועם כל זה לא השגיתו הציונים על זה והמשיכו במעשיהם עד שהתחילו הנקמות והיריות מצד הערביים, ואם היו מחפשים באמת מה שיכול למנוע השפיכת דמים מצד הערביים שלא יורו עוד ראקעטין הרי הי' בידם להוציא כל האסורים הללו, כמו שעשו בעת שלא רצו לבטל בנין הדירות בשטחי הערביים דכדי שלא יצטרכו לבטל זה הוציאו לחפשי אלו הד' מאות ערביים אף שהיו במאסר מחמת שהמה טעראריסטין והי' סכנה להוציאם לחפשי אעפ"כ כדי להמשיך נצחונם בבניית הזידלינגעין הוציאו אותם לחפשי, ועכשיו שהנדון אם יומשך הסכנה מצד היריות אין מוותרים על זה להוציאם לחפשי ובחרים יותר ליכנס למקומם וללחום עמהם ולהעמיד את ישראל בסכנה כדי שלא יצטרכו לוותר על נצחונם, והרי על פי דעת תורה דכל מלחמה הוא ענין של שפיכת דמים, הוי זה מלחמה ושפיכת דמים עבור נצחון שלא יצטרכו לוותר פעולתם שעשו בהסגרת הערביים

שנתנו במאסר, וא"כ אין שום מקום לומר על זה ענין של הצלה רק ענין נצחון.

ג. תכלית הנצחון המשכת לב ההמון להעברה על הדת, ועקירת האמונה
ועוד יותר מונח במטרת המלחמה הזאת, דכל המכוון בנצחון שלהם הוא להגדיל גאותם ולהראות לפני ההמון שהמה עושים עבור הצלת ישראל, שע"י יומשך אחריהם יותר לב המון עם, ויהיו יכולים יותר להגביר כח המינות שלהם, דהרי זהו כל פעולתם ומטרתם בעשיית המדינה והמלוכה שלהם, כדי שיהי' בידם להעביר את ישראל מן הדת ולעקור את האמונה מכלל ישראל, כמו שידוע מכל מעשיהם מעת התייסדותם עד היום הזה בגזרותיהם ופעולותיהם נגד הדת.

וחוץ מזה הרי כל המכוון בהמלחמה הוא בשביל שרוצים להמשיך החזקת המדינה כנ"ל, וגם רוצים בזה לחזק כוחם בהמשלה במה שמראים לפני האומות שהמה האפטרופסים של ישראל אחר שהמה עושים עבור הצלת ישראל.

והרי כל עצם המלוכה הוא נגד האמונה בהנהגת הבורא ית' שקבע בדברים ברורים בכמה פסוקים שכל ענין הגלות הוא רק על ידי הקב"ה, הן עצם ההליכה בגלות דלא הי' הסיבה מחמת חסרון וחלישות כח שהי' לישראל או מטעם אחר רק בשביל גזירת הבורא ית', וכן היציאה ממנו להיות חירות מן השעבוד תחת האומות לא יהי' ע"י פעולת בשר ודם רק ע"י הקב"ה בעצמו בביאת המשיח ולא קודם לכן.

נמצא דהמלחמה הוא עבור חיזוק מדינתם וחיזוק השפעתם על ההמון להחזיק עמהם בעצם המלוכה ובפעולותיהם בהעברה על הדת, א"כ הרי חוץ ממה שאין מלחמה זו עבור הצלת ישראל כלל רק להיפך שמגרה יותר את הערביים, נוסף עוד דהוא מלחמה עבור חיזוק יסוד המינות וכפירה בהנהגת הבורא וחיזוק יסוד ההעברה על התורה ועקירת הדת, דאין על זה שום שייכות עם דעת תורה רק להיפך.

ד. מצד הכרעת הפושעים ומינים ואפקורסים בדבר של דיני נפשות ועתה נראה מצד טעם השלישי מי המה המכריעים בדבר זה, הרי ברור דהמחליט בזה אינו כלל דעת תורה דהרי אינם באים כלל לשאול מי שהוא כהיום הפוסק הדור או עכ"פ ממי שאומר דעתו על פי תורה, דכל הכרעתם הוא היפך התורה ובכל מה שנראה שדעת תורה הוא כן עושים בהיפך, ויש תשובה על זה באגרות משה ששאלו אותו באיזה מלחמה שהי' אז אם הי' זה נכון על פי תורה והשיב דאין זה נוגע כלל דאינם באים כלל לשאול הדעת תורה וכל הנדון הוא רק אם להצדיק מעשיהם עיי"ש, ובפרט בענין הנוגע לשפיכת דמים וודאי דאין להם להכריע דהרי המה מוחזקים בזה להפקיר דם ישראל כמו שנראה מכל מעשיהם מתחלה מהתיסדות הרעיון שלהם ועד היום הזה, א"כ ברור על פי תורה דאין שום היתר ליתן להם כח להכריע בשאלה חמורה כזאת שתלוי בו חייהם של חלק גדול מכלל ישראל, ובפרט עכשיו שמסכנים בזה את בני ישראל גם בשאר מקומות כידוע שהוא אחריות יותר גדול, ואיתא בספר על הגאולה ועל התמורה סי' מ"ו שאין עון גדול מזה למסור ביד מופקרים כאלו ההכרעה בדבר שנוגע לפקוח נפש של כלל ישראל.

נמצא דמצד הלכה לא הי' שום היתר לצאת למלחמה כזו, והיו צריכים לחפש האידך למנוע הסכנה באופן אחר כאשר נתבאר לא לסכן עוד יותר נפשות בני ישראל, וא"כ הרי הוא מלחמה באיסור ובמקום שעצם המלחמה הוא באיסור הרי אמרה תורה ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך, דאם נמצאים עבירות בשעת המלחמה לא שייך שיהי' הצלה אמיתית ואף שנדמה לפעמים שיש הצלה מפעולות אלו אין זה רק לשעה ואח"כ חוזר ובא פרעניות ח"ו כמו שכתב בספר חסידים (סי' תתרנ"ד) ומדרש תלפיות (ענף הצלחה), שבסוף נפרעים מהם גם על ההצלחה שהי' להם לפי שעה ועיי' בויאל משה מאמר א' סי' מ"ה, א"כ נמצא דמי שחושב שיכול להיות איזה טובה והצלחה מפעולותיהם של הציונים הרי נכשל בכפירה בפסוקי התורה [וגם בנביאים ובדברי חכמים, עיין ויוא"מ מאמר א' סימן קל"ח], דהתורה"ק העידה לנו דמדברים שהם נגד התורה אי אפשר שיהי' הצלה לישראל, ואף שאין חושבים כן במזיד ואין הכוונה ח"ו לכפירה אבל נכשלים בדבר חמור מאוד בענין של מינות.

ועוד יש בזה יסוד שלישי דמבואר בכמה מקומות בדברי חז"ל דאי אפשר שיבוא הצלה לישראל אפילו בלי מלחמה רק ע"י בני ישראל שיש בידם תורה ומעש"ט, וממי שהוא בעל עבירה א"א שיבוא על ידו ישועה לישראל, ואיתא בתנודב"א (א"ר סי' ט') במה

הקב"ה מושיע את ישראל מבין העכו"ם בבנים שהם משכימים ומעריבים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ועוסקין בדברי תורה בכל יום תמיד, ובפי' וישלח תשי"ז התאונן רביה"ק מאוד האיך אירע דבר כזה שיושכח מישראל מה שהי' ידוע לכל א', שא"א שיבוא ישועה ע"י מינים ואפיקורסים, וכתב שם הלשון דמי שחושב שאפשר שיבוא ישועה לישראל ע"י אפיקורסים הרי זה מין עי"ש, והכוונה דכחושב שאפשר לבוא ישועה על ידם הרי אינו מאמין הן בפסוקי התורה ובדברי חז"ל המפורשים היפך זה, והן בהנהגת הבורא שחושב שהקב"ה יעשה הצלה לישראל ע"י מינים ואפיקורסים כדי שיוכלו להתחזק יותר בעקירת הדת ולהעביר רבים לשמד ח"ו (עי' עה"ג ועה"ת סוף סי' ב').

עוד יש בזה יסוד רביעי והוא ענין המחשבה ליהנות ממעשיהם בעת ששומעים מה שהשיגו הציונים להרוג איזה רוצחים וכדו', דזהו ענין בפ"ע דאף מי שיודע כל הדברים הנ"ל שא"א לבוא מהם הצלה באמת, אבל מ"מ יכול ליפול במחשבתו ליהנות לפי שעה ממה שעלה בידם להרוג ולכלות איזה רוצחים, ויכולים לחשוב דאין בזה כלום דאינו מחזיק עמהם רק נהנה במחשבתו, אבל באמת יש בזה סכנה עצומה דבעת שנעשה פעולות לנאץ את ה', אם נהנים מזה ושמים בו מעוררים בזה חרון אף גדול ר"ל כמו שמבואר בעה"ג ועה"ת סי' ק"א דלכן הי' נגזר על כלל ישראל גזירת כלי' בימי המן על שנהנו מסעודתו של אותו רשע, עבור שהמכוון של הסעודה ההוא היתה לשמוח על ביטול דברי נבואה שהי' נראה שלא נתקיימה הנבואה לגבי גאולתן של ישראל מגלות בבל לפי חשבונו של אחשורוש, ולכן כיון שנעשה שמחה על ניאוצ' ה' ובני ישראל לקחו חלק בזה לכן נתעורר עליהם קטרוג גדול עד שנגזר עליהם גזירת כלי' ח"ו, וא"כ עכשיו **דכל פעולתיהם המה לחזק כח המינות וההעברה על הדת** כאשר נתבאר לעיל, **הרי מי ששמח בזה הרי שמח בניאוצ' ה' ומעורר ח"ו עליו קטרוג גדול ה' ירחם.**

ועוד יש בזה מה שהוא גורם רע לעצמו ברוחניות, דמחשבה כזאת אף שנראה לאדם לדבר קטן מ"מ זה זה מביא באדם ארס של מינות כמו שמבואר בדברי המדרש קהלת (פ"א סי' ח'), ועי' בעה"ג ועה"ת סי' צ"א **דהנהגה מן המינים לא ימלט שלא יכנס בו מארס המינות וכמעט דלית בי' אסותא עי"ש, ולפ"ז נמצא דיכול להיות שאחר איזה חדשים ירגיש בעצמו שהתחיל להקל לעצמו באיזה דברים בשמירת התורה ולא ידע שהוא נובע ממחשבה זאת שנפל בו בעת המלחמה, ויותר מזה הוא מה שמסכן עצמו שיכול לבוא על ידי אותו מחשבה להמשך אחריהם ליפול למינות ממש ח"ו.**

היוצא לנו מכל זה שצריכים לעמוד על נפשו בעת הזאת לשמור מחשבתיו ודיבוריו, **ולחזק לקבוע בנפשו האמונה בה' ובתורה הקדושה שלא יפול דבר ארצה מדברי התורה אף אם לא נראה על אתר באיזה אופן שנתקיימו דבריהם, וידע שבזהירות זה תלוי השמירה שלא יגרום הפסדים גדולים ח"ו הן לעצמו והן לשאר ישראל שלא יביא ח"ו במעשיו סכנות עצומות ברוחניות ובגשמיות, ויתפלל לה' שהוא יציל את ישראל מכל הסכנות ברוחניות ובגשמיות.**

ונסיים בדברי האוהחה"ק פ' פינחס עה"פ צרור את המדינים, דרך בזה יכולים להתרחק מן החוטאים ע"י שישנאו כל דבר הבא מהם אפילו דברים טובים, ובאמצעות מחשבה זו לשנוא כל הבא מהם מתרחקים מן העבירה עי"ש, ולענייננו הרי במעשיהם של הציונים מעוררים חרון אף גדול למעלה וזה מביא ח"ו סכנות ופורעניות, אבל במה שמתרחקים מהם מבטלים הקטרוג, וריחוק הזה הוא רק במה ששונאים כל דבר הבא מהם, ואינם מתפעלים אף במה שנראה שעשו דבר טוב, ושומרים עצמם ממחשבות כאלו.

והשי"ת יעזור שנוכל לשמור עצמינו כראוי וינצלו בני ישראל מכל הסכנות הן מצד הערביים והן מצד הציונים, ובמהרה נזכה שיתקיים ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ בביטול מלכות המינות מתוך רחמים וחסדים, ובקרוב נזכה לשמוח בישועה האמיתית בביאת גואל צדק במהרה בימינו אמן.

מכתב אחד הרבנים נגד 'מאמר חכם'

מכתב אחד הרבנים נגד 'מאמר חכם',³⁵⁷ עמ' ב-ג'

גם מה שהביא מהרה"ק ר"צ לפי דבריו א"כ ר"צ חולק על הרמב"ם ואיך כתב פס"ד מפורש וכי לא ידע ר"צ מפס"ד מפורש, אבל ר"צ שם לא מיירי ממעפילים בפועל אלא על דרך עבודה כמ"ש שם דהזוה"ק מפרש כל הפרשה בפרשת שלח במרגלים ובהמעפילים, בדרך עבודה ומה מיירי בצדקת הצדיק יעו"ש בהמשך דבריו בצדקת הצדיק דעוסק שם לבאר דאף הרשע אשר אמר לו אלקים מה לך לספר חקי ואין הקב"ה רוצה בתורתו ועבודתו, מ"מ בעקבותא דמשיחא חוצפא יסגא ויועיל התקרבות בע"כ כביכול, ואם יתעקש לעסוק בתורה ועבודה אף מבלי רצון השי"ת ס"ס יתראה השי"ת, וכתב דלא לחנם כתבה התורה ענין המעפילים ומביא בשם הזוה"ק שהמליץ כל ענין המרגלים על התורה והי' העונש שלא ישיגוה, והיינו דהעונש בחטא המרגלים הי' בפשטות ובפנימיות, והיינו דכניסת ישראל לארץ ישראל ברצון השי"ת אינו רק כניסה בשטח ובגבולי א"י, אלא התגלות הדביקות קוב"ה ואורייתא וישראל דחד הוא ומקומה האמתי הוא בא"י כאשר רצון השי"ת בהתגלות שם, ולכן אין תורה כתורת א"י אם זוכין לקדושת א"י, ובחטא מרגלים הי' העונש שלא ישיגוה ולכן נדחו מליכנס דא"א לזה בלא זה, והם רצו להתעקש ולזכות לקדושת התורה בע"כ, ולכן רצו לעלות ג"כ בע"כ, ומ"ש מרע"ה שלא לעלות בשביל שנדחו מקדושת התורה והם ישיגו התורה בע"כ ויזכו ג"כ לעלות בפועל, ואמר מרע"ה והוא לא תצלה, והיינו כלפי מה שרצו התקרבות להשי"ת בע"כ כביכול אז דייקא לא תצלה, אבל בעקבותא דמשיחא חוצפא יסגא ומבאר דחוצפא היינו מלכותא בלא תגא, ומלכותא ר"ל מדת מלכות כנ"י ותגא הינו כתר והיא ענין רצון כידוע, והיינו שיהי' לכנס"י ממשלה על כביכול להתקרב מבלי רצונו ית' ותמשול עליו כביכול בע"כ אף בלי רצונו ית' אין כוונתו שם לענין ממשלה בא"י שאין זה ענינו שם כלל, אלא ממשלה על כביכול כמ"ש ז"ל מי מושל בי צדיק, והיינו מצד מדת המלכות כנ"י תתקרב להקב"ה מבלי רצונו, אבל מה שנשבענו שלא לעלות ומובטחין אנחנו לעלות ע"י השי"ת דוקא בביאת המשיח אחר תשובת כל ישראל דוקא, ומעיקרי האמונה הוא וזה לא שייך להשתנות, וחלילה להעלות על הדעת ששייך גאולה בלי משיח וקורא אני על דבריו בשם ר"צ מ"ש הרה"ק הרש"ב באגרותיו שם לאחד שתלה עצמו בדברי הרה"ק בעל התניא זצוק"ל כאילו מבואר שם ששייך קיבוץ גלויות קודם ביאת המשיח והרש"ב מפרש דמיירי בבירור והעלאת הניצוצין לא בפועל וכתב עליו דאם לא יקבל אלא כפי שטחית הלשון אין לו עסק בתורת רבינו.

וביפה קול על המד"ר שה"ש פ"ב ע"פ השבעתי אתכם א"כ למה מלך המשיח בא לקבץ גלותיהן של ישראל, ומפרש ביפה קול דמאחר דקיי"ל מכמה קראי כי המשיח יקבץ נדחינו אין בידינו לקבץ מעצמינו, והאבודרהם בעצמו מפרש הברכה של תקע בשופר גדול בזה"ל, ע"ש והי' ביום ההוא יתקע בשופר גדול לחירותינו ע"ש לקרוא לשבויים דרור ותרגום דרור חרותא וזה מדבר על עת ביאת הגואל שיגלה במהרה בימינו להוציאנו ממאסר האומות וכו' עכ"ל. הרי כתב מבואר דאך המשיח יקבץ נדחינו וזה האיש בעל הקונטרס האומר שלש פעמים ביום תקע בשופר גדול על איזה שופר הוא מכין, והלא הוא מראשי חסידי חב"ד איך לא למד בעטרת ראש להרה"ק אדמו"ר האמצעי מליובאוויטש זצוק"ל תוקפו ועוצם מעלתו של זה השופר גדול והלא הכתוב אומר מפורש והי' ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים והשתחוו לז' בהר הקודש בירושלים וכל יהודי אומרו בר"ה בפסוקי שופרות, הרי כי יהי' ע"י תשובה שלימה גם מאותן אשר כבר נאבדו בין הגוים וחכז"ל תקנוהו בפסוקי שופרות וכ"ש אשר לא יתכן להעלות על הדעת ליהודי מאמין ששייך ע"י ההפך ממש הפרת התורה והעברת הדעת, ואיך עושה בזה פלוגתא אלא שעושה טובה לקבל פסק הרמב"ם, הלא זהו עקר האמונה שאנו מאמינים בביאת המשיח ולא סגי להאמין שיגלה קדוש אלקי ונביא ויעשה עולם התיקון, אלא כמו שמבואר בקרא שהוא יחזיר א"י והמלוכה בא"י לישראל ויקבץ נדחי ישראל והוא מבואר ומפוזר לרוב בתנ"ך ודברי חכז"ל, וכל המדברים ברוה"ק ובתפלות אשר תקנו חכז"ל לרוב באין חולק ולא עלה על הדעת להסתפק בזה לשום יהודי מאמין עד שלא קמו אלו האפיקורסים והכופרים בעיקר והקימו שלוחים דתים גרוריהם לבלבל דעת ההמון.

כמו"כ ראה לעיל ביאור ממני הדל על דברי קדשו של רבי צדוק הכהן מלובלין זיע"א

³⁵⁷ מאמר חכם נכתב ע"י הרב יואל כהן שליט"א, מרבני חב"ד, ידוע גם בשמו 'החוזיר'

(צדקת הצדיק פיס' מו), בדרכי נועם שכוונת קדשו שיקימו 'מלכותא ללא תגא' ללא רצון הרוצים וזה יצלח לצערנו הרב בעקבתא דמשיחא שאחד מסמניה הינם 'חוצפא יסגא'

מכתב אחד הרבנים נגד 'מאמר חכם', עמ' נ"א

...והרבינו בחיי פרשת וישלח כאשר ביאר ענין יעקב אבינו עם עשו שהתקין עצמו לדורון ולתפלה ולמלחמה ורמז ג"כ לדורות דרכנו עם עשו בזה"ז שייד כל הג' דברים וממנו למד חזקי' כאשר מבאר שם וסיים וכן אנחנו צריכים ללכת בדרכי האבות ולהתקין עצמנו להקביל פניהם במנחה ובלשון רכה ובתפלה לפני השם יתעלה אבל במלחמה אי אפשר שנאמר השבעתי אתכם בנות ירושלים גוי השביעים שלא להתגרות מלחמה עם האומות עכ"ל, וכתב לשון התגרות דגם על התגרות לחוד נשבענו ותו דאם רק לשחרר אסור איך כתב במלחמה א"א הרי מלחמה לחוד ש"ד. הרי מבואר דברים ברורים ומפורשים גם בזולת ענין ירושת הארץ עצם ענין מלחמה עם האומות לא יצויר בזה"ז דהוי מרידה באומות ואף דעשו בא להרוג את יעקב והי' סכנה ודאית וכ"כ סנחריב על חזקי' ומ"מ לא יצויר שום מלחמה בזה"ז דהוי מרידה באומות וכ"כ להדיא המהרש"א בכתובות קי"א בזה"ל ומיהו בשמעתין צ"ל דאחת שלא ימרדו לאו היינו בענין החומה אלא בדברים אחרים כשהם בגלות עכ"ל. ודלא כמו שכתב בעל הקונטרס דענין מרידה באומות זהו רק לשחרר עצמו אלא עצם ענין מלחמה המלכיות הוי מרידה בגזרת הגלות אשר נמסרנו בידי האומות בצורה של עבדות ומשכון בידם כמו שאמר ז"ל ידוע שאני ממשכנן ידוע שאני משעבדן והמלחמה עמהם היא הפכו ולא שייד בזה הצלה כלל כלל מאחר שהיא הפך הנהגת הגלות מלבד דין יהרג ואל יעבור....

מכתב אחד הרבנים נגד 'מאמר חכם', עמ' פז'

.... וכדרכם לתפוס לשון בלי פי' המלות ומבלי הביט לא לפניו ולא לאחריו, כן עשה בפי' עץ יוסף על המד"ר שכתב בזה"ל, שלא יעלו חומה לשון זה הוא מפסוק יואל ב' כאנשי מלחמה יעלו חומה והכוונה שלא יעלו כולם ביד חזקה ור"ל ודאי דרשות לכל אחד מישראל לעלות לא"י אלא שלא יעלו יחד ביד חזקה [רש"א] שחלילה לנו זאת עד יערה רוח חסד ממרום וישלח ישועה ע"י משיחו ובהרשאה מן מלך יושב מרום ועי' לקמן פ"ח סי' י"א ועיי' פ"ק דיומא עכ"ל, והנה ציין לפ"ח סי' י"א ושם מובא הא דאמר ר"ל פ"ק דיומא אילו ישראל עלו חומה מן הגולה לא חרב ביהמ"ק וכתב בעץ יוסף חומה כלומר בבת אחת ועיי' לעיל פסוק השבעתי אתכם עכ"ל.

והלה ראה תיבה של מלחמה ותפסי' להאי כלומר רק במלחמה וטח עיניו מראות מה שכתב להדיא במוחלט שלא יעלו יחד ביד חזקה שחלילה לנו עד יערה רוח ממרום וישלח הישועה ע"י משיחו דייקא בהרשאה מן יושב מרום ולא זולת ורשות אחר בזולת מן יושב מרום לא מהני וכן ציין להדיא לפ"ח סי' י"א אשר שם פי' להדיא חומה בב"א אמנם גם הא גופא מה שהביא מיואל ב' אין המדובר שם ממלחמה כלל אלא הנביא מנבא על מכת הארבה אשר יבא על א"י וממשיל סגנון ביאתם בתוקף גדול כבאים למלחמה יבואו כלם יחד בתוקף גדול כאילו באו למלחמה ואמר כאנשי מלחמה יעלו חומה והכוונה הרבה מאוד יחד בהתגברות בתוקף....

.... וכדרכו לתפוס אותיות מבלי הבנה מבלי הביט לפניו ולאחריו ככה עשה באהבת יהונתן וז"ל, בפי' ואתחנן עה"פ על הר ציון וכו' ויובן גם מה דכתיב השבעתי אתכם בנות ירושלים בצבאות או באילות השדה אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ ותחפץ הוא כינוי לנקיבה בתיו המשמשת כנודע וזהו פירושו דכנ"י שצווחה באלה ובשבועה אם תעירו ואם תעוררו את האהבה נגד קיבוץ ישראלי באם שהכל נועדו יחדיו לילך לירושלים וכל האומות מסכימים אפ"ה צווחה שחלילה שתלך שמה כי הקץ סתום ואולי אין עתה הזמן האמיתי רק עת רצון לפי שעה והיום או מחר יחטאו ומוכרחים לגלות פעם שנית ח"ו ואחרון קשה מן הראשון ולכך ביקשה שלא ילכו עד שתחפץ ר"ל עד שיגיע הזמן שימלא כל הארץ דעה ומשם והלאה הבטיח עילת כל העילות שלא יהי' נעדר מן האומה הישראלית כלום וזה הזמן האמיתי שיבא במהרה בימינו ולכך אמר הנביא מבושרת לשון נקיבה ומכאן ואילך הרימי אל תיראו ח"ו עוד פעם כי אמרי לערי יהודה הנה אלקיכם יבא בעצמו ויגאל וק"ל עכ"ל. הנה הלה תפס אותיות אולי אין עתה רק עת רצון הרי כי יתכן להיות עת רצון ומתירא דלא לגלות פעם שנית וגם לא כתב אסור בג' שבועות אלא חלילה וכיוצא מהבלי אשר קשה ליגע השכל כ"כ בהבל ואיך לא ראה שעוסק שם בפי' השבועות ומפרש שכנ"י צווחה באלה ובשבועה ובחומר השבועות הרי מבואר בצבאות או באילות השדה ומבואר הפי' אני מתיר וכו' רח"ל ומבאר פי' המלות את האהבה דאפי' יהי' לפי הנראה פקודה שישכימו כל האומות וכמ"ש באבנ"י דרשיון האומות יתכן להיות פקודה מ"מ צווחה כנ"י באלה ובשבועה שלא לילך והעונש ע"ז הרי מבואר בצבאות או באילות השדה ומבאר הטעם למה דאפי' אם יתכן ויהי' עתה עת רצון אמנם אח"כ יהי' גלות קשה מן הראשונה וע"כ צווחה כנ"י דהיינו השכינה שלא לילך עד שימלא הארץ דעה לא יהי' עוד גלות.

והנה זהו טעם על השבועות מכנ"י ועכ"פ הרי מבואר שהשביע כנ"י במוחלט שלא לילך והניחה עונש חמור ע"ז והרי מבואר בהחלט אשר כנ"י לא יגאל עד כי ימלא הארץ דעה יהי' מאיזה טעם שיהי' והעובר על השבועות ולוקח גאולה בעצמו מבלי השכינה הרי הוא כופר ואין לו חלק בשכינה וע"ז אמרו אין לו חלק באלקי ישראל דהחלק באלקי ישראל ע"י השכינה שנקראת כנ"י כידוע והכנ"י צווחה באלה ובשבועה ובחומר של עונש רח"ל שלא לילך ולית דמשגח בה והלכו והרי צווחה הכנ"י דאם ילכו אני מתיר וכו' רח"ל והיינו דאם הולכין בלי השכינה ונגד ההשגחה הרי הפקיר עצמו מכל שמירה רח"ל דהלא אין השם בקרבם ואין שם אלא הנהגת השטן מה שנתן לו הכח לנסיון ואי"ז אלא זמני וסופו רע ומר רח"ל ועצם הרעיון ששייך בזה הצלה מבלי קוב"ה ושכינתו אין לך כופר גדול מזה, ואפי' יפסק יהרג ואל יעבור עצם הרעיון ששייך הצלה מבלי קוב"ה ושכינתו והתורה העידה כי אין השם בקרבה בעצם הרעיון כפר בעקר. ובאהבת יונתן עוסק שם לבאר השבועות, אמנם באמת כן מבואר בתורה דלא יגאל השם עד עת קץ וטעמו היא גם טעם הכתוב דמטעם זה לא יגאל השם עד עת קץ.

והלה מספר בדמיונותיו מהרגשת הנשמה ומה יש להוסיף, אבל כבר העיד באבני נזר דהעובר על השבועות כבר נפסק ונכרת מנשמתו רח"ל ואין לו חלק באלקי ישראל רח"ל כמבואר להדיא באבני נזר כנ"ל ואיך ירגיש נשמתו ותו דהאבני נזר כתב דהרגשת הנשמה היא שלא לעבור על השבועות וכ"כ באילת אהבים להגה"ק מפלאצק זי"ע ובצרור החיים כי השבועות פעלו טבע בישראל, ובכלל כתב באוההח"ק כי נפש מטוהרה לא יתאוה למעשה רע אמנם ידוע שיתכן ויתחלף נשמתו רח"ל והמרגיש המשכה לזה המרידה במלכות שמים סימן מובהק שנתחלף נשמתו וכבר

כתב הרה"ק בעל התניא להדיא זצוק"ל דיתכן שיהי' שקוע בתורה ועבודה בלי הפסק ואפי' גדול בתורה ועבודה ועצם נשמתו בקליפות רח"ל, מובא באור התורה להגה"ק בעל צ"צ זצוק"ל פי' פנחס עה"פ אך בגורל יחלק הארץ, וכן מבואר בספר העקידה פרשת קרח. והנה באהבת יהונתן פי' שופטים עה"פ התעוררי וכו' פי' עפ"י מ"ד השבעתי אתכם בנות ירושלים אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ השביע הקב"ה לכנסת ישראל שלא יעלו בחומה פי' שלא יתוספו ישראל להלחם בחזקה וגם שלא ירבו בתפלה יותר מדאי כדאיתא בגמ' דב"מ שאלו אלו אוקמינהו לאבות בהדי הדדי הוי מייתי למשיח בלא זמני' והטעם הוא דהשביע הקב"ה מפני דהגאולה שלישית תהי' גאולה שלימה ולא יוסיפו עוד בני עולה לענותו וכ"ז שיש שורש פורה ראש ולענה אין ישראל נגאלין עד שיתלבנו כל הכתמים מישראל בגולה צריכין לתקן חטא חוה. והטעם דדוקא בגולה צריכין לתקן מפני דמגלגלין חובה ע"י חייב ובגולה בלא"ה צריכין לתקן את אשר כבר עיוותו בימים קדמונים לכן מגלגלין ע"י חטא חוה שסחטה ענבים ושתה שמרים

ועקר החטא הי' על אשר מצתה השמרים כידוע ליו"ח, וז"ש הנביא התעוררו התעוררו שני פעמים על שהשביעם הקב"ה בשני דברים הנ"ל שלא יעלו כחומה ולא ירבו בתפלה וכו' אבל עתה קול קורא קומי ירושלים דאין רושם ניכר מחטא חוה ושלמו ימי אבלך אשר שתית מיד ד' את קובעת כוס התרעלה שתית מצית כבר מתוקן חטא זה ולא תוסיף לשתותה עוד וק"ל...

ואלו מקצת הדברים שנכתבו נגד הקונטרס מאמר חכם, והמעוניין להעמיק עוד בדבריו הנאמרים יוכל למצוא את המכתב המלא בקישור הנ"ל

<http://www.natrina.org/articles/againstmaamarchochom.pdf>

ר' שמואל בנימין אליעזר בערגער

ר' שמואל בנימין אליעזר ב"ר שלום צבי בערגער שליט"א, אגרת שלש שבועות, עמ' טז

והנה העונש למקום היותר מקודש ראינו באלו הארבעים שנים שיותר חרון אף העלו המנאצים אצל אומות העולם כשכבשו את ירושלים עיה"ק בשם כל ישראל, שזה גרם שלא יוכל איש לנסוע בלי בדיקת כל הגוף או ע"י צילום וכמה פליגערס נחטפו מאז עם הרבה אנשים על ידי הטעראריסטען, דבר אשר לא נשמע מעולם וגם המחיר של השמן הבא מתחת לארץ נתיקר בכל העולם מפני המלחמות שגרמו, ועוד יותר חרון אף העלו כשאחד מן המנהיגים המנאצים עלה למקום המקדש בפומבי, ועי"ז גרם שנהרגו כמה מאות יהודים בכל שנה בשם נקמה.

מאמרי מערכת מהקובץ התורני 'בית ועד לחכמים'

י"ו ט"פ³⁵⁸ זצ"ל, כנסיה הגדולה³⁵⁹

ב"ה. שלום לכם אתם הדבקים בה' ושלום לעוזריכם כי באתם יחדיו לאמור לדבק טוב, להיות לאחדים בענין התורה והיראה לקדש שם-שמים ברבים, לבוא במועצות כדת מה לעשות לעמוד בפרץ ולתקן הנשחת ולבנות ההרוס לשם ולתפארת אמנם כן אל ירע בעיניכם ואל יחר אפכם אם שאבואה להתוכח עמכם ולגלות קלונכם להודיע בשערי-בת-רבים את אשר עותתם וחטאתם בכל מה אשר אתם עושים מיום אשר קמתם ליסד את החבורה שלכם עד היום הזה.

הלא גלוי וידוע מספר יושבי ארץ-כנען שהם לרוב שונאי ישראל באמונות ודעות שונות, ורק המעוט המה אחינו בני-ישראל שם בארץ-הקדושה, אשר זכו לשבת שם בציון, וירושלים ומסביב לגבולות הארץ ומספר המונים הוא שלשים למאה יהודים, ושבעים למאה משאר האמונות כאשר יתן עדו "השתא-תת-דוק!" של הממשלה, והאמת המוחלט הזה יכריח לדעת את כלל מי שיש לו מוח בקדקדו, אשר בדרך-הטבע אי אפשר כלל שימשלו המועטים על הרבים והארץ תהי' ארץ-ישראל במובן המלה במצב ההוה, ורק בדרך נס חוץ לדרך הטבע יתאשר ויתאמת חפץ ורצון המתאווים להוציא מהשבתם אל הפועל, וכל מה שנעשה עד כה כאלו לא נעשה מאומה, ובטל ומבוטל הסתדרות הציונים, וכל העושר וההון רב דרכוש קרן היסוד והבנינים והנטיעות אף שהכל הוא מפואר ומהודר בתכלית היופי הבל הוא ואין בו ממש מחמת המציק אשר משמאל ומימין יצפה ליום קרב להלחם נגד היהודים ולקחת בגזל וחמס בשוד ושבר שלל ובז!

וכל מה שיצליחו כעת להשקיט תבערת יקוד אש המלחמה על ידי צבא רב וחיל גדול של ענגלאנד הוא רק הצלה במניית לפי שעה ועוד חזון למועד אשר יצפו השונאים שנה, או שנתים, והנה הנם כלם כאחד אוחזי חרב ינהרו מצפון ומים לנקום נקמת-ההרוגים שלהם, אשר המיתו זרים מארץ מרחק ולנצח במלחמתם למען האמת שלהם לדעתם שארץ-כנען להם לבד היא! כי אחרי רבים להטות! וארצות-הערביים לערביים הנה וכל דאלים גבר, ומי יודע האם מתאים לממשלת ענגלאנד להעמיד שם חילם וצבאותם מזויינים תמיד לדורי, דורות עד-עולם למען אשר יהיו למגן ומחסה, למשען ומשענה למספר קטן של היהודים, כי אתם המעט מכל העמים!

זאת לבד בעצמו די למען אשר יכירו הציונים גם, המזרחים, כמו האגודים אשר טעות גדול הכשילים עד-כה לפזר הון-רב ורכוש-גדול לישוב ארץ-ישראל אם שאין לאל, ידם להבטיח היושבים שם איש על משמרתו בגחלת שדה וכרם ובית על העתיד לבוא כי פרי מעללם יאכלו בהשקט ובטחה סלה, וזולתם לא יאכלו יגיעי כפם אשר עמלו בו זה וכמה, אי לזאת אקרא היום-הזה מאמר הנביא: "על מה תוכו עוד תוסיפו סרה!" שובו בית-ישראל שובו מדרכיכם, לעשות טובה גדולה לשארית הפליטה בארץ-ישראל, שלא לזבוח עוד דם-נקי על מגן, כי ארור הגבר אשר שם בשר זרועו, ממשלת ענגלאנד³⁶⁰ משענת קנה רצוף, אתם גם אתם כולכם שוים לטובה, פנו וסעו לכם אל ברית-העמים אשר בגענף לעמוד על נפשינו ולבקש ולחנן בעד האומללים אשר מצפים לישועה שם מעבר-לירדן והלאה כי כל העמים והלאומים אשר באו לעשות שלום בעולם יקבלו כולם האחריות והערבות בעד ארץ-ישראל לגבולותיה, כמו שבייץ³⁶¹ באייראפא כן תהיה ארץ-כנען באזיא³⁶² למקום פליטה להנדחים שמה מכל קצוי-ארץ וים-רחוקים, אולי ייטב בעיני ה' ייחוס וירחם להגן על אחינו בני-ישראל ברחמים רבים כימי עולם וכשנים קדמוניות.

³⁵⁸ שם עט שלא הצלחתי לפענחו, אולי י"ו לפי מיקום האגנרשים יש לומר שהכוונה היא לשם שמתחיל באות י' ואח"כ וולף, וט"פ עדיין לא מובן לי.

³⁵⁹ מובא מתוך בית בית ועד לחכמים ירחון לכל מקצעות התורה וחזוק דת ישראל, שנה תשיעית, חוברת א'-ב', תשרי-חשון ה'תר"ץ (העורך רבי יוסף שמעון פאללאק זיע"א) (סאטמר, ה'תר"ץ), עמ' א-ב.

³⁶⁰ או במקרה דימינו אנו ארה"ב

³⁶¹ שוויץ

³⁶² אסיה

שמה יבואו ויגידו שהשואה הוכיחה אחרת, אבל היא הוכיחה שבעל המאמר הנ"ל לא ידע עד כמה השתדלנים הציונים דאז פעלו כדי לעורר את זעם אוה"ע בפרט של גרמניה נגד היהודים וכן אח"כ מנעו עצמם לעזור ואף הואילו לעזור ע"מ שיוכלו אח"כ להשתמש בטיעון של 'שואה' ע"מ לגבות כספים מאוה"ע...

י"ו ט"פ³⁶³ זצ"ל, בעל-פעור³⁶⁴

הן מה שזכו הציונים ליסד הלאומית בארץ-ישראל והן מה שנעשה ונגמר בשלום-העולם וכתוב וחתום בספר, הכל בנוי על "הדקל-רע-ציון" (דעקלאראציה) של **באלפור, אשר אני מכנה אותו בעל פעור**, כי כל איש אשר הלך אחריו נכשל בטעות שאינו חוזר לעולם, להאמין, כי כל מי שיבוא לעתיד עוד לעשות מה לטובת-היהודים בכלל ובפרט בארץ-ישראל הנה עובר על תעשה ולא מן העשוי כבר על-ידי ממשלת-שרי-ענגלאנד ממלכת ציון ועריה! שאין כמותה בכל העולם!

ואני מוסר מודעה מכאן ולהבא ולמפרע, כי כל הענין הזה הוא בטל ומבוטל ומתנגד ליושר-לבב של כל איש-אמת, ולא יתקיים כלל, כי לא לשם-שמים מתכוין באלפור לעשות חסד עם שארית הפליטה, וגובה לכלל ישראל, ורק לכבוד עצמו הוא דורש למען הרחיב גבולות-ענגלאנד, עוד מקצה ארץ-מצרים למצוא שיערם לענגלאנד לטעם מספיק, כי יש צורך גדול שם לחיל גדול וצבא רב שלהם לעשות שלום בארץ, לשום עין פקוחה תמיד על כל הנעשה והנגמר שם בארץ, והתכלית לשרש בעמק אדמות ארץ-כנען מסביב ובכל אגפיה פקודי הממשלה שלהם ואנשי הצבא בעלי המלחמה וחלוציהם בכל עיר ועיר עד שלהם תהיי פלשתים וגבול מצרים יחד עם כל ארץ ישראל לבלתי תת שם מקום לשום ממלכה עד מדרך כף-רגל לא במסחר ולא בקנין אחוזה והכל כאשר לכל תהיי לממשלת ענגלאנד בבטחה על חרבות ורמחים שלהם לרוב בכל מקום מושב בני-אדם, ומי שאינו רואה את כל אלה עין בעין הנה הוא מוכה בסנורים כי זה דבר גלוי וידוע לכל מי שיש לו מוח בקדקדו!

ומעתה למה לנו עוד להתוכח בדבר הזה ולפנינו יש ברירה לומר לכל העולם כולו כי אין אנחנו חפצים עוד באחריות ענגלאנד וערבות שלהם, אף רגע אחד והנה אנחנו מוותרים על דק-רע-לציון של בעל-פעור וטובותיו אשר זמם לעשות, ואומרים לצרעה: לא מדובשך ולא מעוקצך, שכל³⁶⁵ טובתך כבר נע ולד ישראל במיתה משונה על ידי טובות וחסד ענגלאנד ודי לנו בזה, ויען שרבו מאד במספר הערביים, שהם שוים באמונתם ויראתם ליושבי אינדיאה, וכולם דבקים במחמד על כן הנסיון לימד דעת מנהלי ושרי ענגלאנד, כי טוב להם להתפשר עם הערביים ולהשוות הדעות עם המחמדים יותר ממה שהם ישארו על מצב "הפרט-תקטר-עד" לישראל וליהודה בלי שום הרוחה לעצמם ותועלת גופם לבדם, כי על ישראל כבר נאמר: כי אתם המעט מכל העמים!

אי לזאת יחזרו בהם, ולא ידרכו עוד במסילה, אשר קבלו עליהם ללכת בה באחריות וערבות בעד-היהודים ומבקשים תחבולות בעקירה והנחה לערביים, אשר אתם יכרתו ברית-אהבה-ושלום נגד רצון כל החתומים על ספר ברית השלום מאז ומקדם, וזה החילם לעשות, קטב מרירי היום הזה בין הערביים ובין היהודים, וכמה מאות נפשות הנה הנם- נהרגו, וזאת תהיה להם.

³⁶³ שם עט שלא הצלחתי לפענחו, אולי י"ו לפי מיקום האגערשים יש לומר שהכוונה היא לשם שמתחיל באות י' ואח"כ וולף, וט"פ עדיין לא מובן לי.

³⁶⁴ מובא מתוך בית בית ועד לחכמים ירחון לכל מקצעות התורה וחזוק דת ישראל, שנה תשיעית, חוברת א'-ב',

תשרי-חשון ה'תר"ץ (העורך רבי יוסף שמעון פאללאק זי"ע) (סאטמר, ה'תר"ץ), עמ' ב-ג, ³⁶⁵ הודפס 'שקלי ותקנתי לישכל', למרות שאולי כוונת קדשו, שנראה שכל מה שנכתב כאן ברוה"ק, ולכן חזה שכוונת האנגלים היא להוסיף ממון דהיינו שקלים,